

**ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΙΡΑΙΩΣ
ΤΜΗΜΑ ΔΙΕΘΝΩΝ ΚΑΙ ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΣΤΙΣ ΔΙΕΘΝΕΙΣ ΚΑΙ ΕΥΡΩΠΑΪΚΕΣ ΣΠΟΥΔΕΣ**

Διπλωματική Εργασία

**Εξευρωπαϊσμός μέσω της κινητικότητας : Η επίδραση του Προγράμματος
Erasmus στη διεθνοποίηση της Ανώτατης Εκπαίδευσης**

Δημήτριος Μαραγκός

Επιβλέπουσα: Φωτεινή Ασδεράκη, Λέκτορας

ΠΕΙΡΑΙΑΣ, 12 ΙΟΥΛΙΟΥ 2012

Ευχαριστίες

Θα ήθελα να ευχαριστήσω πρωτίστως την επιβλέπουσα καθηγήτρια, λέκτορα κα Φωτεινή Ασδεράκη για την επιμονή και υπομονή της και για την πολύτιμη επιστημονική της συμβουλή και καθοδήγηση κατά την εκπόνηση της εργασίας, χωρίς την οποία δεν θα γινόταν πραγματικότητα καθώς επίσης και τα μέλη της τριμελούς επιτροπής Καθηγητή κ. Άγγελο Κότιο και Επίκουρο Καθηγητή κ. Νικόλαο Φαραντούρη. Επιπροσθέτως, θα ήθελα να ευχαριστήσω την ομάδα Erasmus στο Ίδρυμα Κρατικών Υποτροφιών, για τη συνεχή και ειλικρινή συνεργασία που είχαμε στο πλαίσιο του προγράμματος Erasmus και ειδικότερα την Προϊσταμένη του Τμήματος Ευρωπαϊκών Προγραμμάτων κα Ελευθερία Καμενοπούλου για την τιμή που μου έκανε να συνεργάζεται μαζί μου. Θα ήθελα επίσης να ευχαριστήσω το ακαδημαϊκό και διοικητικό προσωπικό του Τμήματος Δ.Ε.Σ. Πανεπιστημίου Πειραιώς που προσφέρει και υποστηρίζει το Μεταπτυχιακό Πρόγραμμα στις Διεθνείς και Ευρωπαϊκές Σπουδές. Τέλος, θα ήθελα να ευχαριστήσω τους γονείς μου που με στηρίζουν όλα αυτά τα χρόνια.

Συντομογραφίες

Ελληνικές

ΑΕ: Ανώτατη Εκπαίδευση

ΕΕ: Ευρωπαϊκή Ένωση

ΕΚ: Ευρωπαϊκές Κοινότητες

ΕΚΤ: Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΕΟΚ: Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα

ΕΟΧ: Ευρωπαϊκός Οικονομικός Χώρος

ΕΠΕΑΕΚ: Επιχειρησιακό Πρόγραμμα Εκπαίδευσης και Αρχικής Επαγγελματικής Κατάρτισης

ΕΧΑΕ: Ευρωπαϊκός Χώρος Ανώτατης Εκπαίδευσης

ΗΠΑ: Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής

ΙΑΕ: Ιδρύματα Ανώτατης Εκπαίδευσης

ΙΚΥ: Ίδρυμα Κρατικών Υποτροφιών

ΚΠΑ: Κοινά Προγράμματα Σπουδών

ΜΜΕ: Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης

ΟΟΣΑ: Οργανισμός Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης

ΟΠΑ: Οικονομικό Πανεπιστήμιο Αθηνών

ΠΟΕ: Παγκόσμιος Οργανισμός Εμπορίου

ΠΟΣΔΕΠ: Πανελλήνια Ομοσπονδία Συλλόγων Διδακτικού και Ερευνητικού Προσωπικού

ΤΕΙ: Τεχνολογικό Εκπαιδευτικό Ίδρυμα

Ξενόγλωσσες

AACSB: Association for Collegiate Schools of Business

ACA: Academic Cooperation Association

AMBA: Association of MBAs

CMU: Community of Mediterranean Universities

DAAD: Deutscher Akademischer Austauschdienst

DG EAC: Directorate General Education and Training

DS: Diploma Supplement

EAIE: European Association for International Education

ECTS: European Credit Transfer and Accumulation System

ECVET: European Credit System for Vocational Education and Training

ESN: Erasmus Student Network

EILCs: Erasmus Intensive Language Courses

ENQA: European Association for Quality Assurance

ESA: European Space Agency

EQAR: European Quality Assurance Register

EUA: European University Association

GPP: Global Promotion Project

HANBAN: Office of Chinese Language Council International

LDV: Leonardo da Vinci

LLP: LifeLong Learning Programme

NAFTA: North American Free Trade Agreement

NUFFIC: Netherlands Organization for International Cooperation in Higher Education

NUSE: National Union of Students in Europe

OECD: Organization for Economic Cooperation and Development

YoM: Youth on the Move

ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΠΙΝΑΚΩΝ**Σελίδα**

Πίνακας 1: Το Εθνικό και Ευρωπαϊκό επίπεδο σε μια συνεχή διαδικασία	34
Πίνακας 2: Σκεπτικά που οδηγούν τις διαδικασίες του εξευρωπαϊσμού στην ΑΕ	37
Πίνακας 3: Ευρωπαϊκά Εκπαιδευτικά προγράμματα και προϋπολογισμός	51
Πίνακας 4: Οι προσαρμογές του Erasmus από το 1987 μέχρι σήμερα	59
Πίνακας 5: Η επίδραση του Erasmus στην διεθνοποίηση της Ανώτατης Εκπαίδευσης	66
Πίνακας 6: Ανάπτυξη πρακτικής άσκησης από το 2006 έως το 2010	67
Πίνακας 7: Εξέλιξη της ανεργίας των νέων (15-24)	68
Πίνακας 8: Ποσοστά ανεργίας νέων 15-25 τον Οκτώβριο 2011	69
Πίνακας 9: Εξερχόμενοι φοιτητές από το 2007/08 μέχρι το 2009/10 υπό το LLP	71
Πίνακας 10: Κινητικότητα προσωπικού για διδασκαλία από 1997/98 μέχρι 2009/10	72
Πίνακας 11: Αριθμός αιτήσεων για κεντρικές δράσεις Erasmus, 2007-2010	73
Πίνακας 12: Χρηματοδότηση του Erasmus for All ανά δράση σε σύγκριση με το LLP	76
Πίνακας 13: Κινητικότητα για σπουδές φοιτητών Ελληνικών Ιδρυμάτων Ανώτατης Εκπαίδευσης από το 2003/04 έως 2010/11	78
Πίνακας 14: Κινητικότητα για πρακτική άσκηση φοιτητών Ελληνικών Ιδρυμάτων Ανώτατης Εκπαίδευσης από το 2003/04 έως 2010/11	79
Πίνακας 15: Μέσος όρος υποτροφιών για πρακτική άσκηση μέσω του Erasmus	79
Πίνακας 16: Προορισμός ανά χώρα φοιτητών Ελληνικών Ιδρυμάτων Ανώτατης Εκπαίδευσης από το 2007 έως το 2010	80
Πίνακας 17: Εισερχόμενοι φοιτητές στην Ελλάδα 2000-2010	81
Πίνακας 18: Κινητικότητα καθηγητών για διδασκαλία 2000-2011	81
Πίνακας 19: Κινητικότητα προσωπικού για επιμόρφωση 2007-2011	82
Πίνακας 20: Χρηματοδότηση DAAD σε εκπαιδευτικές δραστηριότητες	88

Εξευρωπαϊσμός μέσω της κινητικότητας : Η επίδραση του Προγράμματος Erasmus στη διεθνοποίηση της Ανώτατης Εκπαίδευσης

Δημήτριος Μαραγκός

Σημαντικοί όροι: Ανώτατη Εκπαίδευση, Εξευρωπαϊσμός, Erasmus, Διεθνοποίηση, Κινητικότητα

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η διεθνοποίηση βρίσκεται στο επίκεντρο του εκσυγχρονισμού της Ανώτατης Εκπαίδευσης και κατά συνέπεια των εκπαιδευτικών πολιτικών σε ευρωπαϊκό, εθνικό και επίπεδο ιδρύματος. Μια βασική δραστηριότητα, η οποία είναι άμεσα συνδεδεμένη με τη διεθνοποίηση στην Ανώτατη Εκπαίδευση είναι η κινητικότητα. Τα ευρωπαϊκά προγράμματα κινητικότητας, αποτέλεσαν το μοχλό για την υιοθέτηση μιας ευρωπαϊκής πολιτικής στην Ανώτατη Εκπαίδευση καθώς κι εξευρωπαϊσμού θεσμών και πολιτικών και ανάπτυξης πολιτικών διεθνοποίησης στα κράτη μέλη και στα ανώτατα εκπαιδευτικά ιδρύματα. Το ερευνητικό ερώτημα που καλείται να απαντήσει αυτή η εργασία είναι το κατά πόσον ο εξευρωπαϊσμός της Ανώτατης Εκπαίδευσης, μέσω των εργαλείων και των προγραμμάτων της κινητικότητας φοιτητών, ακαδημαϊκών, προσωπικού, προγραμμάτων σπουδών και ιδρυμάτων ενισχύει τη διεθνοποίηση της Ανώτατης Εκπαίδευσης στο εθνικό πλαίσιο. Ειδικότερα εξετάζεται κριτικά η επίδραση του προγράμματος Erasmus στο σχεδιασμό και ανάπτυξη των εθνικών πολιτικών και των πολιτικών διεθνοποίησης των ιδρυμάτων. Τέλος, αποτιμάται η επίδραση του προγράμματος Erasmus ως προς την ενίσχυση της διεθνοποίησης της Ελληνικής πολιτικής για την Ανώτατη Εκπαίδευση, σε επίπεδο κεντρικών υπηρεσιών και υπηρεσιών των Ανώτατων Εκπαιδευτικών Ιδρυμάτων, εντοπίζονται τα πλεονεκτήματα και οι αδυναμίες από την εφαρμογή του και διατυπώνονται προτάσεις καλύτερης αξιοποίησής του.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ	2
ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ	3
ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΠΙΝΑΚΩΝ	5
ΠΕΡΙΛΗΨΗ	6
1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ	9
1.1. Σημασία του θέματος	9
1.2. Ερευνητικό ερώτημα και υποθέσεις εργασίας	10
1.3. Εκτιμήσεις	10
1.4. Επισκόπηση βιβλιογραφίας	12
1.5. Μεθοδολογία	13
1.6. Περίληψη ανά κεφάλαιο	14
2. ΟΙ ΕΞΕΛΙΞΕΙΣ ΣΤΗΝ ΑΝΩΤΑΤΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΣΤΟΝ 21^ο ΑΙΩΝΑ	16
2.1. Η σύγχρονη φύση και η πολλαπλή αποστολή των Ιδρυμάτων Ανώτατης Εκπαίδευσης	17
2.2. Κινητικότητα για τη γνώση, την απασχολησιμότητα και την Ευρωπαϊκή ενοποίηση	18
3. Η ΔΙΕΘΝΟΠΟΙΗΣΗ ΤΗΣ ΑΝΩΤΑΤΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ	23
3.1. Ορισμός της διεθνοποίησης της Ανώτατης Εκπαίδευσης.....	23
3.2. Διεθνοποίηση και κινητικότητα.....	25
3.3. Διεθνοποίηση, κινητικότητα, απασχολησιμότητα.....	25
3.4. Πολιτικές διεθνοποίησης	25
3.5. Παράδειγμα ελληνικής καλής πρακτικής διεθνοποίησης σε επίπεδο ιδρύματος: Οικονομικό Πανεπιστήμιο Αθηνών	30

4. ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ- ΕΞΕΥΡΩΠΑΪΣΜΟΣ- ΔΙΕΘΝΟΠΟΙΗΣΗ ΚΑΙ Η ΣΥΜΒΟΛΗ ΤΟΥ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ ERASMUS.....	33
4.1. Εξευρωπαϊσμός στην Ανώτατη Εκπαίδευση μέσω κινητικότητας	36
4.2. Εξευρωπαϊσμός θεσμών και πολιτικής διεθνοποίησης.....	36
4.3. Η φύση των στόχων και των εργαλείων της Ευρωπαϊκής πολιτικής	39
5. ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΝΩΤΑΤΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΤΗΝ ΕΝΙΣΧΥΣΗ ΤΗΣ ΚΙΝΗΤΙΚΟΤΗΤΑΣ.....	43
5.1. Η εκπαιδευτική πολιτική της Ευρωπαϊκής Ένωσης	43
5.2. Ευρωπαϊκή πολιτική για την κινητικότητα	47
5.3. Άλλα Ευρωπαϊκά προγράμματα στο πλαίσιο της διεθνοποίησης της Ανώτατης Εκπαίδευσης	50
5.4. Η διαδικασία της Μπολόνια και η επίδραση της στη διεθνοποίηση και την κινητικότητα	54
6. ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ ΚΙΝΗΤΙΚΟΤΗΤΑΣ: ΤΟ ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑ ΤΟΥ ERASMUS	58
6.1. Κινητικότητα και διεθνοποίηση	63
6.2. Η επίδραση του Erasmus στη διεθνοποίηση της Ανώτατης Εκπαίδευσης.....	64
6.3. Το Erasmus στο LLP	68
6.4. Το μέλλον του Erasmus	76
7. Η ΕΦΑΡΜΟΓΗ ΤΟΥ ERASMUS ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ	78
7.1. Στατιστικά στοιχεία για την ελληνική κινητικότητα.....	79
7.2. Προβλήματα και αδυναμίες της ελληνικής Ανώτατης Εκπαίδευσης.....	84
7.3. Ο ρόλος του ΙΚΥ στη διεθνοποίηση της Ανώτατης Εκπαίδευσης	86
7.4. Παραδείγματα καλής πρακτικής ευρωπαϊκών φορέων διεθνοποίησης.....	88
8. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ	93
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	98

1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

*It is precisely the creative opposition between the diversity of national systems
and the growing similarity of our problems
that provides one of the main raisons d'être of European cooperation.*

Jacques Delors¹

1.1 Σημασία του θέματος.

Η διεθνοποίηση είναι ένα ευρέως διαδεδομένο φαινόμενο στην Ανώτατη Εκπαίδευση και διαμορφώνεται μέσω διαφόρων δραστηριοτήτων και εξελίξεων. Μια βασική δραστηριότητα η οποία είναι άμεσα συνδεδεμένη με τη διεθνοποίηση στην Ανώτατη Εκπαίδευση είναι η κινητικότητα. Οι δράσεις που αφορούν την κινητικότητα αποτέλεσαν την κεντρική διάσταση της ευρωπαϊκής πολιτικής για την Ανώτατη Εκπαίδευση.

Τη δεκαετία του 70, προέκυψαν οι πρώτες ιδέες για ακαδημαϊκή συνεργασία και ανταλλαγές αλλά έλλειπε η πολιτική πρωτοβουλία και η θέληση εκ μέρους των κρατών μελών για να γίνουν πράξη. Η Ευρωπαϊκή Ένωση επεδίωξε ενεργά τη διεθνοποίηση της Ανώτατης Εκπαίδευσης από τη δεκαετία του '80 και μετά, ως μέρος των πολιτικών για την ολοκλήρωση της εσωτερικής αγοράς. Αρχικά η ΕΕ προώθησε και χρηματοδότησε προγράμματα, όπως το Erasmus, που παρείχαν την ευκαιρία για τη διεύρυνση των ενδο-ευρωπαϊκών συνεργασιών μεταξύ Πανεπιστημίων και την ανάπτυξη προγραμμάτων ανταλλαγών ακαδημαϊκών και φοιτητών. Για τη στήριξη αυτών των προγραμμάτων δημιουργήθηκαν νέες θεσμικές δομές στο ευρωπαϊκό, στο εθνικό και στο επίπεδο των ιδρυμάτων.

Σήμερα η κινητικότητα θεωρείται από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή ως θεμελιακή για τον εξευρωπαϊσμό των θεσμών και των πολιτικών των κρατών-μελών και ειδικότερα των πολιτικών διεθνοποίησης της Ευρωπαϊκής Ανώτατης Εκπαίδευσης για να αντιμετωπιστούν οι παγκόσμιες προκλήσεις. Επιπλέον, θεωρείται ότι η κινητικότητα συμβάλει στην ανάπτυξη δικτύων γνώσης, συνεργασιών μεταξύ των Πανεπιστημίων

¹ Η αναφορά στο The Magazine, No2, Summer 1994, European Commission, "Human resources, education, training and youth" task force

και ερευνητικών ομάδων, κοινών προγραμμάτων σπουδών και άλλων ακαδημαϊκών και ερευνητικών δραστηριοτήτων. Συμβάλει επίσης, στην ενίσχυση των διαπολιτισμικών ικανοτήτων των Ευρωπαίων πολιτών, οι οποίες είναι αναγκαίες για την οικονομική ανάπτυξη και την τόνωση της ευρωπαϊκής ανταγωνιστικότητας σε ένα παγκοσμιοποιημένο περιβάλλον. Η κινητικότητα των φοιτητών συμβάλλει στη δημιουργία αποφοίτων που διαθέτουν διεθνή εκπαίδευση και εμπειρία, η οποία θα πρέπει σε ένα επόμενο στάδιο να συνδεθεί με κίνητρα αντίστοιχης κινητικότητας στην ευρωπαϊκή αγορά εργασίας.

1.2 Ερευνητικό ερώτημα και υποθέσεις εργασίας.

Το ερευνητικό ερώτημα που καλείται να απαντήσει αυτή η εργασία είναι το κατά πόσον ο εξευρωπαϊσμός της Ανώτατης Εκπαίδευσης μέσω της κινητικότητας ενισχύει τη διεθνοποίηση της Ανώτατης Εκπαίδευσης. Ειδικότερα εξετάζεται η επίδραση των προγραμμάτων κινητικότητας, προεξέχοντος του Erasmus, τόσο στο σχεδιασμό και ανάπτυξη των εθνικών πολιτικών για τη διεθνοποίηση της Ανώτατης Εκπαίδευσης όσο και στη δημιουργία εθνικών φορέων και θεσμικών οργάνων εντός των ιδρυμάτων για την ενίσχυση της.

Η εργασία προτείνει τρεις υποθέσεις τις οποίες καλείται να υποστηρίξει στη συνέχεια.

Οι κύριες υποθέσεις της παρούσας εργασίας είναι οι εξής:

Υπόθεση 1: Η Ευρωπαϊκή πολιτική για την εκπαίδευση και τα ευρωπαϊκά προγράμματα κινητικότητας συντελούν στη διεθνοποίηση της Ανώτατης Εκπαίδευσης.

Υπόθεση 2: Το πρόγραμμα Erasmus, το κατεξοχήν ευρωπαϊκό πρόγραμμα κινητικότητας, εξυπηρετεί τον εξευρωπαϊσμό και συντελεί στη διεθνοποίηση της Ανώτατης Εκπαίδευσης.

Υπόθεση 3: Για μια σειρά ετών το πρόγραμμα Erasmus αποτελούσε σχεδόν το κύριο εργαλείο εξευρωπαϊσμού και ενίσχυσης της διεθνοποίησης της Ελληνικής Ανώτατης Εκπαίδευσης, σε επίπεδο πολιτικής και θεσμών («θεσμικός εξευρωπαϊσμός») σε κεντρικό επίπεδο και σε επίπεδο των ιδρυμάτων Ανώτατης Εκπαίδευσης.

1.3 Εκτιμήσεις

Τις τελευταίες τρεις δεκαετίες η Ευρωπαϊκή Ένωση προωθεί τα προγράμματα κινητικότητας καθώς έχει διαπιστωθεί ότι μέσω αυτών επιτυγχάνεται, μεταξύ άλλων, ο εξευρωπαϊσμός και η διεθνοποίηση της Ανώτατης Εκπαίδευσης. Το Erasmus

εξυπηρετεί τον εξευρωπαϊσμό και τη διεθνοποίηση της Ανώτατης Εκπαίδευσης. Ενδεικτικό είναι το γεγονός ότι η Επιτροπή ενισχύει όλο και περισσότερο το Erasmus με νέες δράσεις, όπως η κινητικότητα καθηγητών για διδασκαλία, η κινητικότητα προσωπικού και καθηγητών για επιμόρφωση, η κινητικότητα φοιτητών για πρακτική άσκηση, γεγονός που αναδεικνύει τον εξέχοντα ρόλο που έχει το πρόγραμμα στην γενικότερη ευρωπαϊκή εκπαιδευτική πολιτική.

Παρόλο που στις αρχές υλοποίησης του προγράμματος κάποια κράτη μέλη αντιδρούσαν (πχ. Δανία), τώρα, ακόμη και χώρες που δεν ανήκουν στην ΕΕ θέλουν να ενταχτούν σε αυτό. Είναι χαρακτηριστικό το παράδειγμα της Ελβετίας, η οποία κατ' επιλογήν δεν συμμετέχει στην ΕΕ αλλά από το ακαδημαϊκό έτος 2011/12 συμμετέχει στο πρόγραμμα Erasmus. Σήμερα, σχεδόν όλες οι εθνικές κυβερνήσεις προωθούν το πρόγραμμα διότι το βλέπουν ως ένα επιπρόσθετο εργαλείο διεθνοποίησης των ιδρυμάτων τους. Τα διαδοχικά κύματα της διεύρυνσης της ΕΕ- της οποίας προπομπός και προπαρασκευαστικό βήμα αποτελούσε στα ζητήματα της Ανώτατης Εκπαίδευσης η συμμετοχή στο Erasmus- αύξησαν τον αριθμό των συμμετεχόντων χωρών στις 33 καθώς επίσης και το ποσοστό των συμμετεχόντων φοιτητών, καθηγητών και προσωπικού. Η εκτίμηση μας είναι ότι στο μέλλον το πρόγραμμα θα συνεχίσει να ενισχύεται τόσο θεσμικά όσο και οικονομικά. Τις ώρες που γράφονται αυτές οι γραμμές η Επιτροπή έχει αιτηθεί για χρηματοδότηση του νέου προγράμματος Erasmus for all 2014-2020 που είναι κατά 170% μεγαλύτερη από το πρόγραμμα Δια βίου μάθηση 2007-2013.

Το πρόγραμμα Erasmus και τα εργαλεία υλοποίησής του, αποτελούσαν κατά το παρελθόν και ακόμα αποτελούν το κύριο εργαλείο εξευρωπαϊσμού και ενίσχυσης της διεθνοποίησης της Ελληνικής πολιτικής για την Ανώτατη Εκπαίδευση, σε επίπεδο κεντρικών υπηρεσιών και υπηρεσιών των Ανώτατων Εκπαιδευτικών Ιδρυμάτων. Με το νέο πρόγραμμα, με την προϋπόθεση της ύπαρξης μιας συνεκτικής πολιτικής διεθνοποίησης σε εθνικό επίπεδο και επίπεδο Ιδρυμάτων, το πρόγραμμα Erasmus αναμένεται να επηρεάσει και να επιδράσει θετικά ως προς την κατεύθυνση της διεθνοποίησης της Ελληνικής Ανώτατης Εκπαίδευσης.

Το παράδοξο που παρατηρούμε στην ελληνική περίπτωση είναι ότι, ενώ δεν υπάρχει μια σχεδιασμένη πολιτική εξευρωπαϊσμού των θεσμών οι ρυθμοί αύξησης των συμμετεχόντων στο πρόγραμμα από χρονιά σε χρονιά είναι αξιοσημείωτοι. Ας σημειωθεί ότι τα γραφεία Διεθνών Σχέσεων προέκυψαν ως αποτέλεσμα του προγράμματος Erasmus και δεν υπήρχαν εκ των προτέρων δομές έτοιμες να

υποδεχτούν τις καινοτόμες για την εποχή εξελίξεις που έφερε το Ευρωπαϊκό πρόγραμμα. . Νέες δομές επίσης δημιουργήθηκαν τόσο σε επίπεδο τμημάτων των ΑΕΙ (Erasmus departmental coordinator- επιτροπές Erasmus) όσο και σε κεντρικό επίπεδο Ιδρύματος. Έτσι σε κάθε ίδρυμα καθορίστηκε υπεύθυνος για το πρόγραμμα ο Πρύτανης ή ο Αντιπρύτανης, γεγονός που αποδεικνύει την μεγάλη σημασία που δίνουν τα ίδια τα ιδρύματα στο πρόγραμμα Erasmus.

1.4 Επισκόπηση της Βιβλιογραφίας

Ο όρος εξευρωπαϊσμός (europeanization) υποδηλώνει μία σύνθετη, αμφίδρομη διαδικασία κατά την οποία οι πολιτικές σε εθνικό επίπεδο διαμορφώνονται από την ευρωπαϊκή ενοποίηση και οδηγούν σε διαφοροποιημένα αποτελέσματα στο εσωτερικό των κρατών- μελών (Radaelli 2000, 2003). Όσον αφορά στον εξευρωπαϊσμό της Ανώτατης Εκπαίδευσης η σχετική βιβλιογραφία τα τελευταία δεκαπέντε περίπου χρόνια συνδέεται περισσότερο με τη δημιουργία του Ευρωπαϊκού Χώρου Ανώτατης Εκπαίδευσης (EXAE). Με την επνομαζόμενη «διαδικασία της Μπολόνια» άρχισε το 1999 μία προσπάθεια μεταρρύθμισης της Ανώτατης Εκπαίδευσης, η οποία ευελπιστεί ότι θα αποτελέσει τη μεγαλύτερη τομή στην εξέλιξη της Ανώτατης Εκπαίδευσης στην Ευρώπη – και πέραν των ορίων της – στη νεότερη ιστορία. Για το ζήτημα που μας απασχολεί, ο «εξευρωπαϊσμός» συνδέεται με τη δημιουργία ενός «εξελικτικού καθεστώτος», που ρυθμίζει τον τομέα της Ανώτατης Εκπαίδευσης στην Ευρώπη και θέτει τους όρους της διεθνοποίησης των συστημάτων και τη διαχείριση των διακρατικών ανταγωνισμών στον τομέα των εκπαιδευτικών υπηρεσιών (Ασδεράκη 2006). Πρόκειται για ένα θεσμικό πλαίσιο, μέσω του οποίου οι εθνικές πολιτικές συντονίζονται ώστε να απαντήσουν συλλογικά σε παγκόσμιες προκλήσεις, τις οποίες θέτει η εντεινόμενη συμβολή της εκπαίδευσης στην οικονομία και την ανταγωνιστικότητα των κρατών και η υπαγωγή της εκπαίδευσης στην αγορά των υπηρεσιών, στο πλαίσιο της Γενικής Συμφωνίας για το Εμπόριο των Υπηρεσιών (ibid).

Κατά τη διάρκεια της εξέτασης της βιβλιογραφίας επισημάνθηκαν ότι υπάρχουν πολλά άρθρα και δημοσιεύσεις που αναφέρονται στον εξευρωπαϊσμό, τα όρια και τους μηχανισμούς του (Knill & Lenschow 1998, Featherstone 2001, Knill 2001, Olsen 2002, Schmidt 2002, Grabbe 2003, Toller 2004, Bulmer 2007, Featherstone & Παπαδημητρίου 2008, Lehmkuhl, Μαραβέγιας 2011) και στον εξευρωπαϊσμό και την επίδραση στις εθνικές πολιτικές (Bache & Marshall 2004, Börzel & Risse 2000, Bulmer & Radaelli 2000, Cowles , Risse & Caporaso 2001, Radaelli 2000 & 2003a). Επίσης, κάποια άρθρα επικεντρώνονται στο ζήτημα του εξευρωπαϊσμού της Ανώτατης

Εκπαίδευσης (Bache 2004 & 2006, Duclaud-Williams 2004, Trondal 2002), ενώ μικρή είναι η συμβολή στο ζήτημα του εξευρωπαϊσμού της ελληνικής Ανώτατης Εκπαίδευσης (Ασδεράκη 2008, 2011, Asderaki 2008, 2009). Αρκετές αναφορές υπάρχουν στην διεθνοποίηση της Ανώτατης Εκπαίδευσης, η οποία απασχολεί επίσης αρκετούς μελετητές (Kerr 1990, Knight & De Wit 1995, Teichler 1999, 2001, 2007, De Wit 2002, Γράβαρης και Παπαδάκης 2002, Huisman & Wende 2004, Παπασιμπα 2005). Λιγότερες αναφορές υπάρχουν στο θέμα της διεθνοποίησης της Ανώτατης Εκπαίδευσης και της κινητικότητας (De Wit 1995, Van der Wende 1996, P. Scott, 1998a, Teichler 1999, Altbach & Teichler 2001, Knight 2004, Kehm & Teichler 2007) ενώ μόνο για την κινητικότητα είναι περιορισμένος ο αριθμός των βιβλιογραφικών αναφορών (Papatsiba 2006, 2011, Enders, Boers & Westerheijden 2011). Για την διεθνοποίηση στην Ελλάδα υπάρχουν επίσης λιγότερες αναφορές (Kontogiannopoulou-Polydorides et al, 2004, Asderaki 2012, Asderaki and Maragos, 2012). Διάφορες έρευνες σχετικές με το Erasmus συζητούν για ποικίλες πτυχές του προγράμματος, όπως οι αλλαγές που έχουν γίνει δια μέσου των ετών στο Erasmus ή όσον αφορά στις συνθήκες διαβίωσης που αντιμετωπίζουν οι φοιτητές Erasmus (Monasta 1991, Burn et al 1990, Barblan & Teichler 1998, Maiworm 2001, Teichler 2004, Darmody et al 2005, Papatsiba 2005, Krzaklewska & Krupnik 2005, 2006). Τέλος, μια αναφορά βρίσκουμε για την εφαρμογή του προγράμματος Erasmus στην Ελλάδα (Raikou & Karalis 2007). Επειδή δεν υπάρχει επαρκές υλικό για τον εξευρωπαϊσμό μέσω της κινητικότητας και δη μέσω του προγράμματος Erasmus σε συνδυασμό με τη διεθνοποίηση της Ανώτατης Εκπαίδευσης στην Ελλάδα, η έρευνα αυτή φιλοδοξεί να καλύψει αυτό το κενό στη βιβλιογραφία.

1.5 Μεθοδολογία

Μέσω της βιβλιογραφικής έρευνας θα ορίσουμε την έννοια του εξευρωπαϊσμού και πιο συγκεκριμένα, του εξευρωπαϊσμού της Ανώτατης Εκπαίδευσης. Στη συνέχεια θα αναλυθεί η κινητικότητα ως ένα από τα εργαλεία του εξευρωπαϊσμού. Τα ερευνητικά ερωτήματα θα απαντηθούν με ποιοτικά κριτήρια, ενώ η έρευνα που θα χρησιμοποιηθεί βασίζεται κυρίως σε έρευνα αρχείου (IKY και Ευρωπαϊκή Επιτροπή) αλλά και στατιστικά στοιχεία από τους δυο προαναφερόμενους φορείς. Θα προσπαθήσουμε να επιβεβαιώσουμε τις υποθέσεις που θέσαμε αφού πρώτα ελέγξουμε και αναλύσουμε ξεχωριστά τα θέματα του εξευρωπαϊσμού, της κινητικότητας και της διεθνοποίησης της Ανώτατης Εκπαίδευσης. Εν συνεχεία θα αναλυθεί η περίπτωση του Erasmus, ως εργαλείο τόσο εξευρωπαϊσμού όσο και διεθνοποίησης ενώ ως παράδειγμα εργασίας θα γίνει και αναφορά στην εφαρμογή του προγράμματος στην Ελλάδα, στον αντίκτυπο

που έχει το πρόγραμμα μέχρι τώρα καθώς και την επίδραση στη διεθνοποίηση της Ανώτατης Εκπαίδευσης..

1.6 Περίληψη ανά κεφάλαιο

Στο πρώτο, εισαγωγικό, κεφάλαιο αναλύεται η σημασία του θέματος, τίθεται το ερευνητικό ερώτημα και οι υποθέσεις εργασίας. Εν συνεχεία γίνεται επισκόπηση της βιβλιογραφίας και ανάλυση της μεθοδολογίας που ακολουθήθηκε για την ανάλυση του θέματος.

Στο δεύτερο κεφάλαιο εξετάζονται οι εξελίξεις στην Ανώτατη Εκπαίδευση τον εικοστό πρώτο αιώνα. Αναλύεται η σύγχρονη φύση και η πολλαπλή αποστολή του πανεπιστημίου ενώ επίσης εξετάζεται η επίδραση της κινητικότητας για την κοινωνία της γνώσης, την απασχολησιμότητα και την ευρωπαϊκή ενοποίηση.

Οι αναλύσεις για τη διεθνοποίηση της Ανώτατης εκπαίδευσης δείχνουν ένα μεγάλο εύρος διεθνών διαστάσεων της. Στο τρίτο κεφάλαιο λοιπόν, γίνεται μια προσπάθεια να εξεταστεί το θέμα της διεθνοποίησης της Ανώτατης εκπαίδευσης. Στο τελευταίο υποκεφάλαιο εξετάζουμε την περίπτωση του Οικονομικού Πανεπιστημίου Αθηνών, ως καλό παράδειγμα πρακτικής διεθνοποίησης στην Ελλάδα.

Στο τέταρτο κεφάλαιο καταγράφεται το θεωρητικό πλαίσιο της εργασίας, το οποίο βασίζεται στον εξευρωπαϊσμό της Ανώτατης Εκπαίδευσης ο οποίος επιτυγχάνεται κυρίως μέσω της κινητικότητας και δη μέσω των Ευρωπαϊκών εκπαιδευτικών προγραμμάτων όπως το πρόγραμμα Erasmus. Κυρίως θα αναφερθούμε στον εξευρωπαϊσμό των θεσμών και της πολιτικής για την Ανώτατη Εκπαίδευση.

Στο πέμπτο κεφάλαιο παρουσιάζεται η Ευρωπαϊκή πολιτική για την Ανώτατη Εκπαίδευση, η οποία εκφράζεται κυρίως μέσω της διαδικασίας της Μπολόνια και των ευρωπαϊκών προγραμμάτων. Σε αυτό το κεφάλαιο θα εξετάσουμε στην πράξη τις θεωρητικές προσεγγίσεις του εξευρωπαϊσμού ως προς τη Διεθνοποίηση της Ανώτατης Εκπαίδευσης.

Στο έκτο κεφάλαιο αναφέρουμε το παράδειγμα προγράμματος κινητικότητας της ΕΕ, το Erasmus. Συγκεκριμένα αναλύεται ο αντίκτυπος του προγράμματος Erasmus στη

χάραξη εθνικής πολιτικής για την διεθνοποίηση και στο θεσμικό εκσυγχρονισμό και στον εκσυγχρονισμό των θεσμικών δομών σε επίπεδο κεντρικής υπηρεσίας (Υπουργείο Παιδείας) και Ιδρυμάτων. Θα εξεταστεί η φύση των στόχων και των εργαλείων της Ευρωπαϊκής πολιτικής καθώς και οι προσδοκίες από τον αντίκτυπο του Erasmus στα Ιδρύματα και τους διαμορφωτές εκπαιδευτικής πολιτικής. Τέλος, θα γίνει μια εκτενής αναφορά για τη νέα γενιά προγραμμάτων και τον κυρίαρχο ρόλο του Erasmus σε αυτήν.

Στο έβδομο κεφάλαιο αναλύεται η εφαρμογή του Erasmus στην Ελλάδα. Εντοπίζονται τα προβλήματα του Erasmus και εξετάζεται ο ρόλος του φορέα υλοποίησης του προγράμματος, που είναι το Ίδρυμα Κρατικών Υποτροφιών καθώς επίσης και κάποια άλλα παραδείγματα καλής πρακτικής φορέων που διακρίνονται στη διεθνοποίηση της Ανώτατης Εκπαίδευσης.

Τέλος, στο 8^ο κεφάλαιο παρουσιάζονται τα συμπεράσματα από την εργασία ενώ τίθενται και κάποιες προτάσεις για επεξεργασία και αναστοχασμό.

2. Οι εξελίξεις στην Ανώτατη Εκπαίδευση στον 21^ο αιώνα

Μια νέα εποχή βρίσκεται ήδη σε εξέλιξη. Η γνώση, η πληροφορία και η επικοινωνία, θεωρούνται από τους βασικούς πρωταγωνιστές αυτής της νέας εποχής, καθώς αποτελούν πλέον μαζί με το κεφάλαιο και την εργασία, τους σύγχρονους συντελεστές της παραγωγής. Συγχρόνως, η επικράτηση των νόμων της αγοράς και της ελεύθερης οικονομίας, μέσω της παγκοσμιοποίησης του κεφαλαίου και των συναλλαγών, τείνει να διαμορφώσει νέα δυναμική στις σχέσεις κοινωνίας-οικονομίας. Περιορίζει τον κρατικό χαρακτήρα βασικών αγαθών και υπηρεσιών και αναγορεύει την οικονομική ανταγωνιστικότητα και την οικονομική βιωσιμότητα ως κυρίαρχες προτεραιότητες σε όλους τους τομείς της σύγχρονης ζωής.

Η σύγχρονη πραγματικότητα αξιώνει πάνω από όλα οι πολίτες να ενθαρρύνονται διαρκώς και να διευκολύνονται με κάθε τρόπο προκειμένου να κατακτούν τη γνώση και να είναι σε θέση να παρακολουθήσουν τις εξελίξεις αναβαθμίζοντας τις γνώσεις και τις δεξιότητες τους. Πρόκειται πλέον για μία ανάγκη που αφορά σε όλη την παραγωγική ζωή του ανθρώπου και όχι μόνο στη νεότητά του. Η εκπαίδευση με τη δια βίου έκφραση της, λοιπόν, αποτελεί αναμφίβολα μια από τις μεγαλύτερες προκλήσεις της εποχής μας, όχι μόνο στο εθνικό αλλά και στο ευρωπαϊκό και διεθνές πεδίο. Η επένδυση στη γνώση αποτελεί το δίχως άλλο το πιο ισχυρό συγκριτικό πλεονέκτημα σε ατομικό και κοινωνικό επίπεδο για το σήμερα και το αύριο του τόπου και των πολιτών. Στη σύγχρονη πραγματικότητα, η κατάκτηση της γνώσης ωστόσο δεν αποτελεί κυρίως προσωπική επιλογή. Προϋποθέτει ένα σύγχρονο, υψηλού επιπέδου εκπαιδευτικό σύστημα που θα ανταποκρίνεται στις απαιτητικές συνθήκες του διεθνούς ανταγωνιστικού περιβάλλοντος και θα παρέχει σε όλες και όλους ίσες δυνατότητες και ίσες ευκαιρίες.

Από τη μελέτη προτάσεων πολιτικής του Οργανισμού Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης (ΟΟΣΑ) και της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΕΕ), μπορούμε να διαπιστώσουμε ότι σε αυτές περιγράφεται και αναλύεται η αναγκαιότητα να επιταχυνθεί η ανάπτυξη μέσα από επενδύσεις σε ανθρώπινους πόρους. Επιπρόσθετα, υποστηρίζεται, με συγκεκριμένες αποφάσεις και μέτρα, η διαδικασία της ταχύτερης αναδιάρθρωσης και προσαρμογής της εκπαίδευσης, ιδιαίτερα της ανώτατης, προς τις ολοένα ταχύτερες αλλαγές στον σημερινό κόσμο. Οι ραγδαίες εξελίξεις, από το τελευταίο τέταρτο του 20^{ου} αιώνα έως και σήμερα, καθόρισαν, παρέσυραν και επέβαλαν ραγδαίες αλλαγές και

αναδιαρθρώσεις στο σύνολο της εκπαίδευσης σε πολλά κράτη. Οι αλλαγές αυτές είναι εναρμονισμένες με τις μεταβολές στην οικονομία και στις εργασιακές σχέσεις.

2.1 Η σύγχρονη φύση και η πολλαπλή αποστολή των Ιδρυμάτων Ανώτατης Εκπαίδευσης

Τα Ιδρύματα Ανώτατης Εκπαίδευσης «βρίσκονται σε αναζήτηση της «νέας» ταυτότητας τους για να εκπληρώσουν την πολύπλευρη αποστολή που τους ανατίθεται, στο πλαίσιο της *Οικονομίας και της Κοινωνίας της Γνώσης* και συγχρόνως να ικανοποιήσουν το αίτημα για αριστεία (Ασδεράκη, 2010). Η ευημερία των πολιτών προκειμένου να καταστεί βιώσιμη και αποτελεσματική στηρίζεται και βασίζεται στη Γνώση. Η Κοινωνία της Γνώσης χαρακτηρίζεται από την ολοένα και μεγαλύτερη έμφαση στις επιστήμες, την τεχνολογία, την έρευνα και την καινοτομία. (Delanty, 2001²).

«Τα Ιδρύματα Ανώτατης Εκπαίδευσης σήμερα, εκτός από τον παραδοσιακό τους ρόλο που είναι η διδασκαλία και η έρευνα, πρωταγωνιστούν στην καινοτομία και στη μεταφορά της γνώσης προς την οικονομία. Καλούνται να συντελέσουν στην επίτευξη μιας σειράς οικονομικών και κοινωνικών στόχων, τις περισσότερες φορές με περιορισμένα οικονομικά μέσα» (Altbach, 2008)³. Οι στόχοι αυτοί διαφέρουν και αφορούν κυρίως τη βιώσιμη ανάπτυξη μιας χώρας ή μιας περιφερειακής ένωσης, όπως είναι η Ευρωπαϊκή Ένωση (Commission of the European Communities, 2003)⁴, «την καταπολέμηση της φτώχειας, την προώθηση της έρευνας και της καινοτομίας και τη μεταφορά και διάχυση της γνώσης στην οικονομία και στην κοινωνία» (Stevens & Weale, 2004)⁵.

Επιπλέον, τα Ιδρύματα καλούνται να συνεισφέρουν στην προσέλκυση νέων εσόδων για την επιβίωση τους σε περιόδους οικονομικής ύφεσης αλλά και στο κράτος (Asderaki, 2012). Τα Ιδρύματα Ανώτατης Εκπαίδευσης προκειμένου να είναι ανταγωνιστικά σε ένα διεθνοποιημένο περιβάλλον χρειάζεται να αναπτύξουν ή να επαναπροσδιορίσουν την στρατηγική διεθνοποίησής τους και να προσελκύσουν διεθνείς φοιτητές. Οι πάνω από 2.000 ετησίως εισερχόμενοι φοιτητές Erasmus που έρχονται τα τελευταία χρόνια στα Ελληνικά Ιδρύματα δεν είναι αμελητέα ποσότητα

2 Η αναφορά στο Κυριαζής, 2010, σ. 99

3 Η αναφορά στο Ασδεράκη 2010, σ. 108

4 ό.π. σ. 113

5 ό.π. σ. 108

όσον αφορά το συνάλλαγμα που φέρνουν στη χώρα. Επιπλέον, αν και δεν έχει μελετηθεί έχει παρατηρηθεί ότι πολλοί φοιτητές Erasmus, επιστρέφουν στα πανεπιστήμια που έκαναν Erasmus σε προπτυχιακό επίπεδο προκειμένου να συμμετέχουν σε μεταπτυχιακά προγράμματα σπουδών. Αυτό είναι μια παράμετρος που πρέπει να αξιοποιηθεί από τα Ελληνικά πανεπιστήμια, τα οποία σε αντίθεση με τα αντίστοιχα στο εξωτερικό δεν αποτελούν χώρους «επαναπατρισμού» φοιτητών Erasmus εξαιτίας έλλειψης επαρκούς οργάνωσης και προγραμμάτων σπουδών που προσφέρονται σε διεθνείς γλώσσες. Τα κοινά προγράμματα σπουδών είναι μια άλλη παράμετρος που πρέπει να δώσουν ιδιαίτερη έμφαση τα Πανεπιστήμια. Το πρόγραμμα Erasmus, στο πλαίσιο των «προπαρασκευαστικών επισκέψεων»⁶, προσφέρει σε καθηγητές τη δυνατότητα να δημιουργήσουν επαφές με δυνητικούς εταίρους αποσκοπώντας στη σύναψη νέων διμερών συμφωνιών. Έτσι, συνεισφέρει στην ανάπτυξη δικτύων μεταξύ ιδρυμάτων και ακαδημαϊκού προσωπικού καθώς και στη δημιουργία Εντατικών Προγραμμάτων Erasmus⁷.

Στο πλαίσιο ανάπτυξης πολιτικών δια βίου μάθησης, τα πανεπιστήμια πρέπει να προσφέρουν ελληνόγλωσσα αλλά και διεθνοποιημένα μαθήματα δια βίου μάθησης. Επιπροσθέτως, μπορούν να προσελκύσουν νέους πόρους μέσω της έρευνας και της καινοτομίας υπό την προϋπόθεση ανάπτυξης σχέσεων με τις επιχειρήσεις και τη βιομηχανία. Στο πλαίσιο αυτό το Erasmus συνεισφέρει μέσω της δημιουργία δικτύων πανεπιστημίων, επιχειρήσεων, επαγγελματικών ενώσεων και άλλων οργανώσεων. Ιδιαίτερη έμφαση πρέπει να δοθεί στη χρήση των νέων τεχνολογιών σε εκπαιδευτικά προγράμματα προκειμένου να γίνουν πιο προσιτά και προσβάσιμα σε όλες τις κατηγορίες ατόμων που αποζητούν αναβάθμιση των γνώσεων τους (Asderaki and Maragos, 2012).

2.2 Κινητικότητα για τη γνώση, την απασχολησιμότητα και την Ευρωπαϊκή ενοποίηση

Η επένδυση στην εκπαίδευση είναι αποφασιστικής σημασίας σε ατομικό, εθνικό και Ευρωπαϊκό επίπεδο. Η κινητικότητα με στόχο την απόκτηση, αναβάθμιση και παραγωγή νέας γνώσης από νέους και εργαζομένους συνεισφέρει πολυδιάστατα και στα τρία επίπεδα. Θεωρώντας πλέον η ΕΕ την κινητικότητα για τη γνώση ως τη

⁶ Η δράση έχει ως κύριο στόχο να βοηθήσει τα Ιδρύματα Ανώτατης Εκπαίδευσης να δημιουργήσουν επαφές με δυνητικούς εταίρους

⁷ Βραχύχρονα προγράμματα σπουδών και πολυεθνικής διδασκαλίας με τη συμμετοχή τουλάχιστον 3 ιδρυμάτων από 3 χώρες, εκ των οποίων τουλάχιστον η μια να ανήκει στην ΕΕ.

«Πέμπτη Ελευθερία» και συνδέοντάς την με τις επιστήμες, την έρευνα, την τεχνολογία και την επιχειρηματικότητα, ενθαρρύνει τη μεθοδική προώθησή της ως οργανωμένη μαθησιακή κινητικότητα. Παράλληλα, στο πλαίσιο μιας νέας προσέγγισης της εκπαιδευτικής διαδικασίας η κινητικότητα μπορεί να εξυπηρετήσει ποικίλες κοινωνικές διαστάσεις σε εθνικό και ευρωπαϊκό επίπεδο, όπως η ανάπτυξη διαπολιτισμικών και διακρατικών σχέσεων, η καταπολέμηση της ξеноφοβίας και άλλων κινδύνων απομονωτισμού που συνεχώς προκύπτουν μέσα από την οικονομική κρίση. Τέλος, η κινητικότητα συμβάλει στην ολοκλήρωση της εσωτερικής αγοράς εργασίας.

Η μαθησιακή, διακρατική κινητικότητα με σκοπό την απόκτηση νέων δεξιοτήτων, αποτελεί έναν από τους βασικούς τρόπους με τους οποίους ένα άτομο, ιδίως νέο, μπορεί να ενισχύσει τη μελλοντική του απασχολησιμότητα και την προσωπική του εξέλιξη. Οι μελέτες επιβεβαιώνουν ότι η μαθησιακή κινητικότητα προσθέτει στο ανθρώπινο κεφάλαιο, αφού οι σπουδαστές έχουν πρόσβαση σε νέες γνώσεις και αναπτύσσουν νέες γλωσσικές δεξιότητες και διαπολιτισμικές ικανότητες. Επιπλέον, οι εργοδότες αναγνωρίζουν και εκτιμούν αυτά τα πλεονεκτήματα. Έτσι, οι Ευρωπαίοι που μετακινούνται ως σπουδαστές είναι πιθανότερο να μετακινηθούν ως εργαζόμενοι, αργότερα στη ζωή τους.

Η μαθησιακή κινητικότητα διαδραματίζει σημαντικό ρόλο στο να καταστούν τα συστήματα αλλά και τα ιδρύματα εκπαίδευσης και κατάρτισης πιο ανοιχτά, πιο ευρωπαϊκά και διεθνή, με μεγαλύτερη προσβασιμότητα και αποτελεσματικότητα ⁸. Μπορεί επίσης να αυξήσει την ανταγωνιστικότητα της Ευρώπης και να συμβάλει στην ανάπτυξη μιας κοινωνίας έντασης γνώσης, βοηθώντας έτσι στην επίτευξη των στόχων της στρατηγικής της Λισαβόνας για μεγέθυνση και απασχόληση. Παράλληλα, μπορεί να συμβάλει εφόσον ληφθούν και άλλα μέτρα στη δημιουργία μιας Ευρωπαϊκής αγοράς εργασίας (ΕΕ, 2011), η έλλειψη της οποίας αναδείχθηκε ως μείζων μειονέκτημα ειδικά για την ευρωζώνη (Κότιος 1999, 2011).

Στο πλαίσιο της σημερινής διεθνούς οικονομικής κρίσης, η Επιτροπή έχει επισημάνει ότι η επένδυση στην εκπαίδευση και την κατάρτιση είναι αποφασιστικής σημασίας. Έχει

⁸Για τον τομέα της ανώτατης εκπαίδευσης, αυτό το συστημικό πλεονέκτημα αποδεικνύεται με τη μελέτη «The impact of Erasmus on European higher education: quality, openness and internationalization» (Αντίκτυπος του προγράμματος Erasmus στην ευρωπαϊκή τριτοβάθμια εκπαίδευση: ποιότητα, ανοικτοί ορίζοντες και διεθνοποίηση), Δεκέμβριος 2008.

επίσης υπογραμμίζει ότι, αν και αποτελεί πειρασμό η διοχέτευση πόρων σε άλλες ενέργειες, ακριβώς σε εποχές οικονομικών δυσκολιών πρέπει να εξασφαλίζεται η επένδυση σε γνώσεις και δεξιότητες (CEC, 2009a). Επομένως, η κινητικότητα των εκπαιδευομένων πρέπει να καταστεί μέρος της ανανεωμένης προσπάθειας για την ανάπτυξη των δεξιοτήτων και της ικανότητας της Ευρώπης να καινοτομεί και να ανταγωνίζεται σε διεθνές επίπεδο. Μπορεί επίσης να συμβάλλει στο να ξεπεραστεί το παράδοξο της μη κινητικότητας, όταν, ακόμη και σήμερα σε περίοδο σοβαρής κρίσης, εξακολουθούν να υπάρχουν κενές θέσεις εργασίας σε ορισμένες χώρες και κλάδους, λόγω της έλλειψης δεξιοτήτων (ό.π.). Στο ίδιο ύφος κινείται και η ανακοίνωση της Επιτροπής για την απασχόληση, τον Ιούνιο του 2009, αναφέρει την προώθηση της κινητικότητας ως μία από τις κύριες προτεραιότητες για το ξεπέρασμα της σημερινής ύφεσης και για τη δημιουργία θέσεων απασχόλησης. Συγκεκριμένα, υπογραμμίζει ότι η κινητικότητα αποτελεί ευκαιρία για τους νέους σε ηλικία ανέργους να βελτιώσουν τις δεξιότητές τους (CEC 2009b).

Στο Ευρωπαϊκό Συμβούλιο των Βρυξελλών του Μαρτίου του 2008 έχει ήδη αναφερθεί η μεγάλη σημασία της ενίσχυσης της «Πέμπτης Ελευθερίας» προκειμένου να δημιουργηθεί μια πραγματικά σύγχρονη και ανταγωνιστική ευρωπαϊκή οικονομία. Οι αρχηγοί κρατών και κυβερνήσεων πρότειναν στα κράτη μέλη μια σειρά μέτρων που συμπεριλαμβάνουν τόσο την άρση των εμποδίων για την ελεύθερη κυκλοφορία της γνώσης και των φοιτητών, των επιστημόνων και του πανεπιστημιακού διδακτικού προσωπικού όσο και τον εκσυγχρονισμό των πανεπιστημίων μέσω μεταρρυθμίσεων με στόχο την προώθηση της αριστείας (EC, 2008).

Ένας επιπλέον στόχος που έχει τεθεί από την ΕΕ για την μαθησιακή κινητικότητα είναι να προάγει μια αίσθηση ευρωπαϊκής ταυτότητας (High Level Expert Forum on Mobility, 2008) και για το λόγο αυτό έχει εκπονηθεί ένας ειδικός οδηγός για τα δικαιώματα των μετακινούμενων φοιτητών στην Ευρωπαϊκή Ένωση⁹.

Η ΕΕ υποστηρίζει από τα μέσα περίπου της δεκαετίας του 1980 με διάφορες πρωτοβουλίες αλλά και προγράμματα την μαθησιακή κινητικότητα. Οι δράσεις έχουν διευρυνθεί στο πλαίσιο της στρατηγικής της Λισαβόνας και ειδικότερα μετά την υιοθέτηση του προγράμματος Διά βίου Μάθηση 2007-2013, το οποίο καλύπτει όλους

⁹ Βλ. Ευρωπαϊκή Επιτροπή (2011), Οδηγός για τα δικαιώματα των μετακινούμενων φοιτητών στην Ευρωπαϊκή Ένωση, Βρυξέλλες, SEC(2010) 1047, Λουξεμβούργο: Υπηρεσία Εκδόσεων της Ευρωπαϊκής Ένωσης, 2011.

τους τομείς της εκπαίδευσης και κατάρτισης (CEC, 2009b, σσ. 5-6)¹⁰. Όσον αφορά στην κινητικότητα μεταξύ ευρωπαϊκών πανεπιστημίων και πανεπιστημίων εκτός Ευρώπης έχουν υιοθετηθεί τα προγράμματα Erasmus Mundus και Tempus. Για τη διευκόλυνση της κινητικότητας αναπτύχθηκαν διάφορα εργαλεία, όπως το ευρωπαϊκό σύστημα μεταφοράς και συσσώρευσης πιστωτικών μονάδων (ECTS, για την Ανώτατη Εκπαίδευση)¹¹, το παράρτημα διπλώματος (Diploma Supplement)¹², το πλαίσιο ευρωπαϊκών προσόντων για τη διά βίου μάθηση (EQF)¹³, το ευρωπαϊκό σύστημα ακαδημαϊκών μονάδων για την επαγγελματική εκπαίδευση και κατάρτιση (ECVET)¹⁴, το Youthpass¹⁵, το EURAXESS¹⁶, η οδηγία για τη «φοιτητική βίζα»¹⁷ και η δέσμη μέτρων για την «επιστημονική βίζα»¹⁸ (ό.π.). Η Επιτροπή συμμετέχει επίσης ενεργά στη

10 Περιλαμβάνουν τα ακόλουθα: Ανώτατη Εκπαίδευση (Erasmus, Erasmus Mundus, Marie Curie) για σπουδαστές, υποψήφιους διδάκτορες και προσωπικό, Ανώτατη Εκπαίδευση και έρευνα (Marie Curie, κινητικότητα στο πλαίσιο δικτύων αριστείας και τεχνολογικών πλατφορμών), από την Ανώτατη Εκπαίδευση στις επιχειρήσεις (τοποθετήσεις στο πλαίσιο των Erasmus and Marie Curie), επαγγελματική εκπαίδευση και μαθητείες (Leonardo), δευτεροβάθμια εκπαίδευση (Comenius), εκπαίδευση ενηλίκων και εθελοντισμός ηλικιωμένων (Grundtvig), τον πολιτιστικό τομέα (πρόγραμμα «Πολιτισμός»), ανταλλαγές νέων και εθελοντισμός (Νεολαία σε Δράση), εθελοντισμό (εθελοντική ευρωπαϊκή υπηρεσία στο πλαίσιο του προγράμματος Νεολαία σε Δράση), την κοινωνία των πολιτών (πρόγραμμα «Ευρώπη για τους πολίτες») και την προπαρασκευαστική δράση «Erasmus Νεαροί Επιχειρηματίες».

11 Το ECTS είναι ένα φοιτητο-κεντρικό σύστημα για τη συσσώρευση και μεταφορά πιστωτικών μονάδων, βασιζόμενο στη διαφάνεια των μαθησιακών αποτελεσμάτων και των διαδικασιών μάθησης. Αποσκοπεί στη διευκόλυνση του προγραμματισμού, της παράδοσης, της αξιολόγησης, της αναγνώρισης και της επικύρωσης τίτλων σπουδών και ενοτήτων μάθησης, καθώς και της κινητικότητας των φοιτητών.

12 Το Παράρτημα Διπλώματος (Diploma Supplement, DS) είναι ένα επεξηγηματικό έγγραφο που προσαρτάται στον τίτλο σπουδών που εκδίδουν τα Ιδρύματα. Είναι σχεδιασμένο έτσι, ώστε να παρέχει πληροφορίες σχετικά με τη φύση, το επίπεδο, το γενικότερο πλαίσιο εκπαίδευσης, το περιεχόμενο και το καθεστώς των σπουδών, οι οποίες ολοκληρώθηκαν με επιτυχία από το άτομο που αναγράφεται ονομαστικά στο πρωτότυπο του τίτλου στον οποίο προσαρτάται το παράρτημα.

13 Το πλαίσιο ευρωπαϊκών προσόντων για τη διά βίου μάθηση είναι ένα κοινό ευρωπαϊκό πλαίσιο αναφοράς το οποίο συνδέει τα συστήματα επαγγελματικών προσόντων των χωρών, λειτουργώντας ως μηχανισμός μετατροπής για την ευκολότερη ανάγνωση και κατανόηση των επαγγελματικών προσόντων σε διαφορετικές χώρες και συστήματα στην Ευρώπη.

14 Το ECVET είναι ένα κοινό μεθοδολογικό πλαίσιο που διευκολύνει τη συσσώρευση και τη μεταφορά πιστωτικών μονάδων από ένα σύστημα προσόντων σε άλλο. Στόχος του είναι να προωθήσει τη διακρατική κινητικότητα και τη διά βίου πρόσβαση στη γνώση.

15 Το Youthpass είναι ένα πιστοποιητικό, το οποίο περιγράφει και βεβαιώνει την εμπειρία της μη τυπικής και άτυπης μάθησης που αποκτάται κατά τη διάρκεια ενός σχεδίου Νέα Γενιά σε Δράση

16 Το EURAXESS το οποίο απαρτίζεται από ένα δίκτυο περισσότερων από 200 κέντρων σε 35 ευρωπαϊκές χώρες, μπορεί να βοηθήσει τους ερευνητές και τις οικογένειές τους σε κάθε βήμα που απαιτεί η ανάληψη μιας θέσης εργασίας στο εξωτερικό, ξεκινώντας από την πατρίδα τους και συνεχίζοντας μέχρι να εγκατασταθούν πλήρως στην καινούρια τους κατοικία.

17 Οδηγία 2004/114/ΕΚ του Συμβουλίου, της 13ης Δεκεμβρίου 2004, σχετικά με τις προϋποθέσεις εισδοχής υπηκόων τρίτων χωρών με σκοπό τις σπουδές, την ανταλλαγή μαθητών, την άμισθη πρακτική άσκηση ή την εθελοντική υπηρεσία, Επίσημη Εφημερίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης L 375/12, 23/12/2004.

18 Οδηγία 2005/71/ΕΚ του Συμβουλίου, της 12ης Οκτωβρίου 2005, σχετικά με ειδική διαδικασία εισδοχής υπηκόων τρίτων χωρών για σκοπούς επιστημονικής έρευνας («επιστημονική βίζα»), *Εφημερίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης* L 289/15, 3/11/2005.

διαδικασία της Μπολόνιας, μια συμφωνία μεταξύ 47 χωρών που οδήγησε στη δημιουργία ενός Ευρωπαϊκού Χώρου Ανώτατης Εκπαίδευσης το 2010 .

Ωστόσο ο συνολικός αριθμός ωφελημένων είναι σχετικά πολύ μικρός σε σχέση με τα ποσά που δαπανώνται και τις γραφειοκρατικές διαδικασίες που απαιτούνται για την υλοποίησή τους. Το 2006, περίπου 310.000 νέοι μπόρεσαν να επωφεληθούν από την κινητικότητα στο πλαίσιο ευρωπαϊκών προγραμμάτων, αριθμός που αντιστοιχεί μόνο στο 0,3% της πληθυσμιακής ομάδας 16-29 ετών στην ΕΕ. (CEC 2009b, σ. 6). Έτσι, θα πρέπει να υπάρξει μια μελέτη σχετικά με τη σχέση κόστους-οφέλους (value for money) των υπαρχόντων προγραμμάτων και πιθανόν μια ριζική αναδιάρθρωση τους. Ειδικά σε περιόδους οικονομικής ύφεσης είναι πρόκληση να δαπανώνται υπέρογκα ποσά για υποστήριξη των προγραμμάτων, επιτροπές αξιολόγησης, πανηγυρικές επετείους, πολυτελή γεύματα και παχυλούς μισθούς των υπαλλήλων της Επιτροπής οι οποίοι πολλές φορές δεν ανταποκρίνονται στο ύψος των απαιτήσεων.

Η μαθησιακή κινητικότητα έχει τεθεί ως προτεραιότητα και στο πλαίσιο της στρατηγικής «Ευρώπη 2020», όπου έχει τεθεί ο φιλόδοξος στόχος το 40% του ενεργού πληθυσμού 30-35 ετών να είναι απόφοιτοι της Ανώτατης Εκπαίδευσης και το 20% να πραγματοποιήσουν μια περίοδο κινητικότητας σε άλλη ευρωπαϊκή χώρα. Επιπλέον, μέσω της πρωτοβουλίας «Νεολαία σε κίνηση» της Επιτροπής, η οποία αποτελεί μια δέσμη δράσεων για την εκπαίδευση και την απασχόληση των νέων, γίνεται μια προσπάθεια να βελτιωθούν οι προοπτικές απασχόλησης των νέων οι οποίοι πλήττονται από υψηλά ποσοστά ανεργίας. Μεταξύ των δράσεων συμπεριλαμβάνονται η χορήγηση υποτροφιών από την ΕΕ για σπουδές ή κατάρτιση σε άλλη χώρα και η δράση «Η πρώτη σου δουλειά Eures» και η στήριξη της νεανικής επιχειρηματικότητας μέσω του Ευρωπαϊκού Μηχανισμού Μικροχρηματοδοτήσεων «Progress».

3. Διεθνοποίηση στην Ανώτατη Εκπαίδευση

«Δεν είμαι ούτε Αθηναίος, ούτε Έλληνας πολίτης, αλλά πολίτης του κόσμου»

Σωκράτης-Πλούταρχος, Ηθικά, τόμος 15

3.1 Ορισμός της Διεθνοποίησης της Ανώτατης Εκπαίδευσης

Αμέσως μετά το δεύτερο παγκόσμιο πόλεμο και στο πλαίσιο του Ψυχρού Πολέμου, και ειδικά μετά το τέλος του και τις διαδικασίες περιφερειοποίησης (ΕΕ, NAFTA), η Ανώτατη Εκπαίδευση ήταν στο κέντρο της κοινωνικής, πολιτικής και οικονομικής ανάπτυξης (Knight and De Wit 1995) . Σήμερα, σε συνθήκες παγκοσμιοποίησης, η διεθνοποίηση αποτελεί ένα πολύ σημαντικό κομμάτι στην ατζέντα της Ανώτατης Εκπαίδευσης σε παγκόσμιο, ευρωπαϊκό και εθνικό επίπεδο καθώς επίσης και σε επίπεδο Πανεπιστημίων (Asderaki & Maragos, 2012). Το αυξανόμενο ενδιαφέρον σχετικά με τη διεθνοποίηση τα τελευταία χρόνια έχει εισαγάγει νέες ιδέες στο πλαίσιο και τις προσεγγίσεις της διεθνοποίησης της Ανώτατης εκπαίδευσης. Η Jane Knight ορίζει τη διεθνοποίηση της Ανώτατης Εκπαίδευσης ως τη «διαδικασία ενσωμάτωσης μιας διεθνούς, διαπολιτισμικής ή παγκόσμιας διάστασης στο σκοπό, τις λειτουργίες και τα παραδοτέα της μεταδευτεροβάθμιας εκπαίδευσης» και αναλύει την «από κάτω προς τα πάνω θεσμική προσέγγιση» (bottom-up) και την «από πάνω προς τα κάτω εθνική προσέγγιση» (top-down) και τη «δυναμική σχέση μεταξύ αυτών των δυο επιπέδων» (Knight, 2004). Όπως θα δείξουμε και στο επόμενο κεφάλαιο, μέσω του εξευρωπαϊσμού της Ανώτατης Εκπαίδευσης τα κράτη προσπαθούν να «ανεβάσουν» προτιμήσεις σε Ευρωπαϊκό επίπεδο, καθώς επίσης και να «κατεβάσουν» αποφάσεις σε Ευρωπαϊκό επίπεδο προκειμένου να εξυπηρετήσουν τα συμφέροντα τους.

Σύμφωνα με τον Teichler (2009) η διεθνοποίηση, σε αντίθεση με την παγκοσμιοποίηση, χαρακτηρίζεται από την αύξηση των διασυνοριακών δραστηριοτήτων και όχι από την εξάλειψη των συνόρων. Κατά συνέπεια οι κύριοι δρώντες αυτών των δραστηριοτήτων είναι οι εθνικές κυβερνήσεις και τα ανώτατα εκπαιδευτικά ιδρύματα και όχι οποιοσδήποτε προμηθευτής εκπαιδευτικών υπηρεσιών.

3.2 Διεθνοποίηση και κινητικότητα

Ο στρατηγικός στόχος της διεθνοποίησης της Ανώτατης Εκπαίδευσης επιτυγχάνεται μέσω διαφόρων μεθόδων, μια εκ των οποίων είναι η κινητικότητα. Η κινητικότητα περιλαμβάνει την μετακίνηση φοιτητών, ερευνητών, ακαδημαϊκού και διοικητικού

προσωπικού, την κινητικότητα των προγραμμάτων σπουδών καθώς και των ιδρυμάτων. Μ' αυτήν την έννοια η κινητικότητα βρίσκεται ή τουλάχιστον θα έπρεπε να βρίσκεται στο επίκεντρο των πολιτικών διεθνοποίησης της ΕΕ, των κρατών και των Πανεπιστημίων. Τα περισσότερα προγράμματα που αφορούν την Ανώτατη Εκπαίδευση, όπως είναι π.χ. το Erasmus και το Marie Curie στηρίζονται στην ιδέα της κινητικότητας για την επίτευξη των στόχων της διεθνοποίησης. Για να επιτευχθεί όμως αυτή η κινητικότητα και να εξασφαλίζει τα απαραίτητα ποιοτικά μαθησιακά αποτελέσματα θα πρέπει να συνοδεύεται από μια επακόλουθη αναγνώριση των μαθημάτων, των προγραμμάτων σπουδών, των πτυχίων αλλά και των ιδρυμάτων που μετακινούνται. εντός και εκτός συνόρων. Κατά συνέπεια, είναι αναγκαία η δημιουργία δομών και διαδικασιών, σε ευρωπαϊκό και εθνικό επίπεδο, για την αμοιβαία αναγνώριση των διπλωμάτων και για την τήρηση κοινών κριτηρίων διασφάλισης ποιότητας (Ασδεράκη 2008, σσ. 363-379, Asderaki, 2009). Η δημιουργία του δικτύου NARIC¹⁹ και του Ευρωπαϊκού Δικτύου των Φορέων Διασφάλισης της Ποιότητας (ENQA)²⁰ καλύπτει θεσμικά αυτήν την ανάγκη. Η διεθνοποίηση της Ανώτατης Εκπαίδευσης επιτυγχάνεται επίσης μέσω των κοινών μεταπτυχιακών προγραμμάτων σπουδών σε διεθνείς γλώσσες που να ανταποκρίνονται στις ανάγκες των φοιτητών. Κάποιες δράσεις του προγράμματος Erasmus και του Erasmus Mundus συνεισφέρουν θετικά στον τομέα αυτό.

Για να είναι πιο αποτελεσματική η διαδικασία διεθνοποίησης της Ανώτατης Εκπαίδευσης πρέπει να συμπεριλαμβάνει μια στρατηγική διοικητικής αναδιοργάνωσης τόσο σε εθνικό επίπεδο όσο και σε επίπεδο πανεπιστημίων. Μόνο μέσω μιας ενσωματωμένης και συνεκτικής στρατηγικής είναι δυνατόν να γίνουν οι απαραίτητες αλλαγές για να μπορούν τα Πανεπιστήμια να ανταποκριθούν με επάρκεια στο διεθνές περιβάλλον. Η κυβέρνηση οφείλει να ασκεί μια συνεκτική και στοχοποιημένη εκπαιδευτική πολιτική που να συνάδει με τους στόχους μιας στρατηγικής διεθνοποίησης και τα Πανεπιστήμια από την πλευρά τους οφείλουν να λειτουργούν εξωστρεφώς και με τα βλέμματα στραμμένα σε οποιαδήποτε πτυχή μπορεί να τους φανεί χρήσιμη, από την θέσπιση μαθημάτων σε διεθνείς γλώσσες, την υποστήριξη Ευρωπαϊκών προγραμμάτων μέχρι και την ενίσχυση των δικτύων με άλλα Πανεπιστήμια και με επιχειρήσεις στο εξωτερικό.

20 European Association for Quality Assurance

3.3 Διεθνοποίηση, κινητικότητα, απασχολησιμότητα

Ένας επιπρόσθετος στόχος της διεθνοποίησης της Ανώτατης Εκπαίδευσης αποτελεί και η απασχολησιμότητα των αποφοίτων και η διοχέτευση τους στην αγορά εργασίας. Τόσο στην ατζέντα της Λισσαβόνας και στη διαδικασία της Μπολόνια, η διεθνοποίηση θεωρείται ότι αποτελεί ένα ικανό μέσο, και για να εξασφαλίσει την απασχολησιμότητα των αποφοίτων στην ευρωπαϊκή αγορά εργασίας αλλά και να προωθήσει την ανώτατη ευρωπαϊκή εκπαίδευση παγκοσμίως. Ο Haug (1999) θεωρεί ότι η διαδικασία της Μπολόνια επηρέασε πολύ την απασχολησιμότητα καθώς «η διαδικασία (της Μπολόνια) είχε μια ισχυρή και θετική επίδραση στον διάλογο σχετικά με την Ανώτατη Εκπαίδευση και την επαγγελματική ζωή, αναφερόμενη συγκεκριμένα στην προετοιμασία των αποφοίτων για την αγορά εργασίας. Έθεσε το προφίλ του ζητήματος και ενίσχυσε την ανησυχία ότι η απασχόληση των αποφοίτων έχει γίνει μία σημαντική και κοινή μέριμνα που αφορά όλη την Ευρώπη». Ωστόσο, όπως επισημαίνει η Ασδεράκη (2010, σ. 155) υπάρχει, κυρίως στις χώρες της κεντρικής και βορείου Ευρώπης, ο προβληματισμός για την απασχολησιμότητα των αποφοίτων των «νέων (τριετών) Bachelors» εξαιτίας της έλλειψης εμπιστοσύνης που δείχνουν οι εργοδότες για τις γνώσεις και τις δεξιότητες των αποφοίτων.

Πάρα πολλοί πτυχιούχοι προσπαθούν μάταια να βρουν μια θέση εργασίας, ειδικά στο αντικείμενο το οποίο έχουν σπουδάσει. Ο διάλογος σχετικά με την απασχόληση ώθησε όλα τα ανώτατα εκπαιδευτικά ιδρύματα να επεξεργαστούν τις συνέπειες της ανώτατης εκπαίδευσης στην επαγγελματική ζωή των αποφοίτων και να ανασχηματίσουν τα προγράμματα σπουδών. Πλέον, τα προγράμματα σπουδών (σε προπτυχιακό αλλά και σε μεταπτυχιακό επίπεδο) προσαρμόζονται στις ανάγκες της αγοράς εργασίας, γεγονός που τα κάνει περισσότερο ελκυστικά τόσο στους νέους αλλά και στους ήδη εργαζόμενους οι οποίοι επιθυμούν να αποκτήσουν μια επιπλέον εξειδίκευση ή γνώση.

3.4 Πολιτικές διεθνοποίησης

Our higher education cannot be disassociated from the process of European integration, because most of our students will become the key players of tomorrow in a Europe that is being built today. We are committed to the process of European Integration. We have created a common market, an economic Europe. The Treaty of Rome provides for the freedom of establishment from

*one country to another, which will not be possible without introducing equivalences between diplomas, our neighbours are faced with difficulties similar to ours. Has the time not come to engage in wide consultation at European level in order to examine all of these problems*²¹.

Edgar Faure

Στην Ευρώπη, οι συγκρίσεις με την Αμερικάνικη Ανώτατη Εκπαίδευση φαίνεται να είναι ένα θέμα αυξανόμενου ενδιαφέροντος. Γενικότερα, μέσα από τα κείμενα της Επιτροπής σκιαγραφείται μια απειλή από τα Αγγλοσαξονικά ανώτατα εκπαιδευτικά συστήματα και την ισχυρή τους θέση στη διεθνή αγορά της ανώτατης εκπαίδευσης. Με το πλεονέκτημα της Αγγλικής γλώσσας ως την κοινή ομιλούμενη γλώσσα, τις ευέλικτες δομές πτυχίου, την ισχυρή παράδοση στην εκπαίδευση και στην εκπαίδευση από απόσταση, τις υπεράκτιες στρατηγικές παράδοσης, τα (διαφοροποιημένα) συστήματα διδασκτρων τα οποία παρέχουν κίνητρα στα ιδρύματα να εμπορεύονται δραστικά από μόνα τους και τις κυβερνήσεις, οι οποίες στηρίζουν τέτοιες διεθνείς στρατηγικές μάρκετινγκ, τα Αγγλοσαξονικά ανώτατα εκπαιδευτικά συστήματα έχουν μία αδιαμφισβήτητη ισχυρή θέση στην διεθνή εκπαιδευτική αγορά. Τα ανώτατα εκπαιδευτικά ιδρύματα πολλών αγγλοσαξονικών κρατών, όπως οι ΗΠΑ, η Αυστραλία και η Νέα Ζηλανδία, έχουν ξεκινήσει «επιθετικές» ανταγωνιστικές προσεγγίσεις στη διεθνοποίηση της ανώτατης εκπαίδευσης.

Αντιθέτως, οι περισσότερες ηπειρωτικές ευρωπαϊκές χώρες επιδιώκουν μια πιο συνεργατική προσέγγιση. Παρόλα αυτά, πολλές χώρες έχουν αναπτύξει ένα συγκεκριμένο προσανατολισμό αγοράς στην Ανώτατη Εκπαίδευση και ασκούν εξίσου επιθετική πολιτική. Πέρα από το Ηνωμένο Βασίλειο χαρακτηριστικά είναι τα παραδείγματα της Τσεχίας και της Πολωνίας, δυο χωρών που χρησιμοποιούν όλα τα διαθέσιμα εργαλεία διεθνοποίησης για να προσελκύουν διεθνείς φοιτητές, όπως για παράδειγμα προγράμματα σπουδών αποκλειστικά στα Αγγλικά ή στα Γερμανικά. Αντίθετα άλλες χώρες όπως και η Ελλάδα είτε έχουν παραμείνει αδρανείς είτε κινούνται με εξαιρετικά αργά βήματα, τα οποία περιορίζονται στις πρωτοβουλίες κάποιων τμημάτων ή ακόμα και κάποιων μεμονομένων καθηγητών. Σαν αποτέλεσμα, η ώθηση ή η λογική να ανταγωνιστούν τα ιδρύματα αυτά παγκοσμίως μπορεί να εκλείπει ή να είναι ανεπιθύμητη σε εθνικό επίπεδο ή επίπεδο Πανεπιστημίων. Επιπλέον, στις περιπτώσεις

21 Από το λόγο του Edgar Faure στην Γαλλική Εθνοσυνέλευση στις 24 Ιουλίου 1968, όταν ήταν Υπουργός Εξωτερικών της Γαλλίας. Πηγή: Palayret, Jean- Marie, Une universite pour L'Europe- prehistoire de L' Institut universitaire europeen de Florence (1948-1976), p. 161

όπου η Ανώτατη Εκπαίδευση επιχορηγείται αποκλειστικά από την πολιτεία και δεν υπάρχουν δίδακτρα, δίδονται μικρά κίνητρα και δεν υπάρχουν πραγματικές επιλογές για διεθνή ανταγωνισμό (van Vught 2009).

Συνεπώς, η ευρωπαϊκή Ανώτατη Εκπαίδευση και τα ερευνητικά προγράμματα δεν μπορούν να προσελκύσουν παγκοσμίως τους πιο ταλαντούχους φοιτητές και ερευνητές. Αντιθέτως, σε σχέση με τους ταλαντούχους φοιτητές, η Ευρώπη φαίνεται να υποφέρει από brain drain.

Το 2005, 2.7 εκατομμύρια φοιτητές παγκοσμίως έκαναν εγγραφή σε ξένα πανεπιστήμια (ποσοστό λίγο περισσότερο από το 2% του συνολικού αριθμού φοιτητών). Από αυτούς το 84 % σπούδασαν σε χώρες του Οργανισμού για την Οικονομική Συνεργασία και Ανάπτυξη (ΟΟΣΑ). Οι Ηνωμένες Πολιτείες προσέλκυσαν το μεγαλύτερο ποσοστό ξένων φοιτητών (22%), το Ηνωμένο Βασίλειο το 12%, η Γερμανία το 10%, η Γαλλία το 9% και η Αυστραλία το 6%. Περισσότεροι από τους διπλάσιους φοιτητές πήγαν στις ΗΠΑ από την Ευρώπη σε σχέση με αυτούς που πήγαν από τις ΗΠΑ στην Ευρώπη. Περισσότεροι από το 20% των φοιτητών που σπούδασαν στο εξωτερικό από την Τσεχία, τη Σουηδία και το Ηνωμένο Βασίλειο πήγαν στις ΗΠΑ ²². Το 2009 ο αντίστοιχος αριθμός φοιτητών παγκοσμίως που έκαναν εγγραφή σε ξένα πανεπιστήμια ήταν 4.3 εκατομμύρια. Η Αμερική εξακολουθεί να προσελκύει τους περισσότερους φοιτητές αλλά το ποσοστό σε σχέση με το 2005 πέφτει στο 16%, το Ηνωμένο Βασίλειο παραμένει σταθερό στο 12%. Τα ποσοστά της Γαλλίας (5%) και της Γερμανίας (6%) μειώνονται ενώ το ποσοστό της Αυστραλίας παρουσιάζει μια μικρή αύξηση.

Συνεπώς τα ευρωπαϊκά ανώτατα εκπαιδευτικά ιδρύματα θα πρέπει να προσελκύσουν περισσότερους ταλαντούχους φοιτητές, μεταξύ άλλων και για δημογραφικούς λόγους. Η ευρωπαϊκή Ανώτατη Εκπαίδευση θα πιεστεί να αυξήσει το ποσοστό συμμετοχής φοιτητών πέραν της ευρωπαϊκής ένωσης για να αντισταθμίσει το έλλειμμα στον ανεφοδιασμό της. Αλλά η φιλοδοξία της Λισαβόνας να γίνει η Ευρώπη η πιο ανταγωνιστική οικονομία στον κόσμο, ωθεί τα ευρωπαϊκά όργανα και τις εθνικές κυβερνήσεις να αναθεωρήσουν τις διεθνείς στρατηγικές τους. Μια απαραίτητη προϋπόθεση για να επιτευχθούν οι φιλοδοξίες της ατζέντας της Λισαβόνας, θα ήταν

22 OECD, On line Education Database
http://www.oecd.org/document/54/0,3343,en_2649_37455_38082166_1_1_1_37455,00.html
(ανάκτηση 20/3/2012)

μία ρητή κοινή στρατηγική «στρατολόγησης» των καλύτερων και των ευφυέστατων εντός Ευρώπης.

Η Διεθνοποίηση γίνεται γρήγορα ένα σημαντικό ζήτημα της ατζέντας της Ανώτατης εκπαίδευσης. Στην περίπτωση των ευρωπαϊκών ιδρυμάτων Ανώτατης Εκπαίδευσης αυτό το ζήτημα απαντάται σε εθνικό, ευρωπαϊκό και παγκόσμιο επίπεδο, και συνδέεται τόσο με τις αλλαγές στη φύση των πανεπιστημίων όσο και με τις ευρύτερες πολιτικές, οικονομικές και κοινωνικές αλλαγές που έχουν συμβεί κατά τη διάρκεια των δύο τελευταίων δεκαετιών στην ευρωζώνη.

Η διεθνοποίηση της εκπαίδευσης μέσα στην Ευρωπαϊκή Ένωση είναι ένα σχετικά νέο φαινόμενο, τουλάχιστον όσον αφορά την οργανωμένη και στοχευμένη εκπαιδευτική πολιτική, το οποίο θεωρείται ότι εμφανίστηκε στα μέσα της δεκαετίας του 1980. Ο Wachter (2004) διαχωρίζει τέσσερα στάδια διεθνοποίησης: το πρώτο στάδιο έλαβε χώρα πριν τα μέσα του 1980 και περιγράφεται ως ανεξάρτητο διότι δεν υπήρξε η ανάμιξη της στα ιδρύματα της ανώτατης εκπαίδευσης. Το δεύτερο στάδιο σηματοδεύτηκε από τη συνεργασία των πανεπιστημίων (μέσα 1980 με μέσα 1990). Το τρίτο στάδιο ξεχωρίζει από μία οργανωμένη παρέμβαση, η οποία ασκήθηκε μέσω του προγράμματος δράσης της Ευρωπαϊκής Κοινότητας για την κινητικότητα των πανεπιστημιακών φοιτητών- το πρόγραμμα Erasmus (από το 1995 και μετά). Το τέταρτο στάδιο εγκαινιάστηκε από τη διαδικασία της Μπολόνια και συνοδεύτηκε από ανασχηματισμούς στην Ανώτατη Εκπαίδευση και συγκεκριμένα από τη νέα «αρχιτεκτονική» των πτυχίων. Σύμφωνα με τον Teichler, το δεύτερο στάδιο διευκολύνθηκε από την ευρωπαϊκή Ένωση μέσω της πρώτης γενιάς του προγράμματος Erasmus (Teichler, 1995). Από το 1995 και μετά, το Erasmus εντάχθηκε στο πρόγραμμα SOCRATES, συμβάλλοντας σε μία προγραμματική αλλαγή: ενώ η κινητικότητα των φοιτητών παραμένει στο πυρήνα του Erasmus, πρόσθετες δραστηριότητες, μέσα και στόχοι, συνδεδεμένα με την ανακατασκευή των συστημάτων της ανώτατης εκπαίδευσης, προστέθηκαν επιπλέον στο πρόγραμμα, όπως η ανάπτυξη του προγράμματος σπουδών, ζητήματα αναγνώρισης, ανάπτυξη θεματικών δικτύων κ.ά.

Ένα από τα κύρια θέματα της διεθνοποίησης είναι η κινητικότητα των φοιτητών. Τα τελευταία δεκαπέντε χρόνια, η ανάπτυξη των διεθνών φοιτητών σε εκπαιδευτικά συστήματα εκτός της χώρας αντικατοπτρίζει την παγκοσμιοποίηση των οικονομιών.

Βάσει στοιχείων του ΟΟΣΑ²³ και με αύξηση 5% κάθε χρόνο υπήρχαν 3.16 εκατομμύρια φοιτητές το 2008. αυτός ο αριθμός είναι τριπλάσιος από τον αριθμό των φοιτητών στα τέλη της δεκαετίας του '80. Αυτό υποδηλώνει τη μεταφορά φοιτητών από μία χώρα σε μία άλλη προκειμένου να σπουδάσουν, με πλήρη ή μερική φοίτηση, για μεγάλο ή μικρό χρονικό διάστημα. Η κινητικότητα φοιτητών μπορεί να θεωρηθεί ως μία αυθόρμητη κινητικότητα, που αφορά φοιτητές που γράφονται σε ξένα πανεπιστήμια κάτω από συγκεκριμένες διαδικασίες αλλά όχι μέσω ενός οργανωμένου προγράμματος ή ως οργανωμένη κινητικότητα, που αφορά την κινητικότητα, η οποία ενθαρρύνεται από οργανωμένα εκπαιδευτικά προγράμματα, όπως το Erasmus (Szarka, 2003, σ. 123).²⁴ Στην Ελλάδα, εξαιτίας ιστορικών λόγων που σχετίζονται με την περιορισμένη ένταξη φοιτητών στην Ανώτατη Εκπαίδευση και την ύπαρξη περιορισμού στον αριθμό φοιτητών που εντάσσονται στα πανεπιστήμια, η «αυθόρμητη» κινητικότητα έχει αρχίσει να αυξάνεται τα τελευταία χρόνια (Raikou and Karalis 2007). Ακολουθώντας την είσοδο της χώρας στην Ευρωπαϊκή Ένωση και τη δημιουργία προγραμμάτων που ενθαρρύνουν και προωθούν τη φοιτητική κινητικότητα, η οργανωμένη κινητικότητα κάνει την εμφάνισή της κυρίως στα μέσα του '90, μετά την ένταξη του Erasmus ως υποπρόγραμμα στο SOCRATES και αργότερα ως τμήμα του Προγράμματος Δια βίου Μάθησης.

Η διεθνοποίηση της Ανώτατης Εκπαίδευσης στην παγκόσμια οικονομία γνώσης είναι κάτι πολύ περισσότερο από την θεσμοθέτηση προγραμμάτων στις διεθνείς σχέσεις, στις σπουδές, στις ξένες γλώσσες στην ιστορία και στον πολιτισμό των άλλων ανθρώπων. Ο όρος αναφέρεται στο γεγονός ότι ένα ίδρυμα Ανώτατης Εκπαίδευσης πρέπει πλέον να συναγωνίζεται με ένα άλλο σε κάποια άλλη χώρα για τη δεξαμενή των εντόπιων φοιτητών. Αυτοί οι φοιτητές περνάνε τα σύνορα με έναν αυξανόμενο ρυθμό προς άγραν του προγράμματος που καλύπτει πιο πολύ τις ανάγκες τους. Αυτά τα πρότυπα εκπαιδευτικά προγράμματα, βασισμένα στην ποιότητα και την ορθή διαχείριση, όλο και περισσότερο καθιερώνονται υπό μια διεθνοποιημένη Ανώτατη Εκπαίδευση η οποία κινείται στους ρυθμούς της τεχνολογίας και των δυνάμεων της αγοράς (Guizuz, 2003). Εν τούτοις, όσο και αν ο διαρκώς αναπτυσσόμενος ρόλος της γνώσης δημιουργεί πολλές ευκαιρίες για μελλοντική ανάπτυξη, αυξάνει επίσης το χάσμα της γνώσης μεταξύ των κρατών. Η παγκόσμια αγορά εργασίας επίσης προκαλεί το φαινόμενο της αφαίμαξης εγκεφάλων (brain drain) στις αναπτυσσόμενες και υπό μετάβαση οικονομίες έναντι στις αναπτυγμένες οικονομίες οι οποίες προσφέρουν

23 OECD, *Education at a Glance 2007*, OECD Indicators, 2007.

24 Η αναφορά στο Raikou and Karalis, 2007.

καλύτερες ευκαιρίες στις προσοντούχες νέες γενιές. Η διεθνοποίηση φαίνεται να είναι μια αναπόφευκτη εξέλιξη την οποία τα ιδρύματα ανώτατης εκπαίδευσης πρέπει να αντιμετωπίσουν. Ωστόσο, προσφέρει τόσο μεγάλες ευκαιρίες όσο κρύβει και κινδύνους. Ως εκ τούτου, τα ιδρύματα Ανώτατης Εκπαίδευσης πρέπει να προσαρμόζονται ενεργά στις απαιτήσεις της διεθνοποίησης.

Το πρόγραμμα ERASMUS αποτέλεσε την απαρχή για μια στροφή σε δραστηριότητες διεθνοποίησης των Πανεπιστημίων. Επίσης οδήγησε στη συστηματική ενσωμάτωση των διεθνών δραστηριοτήτων στις γενικότερες δραστηριότητες των Ιδρυμάτων Ανώτατης Εκπαίδευσης. Για πολλά χρόνια το πρόγραμμα Erasmus αποτελούσε την μοναδική διέξοδο διεθνοποίησης για πολλά πανεπιστήμια. Πλέον, στην εποχή μας καθίσταται σαφές ότι χωρίς μια συνεκτική στρατηγική διεθνοποίησης τόσο σε ευρωπαϊκό όσο σε κρατικό επίπεδο αλλά και σε επίπεδο Ιδρυμάτων η Ευρωπαϊκή Ανώτατη Εκπαίδευση δεν θα είναι ανταγωνιστική.

3.5 Παράδειγμα ελληνικής καλής πρακτικής διεθνοποίησης σε επίπεδο ιδρύματος: Οικονομικό Πανεπιστήμιο Αθηνών

Η διεθνοποίηση είναι μια βασική συνιστώσα για την στρατηγική του Οικονομικού Πανεπιστημίου Αθηνών, ένα παράδειγμα καλής πρακτικής για όλα τα Ελληνικά Ιδρύματα Ανώτατης Εκπαίδευσης.

Τα εργαλεία διεθνοποίησης του ΟΠΑ

Το ΟΠΑ συμμετέχει με επιτυχία στο πρόγραμμα Erasmus, όντας δημοφιλής προορισμός για τους εισερχόμενους φοιτητές στην Ελλάδα. Αυτό το πετυχαίνει παρέχοντας διδασκαλία για περίπου 75 μαθήματα στα Αγγλικά. Αυτά τα μαθήματα καλύπτουν τα επιστημονικά πεδία όλων των ακαδημαϊκών τμημάτων του ΟΠΑ. Στο πλαίσιο του προγράμματος Erasmus το ΟΠΑ έχει υπογράψει πάνω από 180 διμερείς συμφωνίες με Πανεπιστήμια από 28 χώρες που συμμετέχουν στο πρόγραμμα. Τα τελευταία 20 χρόνια πάνω από 5.000 φοιτητές έχουν πάρει μέρος στο πρόγραμμα Erasmus: εκ των οποίων 3.000 εξερχόμενοι και 2.000 περίπου εισερχόμενοι. Το Τμήμα Διεθνών Σχέσεων του Πανεπιστημίου που θεσμοθετήθηκε το 1989, διαχειρίζεται με μεγάλη επιτυχία το πρόγραμμα Erasmus²⁵.

²⁵ Υπεύθυνη είναι η Bologna Expert κα Κατερίνα Γαλανάκη, η οποία παρείχε τα στοιχεία για την διεθνοποίηση του Οικονομικού Πανεπιστημίου.

Τα κέρδη από τη διεθνοποίηση του ΟΠΑ

Το ΟΠΑ είναι το πρώτο ελληνικό Πανεπιστήμιο που έκανε «άνοιγμα» στη διεθνή προοπτική της Ανώτατης Εκπαίδευσης κάνοντας πλήρη προγράμματα σπουδών στα Αγγλικά, ελκύοντας με αυτό τον τρόπο διεθνείς φοιτητές από όλο τον κόσμο. Σε μια όλο και περισσότερο ανταγωνιστική διεθνή αγορά εργασίας, το ΟΠΑ καλλιεργεί τη διαπολιτισμική ευαισθητοποίηση και προωθεί την ανταλλαγή ιδεών σε διεθνές επίπεδο. Το ΟΠΑ διαθέτει τέσσερα μεταπτυχιακά προγράμματα αποκλειστικά στην Αγγλική γλώσσα. Πρόκειται για τα εξής: International MBA, International Marketing, Accounting and Finance, Heritage Management. Το MBA πρόκειται για ένα πρωτοπόρο Ευρωπαϊκό μεταπτυχιακό πρόγραμμα. Είναι πλήρως διαπιστευμένο από AMBA (Association of MBAs) και ήδη έχει επιλεγεί στα καλύτερα προγράμματα MBA στην Ευρώπη και στα 30 πρώτα παγκοσμίως. Το πρόγραμμα αυτό πρόσφατα επιλέχθηκε από την AMBA ως το πιο καινοτόμο πρόγραμμα στη Νότια Ευρώπη.

Το Οικονομικό Πανεπιστήμιο είναι μέλος σε διεθνείς ακαδημαϊκούς οργανισμούς, όπως η EUA (European University Association), η AACSB (Association for Collegiate Schools of Business), η AMBA (Association of MBAs), η CUM (Community of Mediterranean Universities) και η EAIE (European Association for International Education). Επιπλέον το ΟΠΑ συμμετέχει στο πρόγραμμα Jean Monnet που χρηματοδότησε την εγκαθίδρυση της Ευρωπαϊκής Έδρας Οικονομικών, Νομικής, ένα Ευρωπαϊκό μόνιμο μάθημα στις Πολιτικές Επιστήμες κ.α.

Από τον Οκτώβριο του 2009 λειτουργεί το Ινστιτούτο Κομφούκιος στο Οικονομικό Πανεπιστήμιο Αθηνών σε συνεργασία με το University of International Business and Economics του Πεκίνου και το Office of Chinese Language Council International (HANBAN). Είναι το μοναδικό Ινστιτούτο Κομφούκιος στην Ελλάδα και το 3ο στην Ευρώπη με κατεύθυνση τα οικονομικά και τη διοίκηση επιχειρήσεων. Το Ινστιτούτο στοχεύει να αποτελέσει γέφυρα συνεργασίας και επικοινωνίας μεταξύ της Ελλάδας και της Κίνας και να συμβάλει στο πολιτιστικό πλησίασμα και την περαιτέρω ανάπτυξη εκπαιδευτικών, ερευνητικών και οικονομικών συνεργασιών μεταξύ των δύο χωρών.

Η διεθνής έρευνα είναι σημαντικό μέρος των διεθνών δραστηριοτήτων του Οικονομικού Πανεπιστημίου. Πολλά μέλη του πανεπιστημίου πρωτοστατούν ή συμμετέχουν σε

διεθνείς ομίλους έρευνας από 3 ή παραπάνω χώρες και από 5 ή παραπάνω εταίρους²⁶.

Το ΟΠΑ φιλοξενεί επίσης την Έδρα διεθνούς Επιχειρηματικότητας, η οποία χρηματοδοτείται από το Ινδικό Συμβούλιο Ινδικών Σχέσεων. Αυτή η έδρα στοχεύει στο να προσελκύσει κορυφαίους ακαδημαϊκούς από την Ινδία, για να προωθηθεί η διδασκαλία και η έρευνα στην διεθνή επιχειρηματικότητα.

²⁶ www.aueb.gr/pages/foithsh/docs/Research_Laboratories.pdf, (ανάκτηση Απρίλιος 2012)

4. Θεωρητικό πλαίσιο- Εξευρωπαϊσμός-Διεθνοποίηση και η συμβολή του προγράμματος Erasmus

Ο όρος εξευρωπαϊσμός (europeanization) υποδηλώνει μία σύνθετη, αμφίδρομη διαδικασία κατά την οποία οι πολιτικές σε εθνικό επίπεδο διαμορφώνονται από την ευρωπαϊκή ενοποίηση και οδηγούν σε διαφοροποιημένα αποτελέσματα στο εσωτερικό των κρατών- μελών (Radaelli, 2000) . Συνοπτικά, εξευρωπαϊσμός είναι οι εσωτερικές αλλαγές που προκαλούνται ως αποτέλεσμα της συμμετοχής των κρατών μελών στην ευρωπαϊκή ολοκλήρωση. Από πολλές απόψεις, ο εξευρωπαϊσμός γίνεται κατανοητός ως μία διαδικασία εκσυγχρονισμού των εγχώριων θεσμών και πολιτικών και δεν είναι αποτελεί μια συγκροτημένη θεωρία αλλά μια συλλογή θεωρητικών προσεγγίσεων τις οποίες θα εκθέσουμε παρακάτω. Κάποιοι μελετητές όπως ο Rise, ο Cowles και ο Carogaso ορίζοντας τον εξευρωπαϊσμό, λαμβάνουν υπόψη τους την «ανάδυση και την ανάπτυξη σε ευρωπαϊκό επίπεδο ευκρινών δομών διακυβέρνησης, δηλαδή πολιτικών, κοινωνικών και νομικών θεσμών που συνδέονται με την επίλυση προβλημάτων, οι οποίοι επισημοποιούν τις αλληλεπιδράσεις ανάμεσα στους δρώντες και στα δίκτυα πολιτικής που ειδικεύονται στη δημιουργία έγκυρων ευρωπαϊκών κανόνων» (Carogaso et al. 2001).

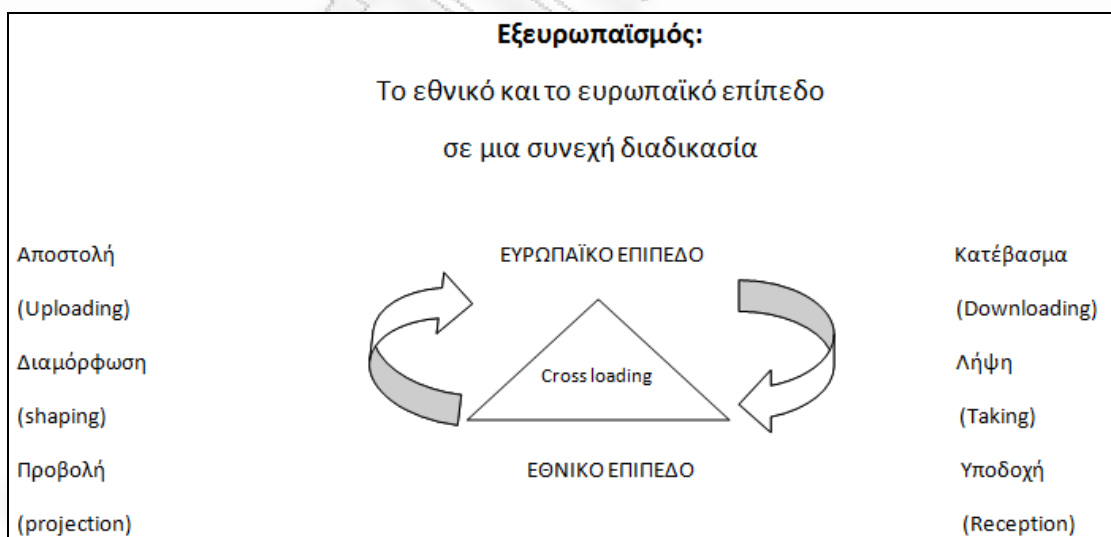
Η Helen Wallace υποστηρίζει ότι η ίδια η ΕΕ είναι ίδιον του εξευρωπαϊσμού, που είναι μια διαδικασία με μεγαλύτερη ιστορία και γεωγραφικό εύρος από την ίδια την ΕΕ (Wallace 2000)²⁷. Εκτός από χωρικά και χρονικά ζητήματα που συνδέονται με τους ορισμούς και την έκταση του εξευρωπαϊσμού, υπήρξε επίσης αρκετή συζήτηση για το τι θα έπρεπε να μελετηθεί, πως και τι προσφέρει στους μελετητές του φαινομένου (Vink, 2002). Συγκεκριμένα υπάρχει μια διευρυμένη έρευνα για τον εξευρωπαϊσμό με έμφαση στην επίσημη θεσμική προσαρμογή και αλλαγή που αφορά τόσο στον αντίκτυπο των ευρωπαϊκών αξιών και των παραδειγμάτων πολιτικής σε συζητήσεις και στις ταυτότητες σε εθνικό επίπεδο γεγονός που αντικατοπτρίζει ευρύτερες τάσεις (Bache and Marshall, 2004). Ωστόσο τόσο οι εξειδικευμένες μελέτες για την ΕΕ όσο και αυτές που αφορούν τον εξευρωπαϊσμό, έχουν δείξει πολλά κοινά στοιχεία. Συγκεκριμένα, υπάρχει μια αναδυόμενη συναίνεση όπου τα πρότυπα του εξευρωπαϊσμού διαφέρουν μεταξύ των κρατών και μεταξύ των διαφόρων διαστάσεων. Οι επίσημες θεσμικές και πολιτικές αλλαγές έχουν γίνει πολύ περισσότερο εμφανείς απ' ότι οι αλλαγές στις αξίες και τις ταυτότητες. Επίσης υπάρχει πολύ μεγάλη ποικιλία στα πρότυπα εξευρωπαϊσμού σε διαφορετικούς θεσμούς και διαφορετικούς τομείς πολιτικής. Ο εξευρωπαϊσμός δεν

27 Η αναφορά στον Bache 2006, σ. 232.

είναι λοιπόν, «ένα στατικό φαινόμενο, αντίθετα πηγάζει από διαμάχες, διαπραγματεύσεις, μίμηση, διάδοση και διάδραση μεταξύ εθνικών και ευρωπαϊκών δρώντων» (Radaelli, 2003).²⁸ Υπάρχει επίσης συναίνεση στο ότι προσπαθώντας να κατανοήσουμε τη διαδικασία του εξευρωπαϊσμού λειτουργούν αμφίδρομα πιέσεις: μεμονωμένα κράτη προσπαθούν να «ανεβάσουν» προτιμήσεις σε Ευρωπαϊκό επίπεδο- στις Βρυξέλλες- (upload procedure), καθώς επίσης και να «κατεβάσουν» αποφάσεις σε Ευρωπαϊκό επίπεδο (download procedure)²⁹ ή να τις μεταφέρουν (cross load) από τη μια εθνική αρένα στην άλλη (Dyson and Goetz, 2003). Από αυτή την αμφίδρομη δυναμική, μπορεί να προκύψουν υποθέσεις σχετικά με την «άριστη εξομάλυνση της καμπύλης (goodness of fit), μεταξύ των αποφάσεων σε Ευρωπαϊκό επίπεδο και την εσωτερική πολιτική, τις πολιτικές και τις προτιμήσεις» (Bache, 2006). Ο Goetz, συμπληρώνει τον παραπάνω συλλογισμό μιλώντας για μια κυκλική (πίνακας 1) παρά για μια μονόδρομη διαδικασία από πάνω προς τα κάτω ή το αντίστροφο (top-down or bottom up) κι επίσης μια διαδραστική, πολλαπλών κατευθύνσεων, πολυεπίπεδη, με πολλούς δρώντες, ατέρμονη διαδικασία, παρά μη επαναλαμβανόμενη (Goetz, 2002).

Πίνακας 1

Το Εθνικό και Ευρωπαϊκό επίπεδο σε μια συνεχή διαδικασία

Πηγή: Goetz 2002, σελ. 6 με προσαρμοσμένη μετάφραση, η αναφορά στην Ασδεράκη (2011)

²⁸ Η αναφορά στην Ασδεράκη 2011

²⁹ Dyson, Kenneth and Goetz, Klaus H. (2003) Living with Europe: power, constraint and contestation. In: Dyson, Kenneth and Goetz, Klaus H., (eds.) Germany, Europe and the politics of constraint.

Για να συνοψίσουμε τους τρεις ορισμούς: ο όρος διεθνοποίηση χρησιμοποιείται για «διαδικασίες ενσωμάτωσης μιας διεθνούς διάστασης στην αιτία και τη λειτουργία ενός θεσμού» (Knight, 2004). Αντίστοιχα, ο όρος εξευρωπαϊσμός χρησιμοποιείται για διαδικασίες ενσωμάτωσης της ευρωπαϊκής διάστασης στην αιτία και τη λειτουργία ενός θεσμού. Ο όρος ευρωπαϊκή ολοκλήρωση αναφέρεται στις διαδικασίες εκτέλεσης των Ευρωπαϊκών κανονισμών και τις διαδικασίες ομογενοποίησης και την οικοδόμηση μιας κοινότητας στον Ευρωπαϊκό χώρο (Sackmann, 2006). Σε αυτό το σημείο πρέπει να αναφέρουμε και τον ορισμό της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης όπως τον έθεσε ο Haas : «ολοκλήρωση είναι η διαδικασία στο πλαίσιο της οποίας διάφοροι πολιτικοί παράγοντες που δρουν σε διακριτά εθνικά περιβάλλοντα πείθονται να μετατοπίσουν την πίστη τους, τη νομιμοφροσύνη τους, τις προσδοκίες τους και τις πολιτικές τους δραστηριότητες σε ένα ευρύτερο κέντρο, του οποίου οι θεσμοί αποκτούν ή διεκδικούν τις δικαιοδοσίες των προϋπαρχόντων εθνών-κρατών» (Haas, 1972). Είναι σαφές ότι κάτι τέτοιο δεν έχει επιτευχθεί καθώς δεν υπήρξε μετάθεση πίστης και νομιμοφροσύνης σε υπερεθνικές δομές.

Ο εξευρωπαϊσμός της Ανώτατης Εκπαίδευσης πρέπει να κατανοηθεί ως μέρος ενός ευρύτερου πλαισίου όπου οι πολιτικές και οικονομικές πιέσεις προωθούν τη στενότερη συνεργασία μεταξύ των Ευρωπαϊκών κρατών (Bache 2004). Οι χώρες που συμμετέχουν σε διακρατικές συνεργασίες στο πλαίσιο ευρωπαϊκών και διεθνών προγραμμάτων κατανοούν πλέον ότι προκειμένου να πετύχουν τους στόχους τους σε ένα ανταγωνιστικό περιβάλλον οφείλουν να έχουν μια ανάλογη στρατηγική. Οι κατευθυντήριες γραμμές μπορούν να δίνονται από την Ευρωπαϊκή Ένωση και τα όργανα της αλλά μείζονος σημασίας είναι η μετατροπή και η προσαρμογή τους στο εθνικό πλαίσιο ανάλογα με τις ιδιαιτερότητες κάθε κράτους.

Σύμφωνα με την Ασδεράκη (2011) «Ο «εξευρωπαϊσμός συνδέεται με τη δημιουργία ενός εξελικτικού καθεστώτος, που ρυθμίζει τον τομέα της Ανώτατης Εκπαίδευσης στην Ευρώπη» (Ασδεράκη, 2006). Πρόκειται για ένα θεσμικό πλαίσιο, μέσω του οποίου οι εθνικές πολιτικές συντονίζονται ώστε να απαντήσουν συλλογικά σε παγκόσμιες προκλήσεις, που θέτει η εντεινόμενη συμβολή της εκπαίδευσης στην οικονομία και την ανταγωνιστικότητα των κρατών και η υπαγωγή της εκπαίδευσης στην αγορά των υπηρεσιών, στο πλαίσιο της Γενικής Συμφωνίας για το Εμπόριο των Υπηρεσιών. Όπως αναφέρει χαρακτηριστικά η Wallace (2000) είναι προφανές ότι αυτή η εμπειρία του εξευρωπαϊσμού δίνει στους Ευρωπαίους ευδιάκριτους τρόπους να διαχειριστούν τις

επιπτώσεις από την παγκοσμιοποίηση και ενδεχομένως να θέσει τους όρους του παιχνιδιού στον εσωτερικό ανταγωνισμό μεταξύ των κρατών (Bulmer and Radaelli 2004, σ.2)». Τα πανεπιστήμια με τη σειρά τους, οφείλουν να παρακολουθούν τις διεθνείς εξελίξεις και με τα κατάλληλα εργαλεία να τις προσαρμόζουν προς όφελος των φοιτητών, του ακαδημαϊκού και διοικητικού προσωπικού.

Η διαδικασία εξευρωπαϊσμού μπορεί να συνδεθεί με την κινητικότητα για έναν επιπλέον λόγο. Η κινητικότητα των ατόμων, όπως και η μετανάστευση μεγαλύτερης ή μικρότερης διάρκειας οδηγούν σε επαφές μεταξύ των ανθρώπων και επηρεάζουν τους θεσμούς και στη χώρα αποστολής και στη χώρα υποδοχής. Έτσι, όπως παρατηρεί η Sackmann (2006) ένας τομέας που μπορεί να παρατηρηθεί σχετικά εύκολα ο εξευρωπαϊσμός μέσω της μετανάστευσης είναι η κινητικότητα των φοιτητών και ειδικότερα η κινητικότητα μέσω του προγράμματος Erasmus.

4.1 Εξευρωπαϊσμός στην Ανώτατη Εκπαίδευση μέσω κινητικότητας

Ενώ δεν ξέρουμε αν, πως και σε ποιο βαθμό η κινητικότητα των Ευρωπαίων δουλεύει υπέρ της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης (παρόλο που σίγουρα εξυπηρετεί συγκεκριμένους σκοπούς) είναι απολύτως σαφές ότι με το πρόγραμμα Erasmus και το πρόγραμμα ομπρέλα Δια Βίου Μάθηση, η φοιτητική κινητικότητα στην Ευρώπη αυξήθηκε τα τελευταία 25 χρόνια ραγδαία. Το 1987/88 το Erasmus ξεκίνησε με 12 κράτη- μέλη και λίγο περισσότερους από 3.000 φοιτητές (Sackmann, 2006). Το 2011/12 33 χώρες συμμετείχαν με πάνω από 280.000 φοιτητές.

Σήμερα, τα σκεπτικά του εξευρωπαϊσμού (de Wit 2002) είναι στο επίκεντρο της έρευνας και το επίπεδο ανάλυσης έχει αλλάξει από το εθνικό στο Ιδρυματικό. Οι διαδικασίες διεθνοποίησης θεωρούνται ανοιχτές για δράση μεμονωμένων ιδρυμάτων όπως επίσης και ατομικών δρώντων (Teichler, 1999).

4.2 Εξευρωπαϊσμός θεσμών και πολιτικής διεθνοποίησης

Είναι επίσης σημαντικό να αναφέρουμε ότι ο εξευρωπαϊσμός προκαλεί μεταβολές και αναπροσαρμογές όχι μόνο στη διαμόρφωση πολιτικών αλλά επίσης και στις δομές και την ταυτότητα των εμπλεκόμενων (Vink, 2002) είτε αυτοί είναι πανεπιστήμια είτε άλλοι φορείς, όπως για παράδειγμα στην Ελλάδα η Πανελλήνια Ομοσπονδία Συλλόγων Διδακτικού και Ερευνητικού Προσωπικού (ΠΟΣΔΕΠ) και η Αρχή

Διασφάλισης της Ποιότητας (ΑΔΙΠ). Οι φορείς αυτοί επηρεάστηκαν άμεσα από διαδικασίες και εργαλεία του εξευρωπαϊσμού (όπως είναι το Erasmus και η διαδικασία της Μπολόνια) και προσαρμόστηκαν στα νέα δεδομένα. Το πιο χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι η Αρχή Διασφάλισης της Ποιότητας η οποία στηρίχθηκε ξεκάθαρα στα Ευρωπαϊκά κριτήρια διασφάλισης ποιότητας που έθεσε η ΕΝQA.

Σύμφωνα με την Sackmann (2006) η διεθνοποίηση και ο εξευρωπαϊσμός μοιράζονται πολλά κοινά χαρακτηριστικά κι εστιάζουν κυρίως σε τέσσερα σκεπτικά: το πολιτικό, το οικονομικό, το πολιτισμικό και το ακαδημαϊκό. Παραλείποντας το πολιτικό σκεπτικό, το οποίο πιθανόν να ποικίλει από χώρα σε χώρα κι επίπεδο πολιτικής (ευρωπαϊκό, εθνικό, ιδρύματος) είναι χρήσιμο να παρακολουθήσουμε τα κοινά χαρακτηριστικά που μοιράζονται τα υπόλοιπα τρία σκεπτικά (πίνακας 2 παρακάτω , Sackmann, 2006).

Πίνακας 2

Σκεπτικά που οδηγούν τις διαδικασίες του εξευρωπαϊσμού στην Ανώτατη Εκπαίδευση

Σκεπτικό	Αφορμές και κίνητρα
Οικονομικό	Οικονομικά οφέλη (συμπεριλαμβανομένης μια τάση για “αναγνωρίσιμη αξία” (branding) και για στρατηγικές συμμαχίες- δίκτυα)
Πολιτισμικό	Διαπολιτισμική κατανόηση Ευρωπαϊκή ταυτότητα Βελτίωση ή διατήρηση της θέσης στο διεθνές περιβάλλον
Ακαδημαϊκό	Βελτίωση της επιστημονικής απόδοσης Διεθνής ακαδημαϊκή συνεργασία Ανάπτυξη των διεθνών ακαδημαϊκών προτύπων και βελτίωση της ποιότητας

Πηγή: Sackmann, 2006, σελ. 4 με προσαρμοσμένη μετάφραση

Όσον αφορά τα οφέλη σε οικονομικό επίπεδο το Erasmus συνεισέφερε ποικιλοτρόπως και πολυδιάστατα στα ευρωπαϊκά πανεπιστήμια. Κατ' αρχάς εκτός από το ποσό για τις υποτροφίες κινητικότητας φοιτητών, καθηγητών και διοικητικού προσωπικού, τα πανεπιστήμια λαμβάνουν από το Erasmus ένα κατ' αποκοπήν ποσό (lump sum) το οποίο ονομάζεται Οργάνωση Κινητικότητας (Organization of Mobility) και το οποίο καλύπτει τις διαχειριστικές ανάγκες των γραφείων που διαχειρίζονται το πρόγραμμα. Όσο μεγαλύτερη είναι η κινητικότητα του πανεπιστημίου τόσο μεγαλύτερο είναι και το ποσό αυτό, γεγονός που δίνει ένα επιπλέον (οικονομικό) κίνητρο στα πανεπιστήμια.

Επίσης, τα πανεπιστήμια βελτιώνοντας το όνομα και τη φήμη τους στην Ευρώπη μέσω της συμμετοχής τους σε ακαδημαϊκά δίκτυα ή Εντατικά Προγράμματα Erasmus προσελκύουν πανεπιστήμια εταίρους από άλλες ευρωπαϊκές χώρες με τη συνεργασία των οποίων μπορούν να έχουν άμεσα ή έμμεσα οικονομικά οφέλη. Τέλος, η σχέση που έχουν τη δυνατότητα να αποκτήσουν τα πανεπιστήμια με τις επιχειρήσεις είτε μέσω της αποκεντρωμένης δράσης του Erasmus Placement είτε μέσω της κεντρικής δράσης σχετικά με τις ενίσχυση των σχέσεων επιχειρήσεων- πανεπιστημίων, δίνει την ευκαιρία στα πανεπιστήμια να ωφεληθούν οικονομικά είτε μέσω ανεύρεσης χορηγών είτε μέσω επιμόρφωσης του ίδιου του προσωπικού. Από το 2007 και μετά οι καθηγητές έχουν τη δυνατότητα να μετακινηθούν σε μια επιχείρηση στην Ευρώπη και να επιμορφωθούν στο αντικείμενο τους πετυχαίνοντας έτσι ένα διπλό στόχο: διευρύνουν πρακτικά τους ορίζοντες τους μαθαίνοντας για νέες τεχνολογίες και εφαρμογές τους στη βιομηχανία ενώ παράλληλα δημιουργούν δεσμούς με αυτές τις επιχειρήσεις δίνοντας με αυτόν τον τρόπο τη δυνατότητα στους φοιτητές τους αργότερα να κάνουν την πρακτική τους σε αυτές τις επιχειρήσεις ενισχύοντας έτσι και την απασχολησιμότητα. Το Erasmus μέσω της δράσης Staff Training (Επιμόρφωση προσωπικού) δίνει τη δυνατότητα σε καθηγητές και διοικητικό προσωπικό να επιμορφωθούν σε επιχειρήσεις άλλων ευρωπαϊκών χωρών. Αντίστοιχα στο πλαίσιο αυτής της δράσης μπορούν να έρχονται στελέχη επιχειρήσεων για να επιμορφώσουν ή να διδάξουν καθηγητές και φοιτητές πανεπιστημίων.

Εκτός από τα οικονομικά οφέλη που είναι πιο απτά, εξίσου σημαντικά είναι και τα πολιτισμικά οφέλη για τα πανεπιστήμια μέσω της συμμετοχής τους στο πρόγραμμα Erasmus. Χώρες οι οποίες δεν έχουν ενσωματωθεί ακόμη στην Ευρωπαϊκή οικογένεια όπως η Τουρκία (τώρα) και οι πρώην Ανατολικές χώρες (Βουλγαρία, Ρουμανία) χρησιμοποίησαν το Erasmus ως ένα από τα σκαλοπάτια για την ένταξη τους στην ΕΕ.

Αντίστοιχα, τα Τουρκικά πανεπιστήμια βελτιώνουν τη θέση τους στο διεθνές περιβάλλον, συνάπτουν συνεργασίες και διμερείς συμφωνίες οι οποίες εκτός Erasmus θα ήταν δύσκολο να επιτευχθούν και καθιερώνονται ακαδημαϊκά αποκτώντας έτσι προστιθέμενη αξία. Η καλλιέργεια μιας ευρωπαϊκής ταυτότητας με τη χρήση των κοινών εργαλείων που εισήγαγε το Erasmus και η διαδικασία της Μπολόνια, όπως οι τρεις κύκλοι σπουδών, το ECTS κ.α. βοήθησε πολλά ευρωπαϊκά πανεπιστήμια να προσαρμοστούν πιο εύκολα στο διεθνές περιβάλλον.

Τέλος, αρκετά σημαντικά είναι και τα ακαδημαϊκά οφέλη που αποκτούν τα πανεπιστήμια που συμμετέχουν σε προγράμματα κινητικότητας. Η διεθνής ακαδημαϊκή συνεργασία, η οποία μπορεί να επιτευχθεί με διάφορες μεθόδους όπως με τη σύναψη διμερών συμφωνιών μεταξύ πανεπιστημίων, με τη συμμετοχή σε ακαδημαϊκά δίκτυα και εντατικά προγράμματα, με την διδασκαλία σε άλλα ευρωπαϊκά πανεπιστήμια ενισχύει τόσο το ακαδημαϊκό προφίλ των καθηγητών όσο αυξάνει και το ακαδημαϊκό brand name του ίδιου του πανεπιστημίου.

Τα πανεπιστήμια πλέον δεν μπορούν να αγνοήσουν τα οφέλη που προέρχονται από την ενεργό συμμετοχή στα ευρωπαϊκά εκπαιδευτικά προγράμματα γιατί αλλιώς θα περιθωριοποιηθούν και θα μείνουν εκτός της κινητήριας πηγής: της χρηματοδότησης. Και αυτό σε περιόδους οικονομικής κρίσης, όπως αυτή που διάγουμε και με δεδομένο τις εθνικές περικοπές, μπορεί να αποδειχθεί καταστροφικό.

4.3 Η φύση των στόχων και των εργαλείων της Ευρωπαϊκής πολιτικής

Η εκπαίδευση- σε αντίθεση με πολλούς άλλους τομείς πολιτικής- είναι ο τομέας που παρουσίασε τις μεγαλύτερες δυσκολίες ολοκλήρωσης . Οι εθνικές κυβερνήσεις ήταν πολύ διστακτικές στο να μεταφέρουν εθνικές ευθύνες στην εκπαίδευση σε ευρωπαϊκό επίπεδο. Συνεπώς, οι αρμοδιότητες που μετπαρχωρούνται στο ευρωπαϊκό επίπεδο είναι πολύ περιορισμένες και βασισμένες στην αρχή της επικουρικότητας (η εξουσία της Επιτροπής να παίρνει πρωτοβουλίες είναι περιορισμένη στις περιπτώσεις όπου τα κράτη- μέλη δεν μπορούν αν επιτύχουν ένα στόχο τους, ένας συμβιβασμός μεταξύ υπέρμαχων και αντιπάλων μιας ενεργής κοινοτικής εκπαιδευτικής πολιτικής). Έτσι, η ΕΕ αναλαμβάνει συμπληρωματικό και υποστηρικτικό ρόλο, σεβόμενη πλήρως τις αρμοδιότητες του έθνους- κράτους όσον αφορά το περιεχόμενο της εκπαίδευσης, τη

δομή των εκπαιδευτικών συστημάτων, και την γλωσσική και πολιτιστική διαφοροποίηση των κρατών (Scharpf, 2001).

Τα παραπάνω δεν υποδηλώνουν ότι τα έθνη- κράτη ήταν κατά της συνεργασίας ούτε υποδηλώνουν ότι δεν υπάρχουν καθόλου αρμοδιότητες σε Ευρωπαϊκό επίπεδο. Η ΕΕ έχει, για παράδειγμα, έναν σημαντικό ρόλο στην αναγνώριση των επαγγελματικών προσόντων. Επίσης, συν τω χρόνω, έχει καταστεί σαφές ότι είναι σχεδόν αδύνατον να γίνει σαφής διάκριση μεταξύ τομέων όπου η ΕΕ έχει αρμοδιότητες και τομέων για τις οποίες η ΕΕ δεν έχει αρμοδιότητες, ιδίως λόγω του ρόλου της εκπαίδευσης στην ευρωπαϊκή οικονομία και στην ανάγκη για κινητικότητα της εργασίας. Η Συνθήκη του Μάαστριχτ (1992) επισημοποίησε την επέκταση των δραστηριοτήτων της ΕΕ από την επαγγελματική κατάρτιση στην εκπαίδευση και στην Ανώτατη Εκπαίδευση. Ο ρόλος της Ευρωπαϊκής Επιτροπής στην προώθηση της συνεργασίας, εισάγοντας κατευθυντήριες γραμμές, δείκτες και προωθώντας καλές πρακτικές, μεγαλώνει μέσω της λεγόμενης «ανοικτής μεθόδου συντονισμού», ειδικά στο πλαίσιο της διαδικασίας της Λισαβόνας (Huisman and Wende, 2004). Η μέθοδος αυτή που είναι κατά βάση διακυβερνητική αφήνει πολλά περιθώρια επίδρασης ειδικά των ισχυρότερων (π.χ. Ην. Βασίλειο, Γερμανία) ή των πιο επιτυχημένων κρατών (π.χ. Φιλανδία) στη διαμόρφωση της ευρωπαϊκής πολιτικής. Έτσι, ακόμα και όταν οι ευρωπαϊκές πολιτικές επηρεάζουν άμεσα τις εσωτερικές πολιτικές, αυτές δεν εμφανίζονται από το πουθενά αλλά είναι αποτέλεσμα- μεταξύ άλλων- της πολιτικής δράσης των εσωτερικών δρώντων που μεταθέτουν τα εσωτερικά θέματα σε ευρωπαϊκό επίπεδο (Putnam, 1988)³⁰. Η υποστήριξη φοιτητικής κινητικότητας και θεσμικής συνεργασίας μεταξύ πανεπιστημίων και δικτύων ήταν σε πρώτη φάση τα μόνα νομιμοποιητικά μέσα για τις ευρωπαϊκές δράσεις, τα οποία αποτελούν και τα βασικά στοιχεία του προγράμματος Erasmus.

Όσον αφορά την πιθανή αναστολή ή τόνωση στοιχείων των θεσμικών δομών, αυτή σε μεγάλο βαθμό επηρεάζεται από την ιστορική πορεία των συστημάτων Ανώτατης εκπαίδευσης μέσα στο εθνικό τους πλαίσιο. Κάποια από αυτά ήταν περισσότερο διεθνοποιημένα από ότι άλλα και κάποια εκμεταλλεύονται περισσότερο τα ευρωπαϊκά εργαλεία για να ανταγωνιστούν τα υπόλοιπα. Βεβαίως, τα συστήματα Ανώτατης Εκπαίδευσης έχουν διαδράσει διεθνώς δια μέσου των ετών, αλλά το πεδίο εφαρμογής έχει αυξηθεί σημαντικά, τόσο σε ευρωπαϊκό όσο και σε διεθνές επίπεδο. Αυτό το άνοιγμα καθιστά τα συστήματα Ανώτατης Εκπαίδευσης περισσότερο ευάλωτα στον

³⁰ Η αναφορά στο Vink, 2002 σ.7

εξωτερικό «έλεγχο», είτε θετικής είτε αρνητικής φύσης. Συγκεκριμένα, ο αρνητικός «έλεγχος» (πχ. έλλειψη ποιότητας ή ποιοτικού ελέγχου, έλλειψη συστήματος απονομής πιστωτικών μονάδων και αναγνώρισης, ανισορροπία εισερχόμενων και εξερχόμενων φοιτητών) μπορεί να κάνει τις εθνικές κυβερνήσεις να αλλάξουν τις εθνικές τους στρατηγικές και πολιτικές. Ή όπως το διατυπώνει ο Neave (Neave 2003): «Θεσμικά χαρακτηριστικά που εξέφραζαν κάποτε εθνική ταυτότητα, ιδιοφυΐα και συντηρητισμό έχουν τώρα αναδιατυπωθεί ως εμπόδια στη φοιτητική κινητικότητα... διαφορές σε τέτοια θέματα όπως τα δίδακτρα, η ιθαγένεια, διαφορές σε προγράμματα σπουδών και μέθοδοι αξιολόγησης... τώρα πια θεωρούνται λιγότερο ως μνημεία διαφορετικότητας απ' ότι παραδείγματα αδιαφάνειας, έλλειψης διαφάνειας και γενικότερα εμπόδια ».

Είναι σημαντικό να δώσουμε έμφαση στα θεσμικά χαρακτηριστικά που υποτιμούν οι εθνικές κυβερνήσεις υπό την έννοια ότι μπορούν να καταστούν υπεύθυνα για την παρακώληση της κινητικότητας. Παράγοντες όπως το κλίμα μιας χώρας μπορεί να επηρεάσει την ελκυστικότητα στους ξένους φοιτητές για αυτό συχνά η φοιτητική κινητικότητα αναφέρεται και ως «φοιτητικός τουρισμός» (χαρακτηριστικό το παράδειγμα των μεσογειακών χωρών). Τα χαρακτηριστικά όμως που παίζουν καθοριστικό ρόλο, όπως επισημαίνουν οι περισσότεροι μελετητές αφορούν την ποιότητα των συστημάτων Ανώτατης Εκπαίδευσης. Η ποιότητα Σε επίπεδο ιδρύματος συμπεριλαμβάνει το ακαδημαϊκό επίπεδο εκπαίδευσης και των προσφερόμενων μαθημάτων για τους μετακινούμενους φοιτητές, την ορθή χρήση του συστήματος μεταφοράς πιστωτικών μονάδων, την καλή ακαδημαϊκή καθοδήγηση, τα μαθήματα γλώσσας και πολιτισμού, την πρόσβαση στις υποδομές, τη χρήση των νέων τεχνολογιών στις εκπαιδευτικές διαδικασίες κλπ. Επιπροσθέτως, είναι σημαντικό να δούμε και πέρα από τη θεσμική δομή της Ανώτατης εκπαίδευσης και να λάβουμε υπόψη γενικά εθνικά θεσμικά γεγονότα, όπως το νομικό πλαίσιο και θέματα που αφορούν την κινητικότητα και δεν είναι ακαδημαϊκά όπως: εύρεση στέγασης και το κόστος ζωής στην χώρα υποδοχής.

Ένα άλλο γεγονός που επηρεάζει, είναι η θέση της χώρας στην ΕΕ. Η «εμπλοκή» των εθνικών κυβερνήσεων στα ευρωπαϊκά προγράμματα πιθανώς να εξαρτάται από το αν η χώρα είναι παλιό ή νέο μέλος ή χώρα υπό ένταξη και η πολιτική κατάσταση που επικρατεί στη χώρα αυτή . Χαρακτηριστικό είναι το παράδειγμα της Τουρκίας, η οποία συμμετέχει απο το ακαδημαϊκό έτος 2004/05 στο πρόγραμμα Erasmus. Στη χώρα αυτή η Εθνική Μονάδα διαχείρισης του προγράμματος Δια Βίου Μάθησης, στο οποίο

εντάσσεται και το Erasmus- βρίσκεται επί την εποπτεία του γραφείου του ίδιου του Πρωθυπουργού και όχι από το Υπουργείο Παιδείας όπως συμβαίνει στην συντριπτική πλειοψηφία των υπόλοιπων χωρών. Αυτό υποδεικνύει την τεράστια σημασία που δίνουν οι Τούρκοι στο πρόγραμμα καθώς προσπαθούν να συντάσσονται πάντα στη γραμμή των Βρυξελλών και τα τελευταία χρόνια έχουν εκσυγχρονήσει σε μεγάλο βαθμό τα Πανεπιστήμια τους ενώ έχουν αποκτήσει πολλά ECTS και DS Label.

5. Ευρωπαϊκή πολιτική για την Ανώτατη Εκπαίδευση και την ενίσχυση της κινητικότητας

“We are not making a coalition of states...we are uniting people”

Jean Monnet

Η Ευρωπαϊκή Ένωση δημιουργήθηκε κάτω από την πίεση τριών μεγάλων προβλημάτων που αντιμετώπιζαν οι Ευρωπαϊκές δημοκρατίες στο τέλος του Δεύτερου Παγκόσμιου Πολέμου. Αυτά ήταν πρώτον, ο ανταγωνισμός Γαλλίας και Γερμανίας, δεύτερον, η οργάνωση της άμυνας των Δυτικών απέναντι στην επεκτατική πολιτική της Σοβιετικής Ένωσης στην περίοδο του Ψυχρού Πολέμου και το τρίτο και πιο μεγάλο πρόβλημα ήταν η ανοικοδόμηση των κατεστραμμένων από τον Πόλεμο χωρών της Ευρώπης μέσα σε σύντομο χρονικό διάστημα. Έτσι η δημιουργία μίας ένωσης των δυτικοευρωπαϊκών κρατών ήταν η λύση που επελέγη, διότι παρείχε τη δυνατότητα να ελεγχθεί η ανασυγκρότηση και ισχυροποίηση της Γερμανίας μέσα σε αυτή την ένωση από τους άλλους ευρωπαίους. Η λύση αυτή θα έκανε δυνατή τόσο την ανασυγκρότηση της οικονομίας της Γερμανίας όσο και τη διασφάλιση των άλλων κρατών-μελών της ένωσης από τον – τότε θεωρούμενο ως πιθανό – κίνδυνο μιας αναβίωσης του γερμανικού милитарισμού.

Όπως αναφέρει ο Ήφαιστος: *«Καλή παιδεία στο επίπεδο της Ευρωπαϊκής Ένωσης επιτυγχάνεται με προσεγγίσεις που σέβονται την κοινωνική και πολιτισμική ετερότητα των δεκάδων σήμερα κρατών-μελών ενώ ταυτόχρονα εξυπηρετούν το γεγονός της οικονομικής ολοκλήρωσης και της ελεύθερης κυκλοφορίας προσώπων, κεφαλαίου, αγαθών και υπηρεσιών. Η κοινωνική και πολιτισμική ανομοιομορφία εξάλλου, απαιτεί όπως οι εναρμονίσεις και οι κοινές πολιτικές γίνονται σταδιακά και με τρόπο που είναι συμβατός με την ετερότητα των μελών»* (Ήφαιστος, 2004).

5.1 Η εκπαιδευτική πολιτική της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Στις ιδρυτικές Συνθήκες των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων δεν γίνεται αναφορά σε θέματα εκπαίδευσης, αφήνοντας με αυτόν τον τρόπο τις αρμοδιότητες στα Κράτη Μέλη. Κατά τη μεταπολεμική περίοδο, δίνεται η ευκαιρία στα ευρωπαϊκά πανεπιστήμια να λειτουργήσουν έξω από τα στενά και, πολλές φορές, ασφυκτικά εθνικά πλαίσια και να δράσουν σε διεθνές και σε περιφερειακό επίπεδο. Παράλληλα, «τους δίνεται η

μοναδική ευκαιρία να λειτουργήσουν αφενός ως τροφοδότες των εθνικών ελίτ, αλλά και των ελίτ των νέων διεθνών οργανισμών, και, αφετέρου, ως πνευματικοί αλλά ακόμη και πολιτικοί δρώντες στην ανοικοδόμηση της μεταπολεμικής τάξης πραγμάτων» (Ασδεράκη, 2008).

Κατά τις δεκαετίες του '60 και του '70, η κοινωνική απαίτηση για ίσες ευκαιρίες, εκδημοκρατισμό και «άνοιγμα» της Ανώτατης Εκπαίδευσης σε μεγαλύτερο αριθμό φοιτητών καθώς και η ανάγκη εκπαίδευσης εργατικού δυναμικού με υψηλότερου επιπέδου δεξιότητες, κατέστησε την ανάπτυξη της Ανώτατης Εκπαίδευσης «αίτημα» της οικονομίας και της κοινωνίας (Hackl, 2001). Τη δεκαετία του '70, προέκυψαν οι πρώτες ιδέες για ακαδημαϊκή συνεργασία και ανταλλαγές αλλά έλλειπε η πολιτική πρωτοβουλία και η θέληση εκ μέρους των κρατών μελών για να γίνουν πράξη. Τα Κοινά Προγράμματα Σπουδών (Joint Study Programmes) και οι ανταλλαγές επισκέψεων (Short Study Visits) δεν είχαν την αναμενόμενη επιτυχία αλλά υπήρξαν ο προάγγελος του Erasmus.

Στα επόμενα χρόνια τέθηκε ιδιαίτερο βάρος στην κινητικότητα των φοιτητών. Η Ευρωπαϊκή Ένωση επεδίωξε ενεργά την διεθνοποίηση της Ανώτατης Εκπαίδευσης από τη δεκαετία του '80 και μετά, ως μέρος της γενικότερης πολιτικής και οικονομικής ενοποίησης. Η φοιτητική κινητικότητα θεωρείται από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή ως θεμελιακή για τον εξευρωπαϊσμό των θεσμών και των πολιτικών των κρατών- μελών.

Καίριας σημασίας ήταν η απόφαση του Δικαστηρίου των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων το 1985³¹, η οποία ενέταξε την τριτοβάθμια εκπαίδευση στην «επαγγελματική εκπαίδευση», με δεδομένο ότι προετοιμάζει τους σπουδαστές της για την ανάληψη συγκεκριμένων επαγγελματικών ρόλων, ανεξάρτητα από το γεγονός ότι περιέχει και στοιχεία γενικής εκπαίδευσης. Μολονότι υπήρξαν αντιρρήσεις, η ευρωπαϊκή πολιτική επαγγελματικής εκπαίδευσης και κατάρτισης επεκτάθηκε με βάση την απόφαση αυτή στην Ανώτατη Εκπαίδευση αλλά περιορίστηκε στην υιοθέτηση ευρωπαϊκών προγραμμάτων κινητικότητας (Erasmus, Tempus), σύνδεσης με τη βιομηχανία (Commet) κι εκμάθησης ξένων γλωσσών (Lingua) (Ασδεράκη 2008, σσ. 200-222).

31 Υπόθεση Gravier, 293/83, ΔΕΚ, 13/2/1985, ΣυλλΝομολ 1985, σ. 593

Η συνθήκη του Μάαστριχτ (1992)³², είναι ιδιαίτερα σημαντική και για την εκπαίδευση, διότι με τα άρθρα 126 και 127 θεσμοθετεί την εκπαιδευτική πολιτική της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Στο άρθρο 126, παράγραφος 2 αναφέρονται τα εξής:

«Η δράση της Κοινότητας έχει τους εξής στόχους: την ανάπτυξη της ευρωπαϊκής διάστασης στην εκπαίδευση, ειδικά μέσω της εκμάθησης και διάδοσης των γλωσσών των κρατών-μελών, την ενίσχυση της κινητικότητας των διδασκομένων και των διδασκόντων, μέσω της αναγνώρισης των διπλωμάτων και εξαμήνων σπουδών σε άλλες χώρες, την ενίσχυση της συνεργασίας ανάμεσα στα εκπαιδευτικά ιδρύματα, τη διεύρυνση της ανταλλαγής πληροφοριών και εμπειριών σχετικά με κοινά προβλήματα στο πλαίσιο των εκπαιδευτικών συστημάτων των κρατών-μελών, την προώθηση της ανταλλαγής νέων και κοινωνικών παιδαγωγών, και την προώθηση της ανάπτυξης της εξ αποστάσεως εκπαίδευσης.»

Στη δεκαετία που ακολούθησε υλοποιήθηκαν σε σημαντικό βαθμό οι παραπάνω στόχοι με αντίστοιχες ενέργειες και δράσεις. Ταυτόχρονα, καθώς οι οικονομικές και κοινωνικές δομές μετασχηματίζονται τα Ιδρύματα Ανώτατης Εκπαίδευσης στη σύγχρονη Ευρώπη παίζουν έναν ολοένα και πιο σημαντικό ρόλο. Η Ατζέντα Εκμοντερνισμού της Επιτροπής προσδιορίζει μια σειρά συγκεκριμένων προκλήσεων που τα Ιδρύματα Ανώτατης Εκπαίδευσης θα πρέπει να έχουν υπόψιν προκειμένου να ανταποκριθούν στους στόχους της αναπτυξιακής στρατηγικής της Ευρώπης 2020. Οι προκλήσεις και οι προτάσεις είναι ποικίλες και συμπεριλαμβάνουν μεταξύ άλλων (EEK, 2006):

- *Αυξανόμενη διεθνή κινητικότητα φοιτητών και καθηγητών*
- *Αυξανόμενη κινητικότητα μεταξύ Ανώτατης Εκπαίδευσης και του κόσμου της εργασίας, τόσο όσον αφορά τους φοιτητές όσο και τους καθηγητές*
- *Ευέλικτα, εκμοντερνισμένα προγράμματα σπουδών σε όλα τα επίπεδα τα οποία να ανταποκρίνονται στις ανάγκες της αγοράς*
- *Αξιόπιστα συστήματα διασφάλισης ποιότητας*
- *Ενεργοποίηση της γνώσης μέσω διάδρασης με την κοινωνία*

Όλες οι προαναφερθείσες προτάσεις ακούγονται πολύ ωραίες αλλά για να εφαρμοστούν επιτυχώς πρέπει να συντρέχουν πολλοί παράγοντες. Κατά κύριο λόγο, πρέπει να πηγάζουν από μια κοινή, συνεκτική στρατηγική διεθνοποίησης τόσο σε

32 Βλ. Treaty establishing the European Community (Consolidated version 1992) *Official Journal C 224* of 31 August 1992, <http://www.eurotreaties.com/maastrichtec.pdf>, (ανάκτηση Φεβρουάριος 2012).

εθνικό επίπεδο όσο και σε επίπεδο ιδρυμάτων Ανώτατης Εκπαίδευσης. Οι εθνικές κυβερνήσεις οφείλουν να συνδράμουν με όλα τα μέσα (νομοθετικά, οικονομικά κλπ) ούτως ώστε να καταστήσουν σαφές στα ιδρύματα ότι δεν λειτουργούν αυτόνομα αλλά στη βάση κάποιας στρατηγικής που θα βρει στο τέλος οφελούμενους όλους τους δικαιούχους. Τα ιδρύματα με τη σειρά τους οφείλουν να χρησιμοποιούν όλα τα διαθέσιμα εργαλεία που τους προσφέρονται ούτως ώστε να είναι όσο το δυνατόν περισσότερο ανταγωνιστικά. Η κινητικότητα φοιτητών, καθηγητών και προσωπικού μέσω των Ευρωπαϊκών προγραμμάτων όπως το Erasmus είναι ένα από τα σημαντικότερα κλειδιά προκειμένου να επιτευχθούν οι παραπάνω στόχοι. Οι μετακινήσεις πρέπει να στοχεύουν σε ποιοτικά κριτήρια και το ερώτημα δεν πρέπει να είναι πλέον περισσότεροι μετακινούμενοι και λιγότερα χρήματα σε υποτροφίες αλλά το αντίστροφο. Όταν διασφαλίζονται τα ποιοτικά κριτήρια της μετακίνησης τότε τόσο οι δικαιούχοι έχουν πάρει το μέγιστο που μπορεί να τους προσφέρει ακαδημαϊκά, πολιτισμικά και προσωπικά το πρόγραμμα αλλά και επίσης γίνονται οι καλύτεροι πολλαπλασιαστές όταν επιστρέφουν στο ίδρυμα υποδοχής.

Επίσης, τα προγράμματα κινητικότητας, με προεξάρχον το πρόγραμμα Erasmus, λειτουργούν πολλές φορές ως φορείς πολιτισμικής διπλωματίας. Η πλειοψηφία των φοιτητών Erasmus μετακινείται σε προπτυχιακό επίπεδο (67% για το ακαδημαϊκό έτος 2010-11)³³. Αυτό υποκρύπτει την εξής ευκαιρία για τα ιδρύματα υποδοχής: αν οι συνθήκες που πραγματοποίησαν τις σπουδές τους στη χώρα υποδοχής ήταν ικανοποιητικές (επίπεδο διδασκαλίας, ευέλικτα προγράμματα σπουδών, υποδομές, μαθήματα σε διεθνείς γλώσσες και ειδικά στα Αγγλικά, υποστήριξη από διοικητικό προσωπικό κλπ) σε συνδυασμό με εξωγενείς μη ακαδημαϊκούς παράγοντες (κλίμα, πολιτική κατάσταση, πολιτισμός) τότε είναι πολύ πιθανό να προτιμήσουν το ίδιο ίδρυμα (ή κάποιο άλλο αντίστοιχο στην ίδια χώρα) για να συνεχίσουν τις μεταπτυχιακές τους σπουδές ή ακόμα και να αναζητήσουν μια θέση στην εσωτερική αγορά εργασίας αυτής της χώρας. Διόλου παράξενο που στη χώρα μας οι φοιτητές Erasmus που επιστρέφουν πίσω δεν έρχονται για να συνεχίσουν τις σπουδές τους αλλά για τουριστικούς λόγους. Αντίθετα, σε χώρες όπως η Γερμανία, το Ηνωμένο Βασίλειο και οι Σκανδιναβικές χώρες παρατηρείται το αντίστροφο φαινόμενο καθώς οι συγκεκριμένες χώρες παρέχουν όλα τα προαναφερθέντα στοιχεία που διευκολύνουν τις σπουδές των φοιτητών και τις κάνουν ελκυστικούς προορισμούς. Στα χνάρια αυτών των χωρών κινούνται και κάποιες άλλες χώρες, όπως η Τσεχία και η Πολωνία που απ' ό,τι φαίνεται

33 Βλ. Erasmus, Facts, Figures and Trends 2010-11, Διαθέσιμο στην ιστοσελίδα http://ec.europa.eu/education/pub/pdf/higher/erasmus1011_en.pdf (ανάκτηση 15/5/2012) σ. 5

έχουν εθνική στρατηγική διεθνοποίησης. Τα πανεπιστήμια αυτών των χωρών παρέχουν πολλά προγράμματα σπουδών αποκλειστικά στα Αγγλικά, ενώ και η έμφαση που δίνουν στη διεθνή κινητικότητα στο πρόγραμμα Erasmus είναι πολύ μεγάλη. Για του λόγου το αληθές κατά το 2010/11 η Πολωνία είναι η Πέμπτη κατά σειρά χώρα που στέλνει τους περισσότερους φοιτητές για σπουδές και για πρακτική άσκηση μετά απο Ισπανία, Γαλλία, Γερμανία, Ιταλία³⁴, ενώ στέλνει τους περισσότερους καθηγητές για διδασκαλία και το περισσότερο προσωπικό για επιμόρφωση³⁵

5.2 Ευρωπαϊκή πολιτική για την κινητικότητα

Η διεθνής κινητικότητα των φοιτητών αποτέλεσε μια από τις κύριες πτυχές της Ευρωπαϊκής Εκπαιδευτικής πολιτικής της Ευρώπης τις τελευταίες δεκαετίες. Η προώθηση της διεθνοποίησης, γενικά, και της διεθνούς κινητικότητας πιο συγκεκριμένα, θεωρούνται πλέον ζητήματα καίριας σημασίας για την πολιτική Ανώτατης Εκπαίδευσης. Αυτό βρίσκει εφαρμογή τόσο στα Ιδρύματα Ανώτατης Εκπαίδευσης όσο και στις εθνικές κυβερνήσεις στην Ευρώπη, αλλά ακόμα περισσότερο στην Ευρωπαϊκή Ένωση και άλλους υπερεθνικούς δρώντες στην Ευρώπη.

Τα ευρωπαϊκά εκπαιδευτικά προγράμματα τα οποία είτε εντάχθηκαν σε ευρύτερα προγράμματα ομπρέλες (Socrates, LLP) είναι τα εξής: το Lingua (γλώσσες), το Arion (ανταλλαγές στελεχών) το Comenius (εταιρικές συμπράξεις σχολείων) το Tempus (ανταλλαγές με ευρωπαϊκά κράτη και τρίτες χώρες), το Comett (συνεργασία εκπαιδευτικών ιδρυμάτων επιχειρήσεων), το Delta (κατάρτιση και προηγμένη τεχνολογία) και το Petra (βελτίωση επαγγελματικής κατάρτισης) τα οποία ενσωματώθηκαν στο Leonardo da Vinci (επαγγελματική εκπαίδευση και κατάρτιση), το πρόγραμμα «Νεολαία για την Ευρώπη» που αφορούσε την τρίτη φάση του προγράμματος YES III σχετικά με την προώθηση της ανάπτυξης των ανταλλαγών νέων, το Grundtvig (Εκπαίδευση ενηλίκων), το Marie Curie (για ερευνητικά προγράμματα), το Erasmus Mundus (για κοινά προγράμματα σπουδών) κλπ. Το πρόγραμμα όμως το οποίο έκανε τη διαφορά, ήταν το πρόγραμμα Erasmus.

34 ό.π. σ. 9.

Ήδη από τη δεκαετία του 1980, η κινητικότητα των φοιτητών στην Ευρώπη-υπήρξε μια δραστηριότητα με έντονη τη χροιά της πολιτικής προώθησης. Η έναρξη του προγράμματος ERASMUS το 1987 δείχνει ένα σημαντικό πολιτικό ενδιαφέρον και η δραστηριότητα στον τομέα αυτό. Οι μελετητές και αναλυτές έχουν υποστηρίξει ότι ήδη και από τη δεκαετία του 1970 και μετά, η ΕΕ έγινε ο πιο δραστήριος δρώντας στην Ευρώπη για την τόνωση της κινητικότητας των φοιτητών και την αναγνώριση και ενίσχυση των σπουδών στο εξωτερικό, εντός της Ευρώπης (Smith 1996). Το πρόγραμμα ERASMUS είναι το πιο δημοφιλές πρόγραμμα για την κινητικότητα των φοιτητών σε ευρωπαϊκό επίπεδο. Επιπλέον, έχει χαρακτηριστεί ως η ναυαρχίδα όλων των εκπαιδευτικών προγραμμάτων που διαχειρίζεται η Ευρωπαϊκή Ένωση (Teichler 2001). Επιπλέον, οι Altbach και Teichler (2001) αναφέρουν ισχυρισμούς που διατυπώνονται από εμπειρογνώμονες ότι το Erasmus είναι το πιο επιτυχημένο στοιχείο της ευρωπαϊκής πολιτικής.

Το πρόγραμμα έγινε περισσότερο δημοφιλές στα ιδρύματα και στους ωφελημένους φοιτητές και ακαδημαϊκούς. Όπως τονίζει η Corbett (Corbett, 2002), αυτή η επιτυχία αντικατοπτρίζει τη συναίνεση πάνω στην οποία θεμελιώθηκε η ευρωπαϊκή πρωτοβουλία: αν και οι Υπουργοί ήταν απρόθυμοι στο να εγκρίνουν μια τέτοια δράση, αυτή είχε μια δυναμική υποστήριξη της Ακαδημαϊκής κοινότητας, μέσω Πανεπιστημιακών Οργανισμών, όπως η EUA. Τα Ευρωκεντρικά ακαδημαϊκά σώματα καιρό πίστευαν ότι είναι σημαντικό να βελτιωθεί η ακαδημαϊκή κινητικότητα μέσω Ευρω-κοινοτικών κινήτρων. Αξίζει να σημειωθεί εδώ η σημασία «Κοινών Προγραμμάτων σπουδών» ως μια πιλοτική δράση με στόχο την συνεργασία και την κινητικότητα και την εμπειρία που αποκτήθηκε από αυτά (Smith 1980). Η πρωτοβουλία αυτή, που συχνά θεωρείται ως πρόγονος των προγραμμάτων κινητικότητας, έπασχε από διάφορες διοικητικές και οικονομικές δυσκολίες, και αν μη τι άλλο στο θέμα των γλωσσών. Παρ' όλα αυτά, η πιλοτική αυτή δράση έκανε την ιδέα για κοινοτική υποστήριξη, όχι μόνο αποδεκτή αλλά και δημοφιλή.

Η δημιουργία της φοιτητικής κινητικότητας Erasmus μπορεί να συνοψιστεί σε δυο βασικά σκεπτικά (Papatsiba, 2011):

- Ένα οικονομικό κι επαγγελματικό σκεπτικό της κινητικότητας φοιτητών. Θεωρείται ως ένα μέσο να προωθήσει την ευρωπαϊκή αγορά εργασίας. Θα ήταν ένα κίνητρο για τους πολίτες της Ευρώπης να περάσουν τα σύνορα πιο εύκολα κατά τη διάρκεια της επαγγελματικής τους ζωής.

- Ένα πολιτικό σκεπτικό της κινητικότητας των φοιτητών, υπό το πρίσμα της δημιουργίας Ευρωπαίων Πολιτών. Η κινητικότητα των φοιτητών θα σφυρηλατούσε την ευρωπαϊκή συνείδηση και θα αποτελούσε ένα μέσο για να τη διεθνή αναγνώριση.

Τα Ιδρύματα Ανώτατης Εκπαίδευσης έχουν μια τοπική και εθνική λειτουργία, αλλά τα περισσότερα εμπλέκονται σε διακρατικές δραστηριότητες σε Ευρωπαϊκό ή και παγκόσμιο επίπεδο. Εγγράφουν φοιτητές από άλλες ηπείρους, ανταλλάζουν φοιτητές και προσωπικό και εμπλέκονται σε σχέδια που αφορούν την εκπαίδευση ή την έρευνα με εταίρους Ιδρύματα από άλλες περιοχές του κόσμου. Η διαδικασία της Μπολόνια συνεισφέρει στο να τοποθετήσει την Ευρωπαϊκή Ανώτατη Εκπαίδευση στον παγκόσμιο χάρτη. Ο διαχωρισμός των ακαδημαϊκών προγραμμάτων σε τρεις κύκλους (προπτυχιακό/ μεταπτυχιακό/ διδακτορικό) τα κάνει περισσότερο προσβάσιμα και πιο ελκυστικά στους ντόπιους και διεθνείς φοιτητές. Τα Ιδρύματα και τα προγράμματα αξιολογούνται και οι αξιολογήσεις δημοσιεύονται στο διαδίκτυο. Πολλά μαθήματα, ειδικά σε μεταπτυχιακό και διδακτορικό επίπεδο διδάσκονται στα Αγγλικά. Όλοι αυτοί οι παράγοντες βοηθούν τα Ευρωπαϊκά Ιδρύματα να γίνουν παγκόσμιοι παίκτες. Είναι αναγκαία μια στρατηγική με έμφαση στην εξωτερική διάσταση της εκπαίδευσης, η οποία επικεντρώνεται στην πληροφόρηση, τη διάδοση, τη συνεργασία, την αναγνώριση και τον διάλογο.

Σε αυτό το πλαίσιο και προκειμένου η Ευρωπαϊκή Επιτροπή να ενισχύσει τη φοιτητική κινητικότητα και να μειώσει την ανεργία που αντιμετωπίζουν οι νέοι προωθεί διάφορες πρωτοβουλίες με πιο σημαντική αυτή του Youth on the Move-YoM (Νεολαία σε Κίνηση). Το πρόγραμμα αυτό αποτελεί ένα από τα κύρια «εργαλεία» της αναπτυξιακής στρατηγικής της ΕΕ 2020. απώτερος στόχος της πρωτοβουλίας αυτής είναι η αύξηση της απασχόλησης και η ευκολότερη πρόσβαση στην αγορά εργασίας. Η επίτευξη του στόχου όσον αφορά την Ανώτατη Εκπαίδευση αφορά την αύξηση του αριθμού των νέων σε αυτή από 31% σε 40 % έως το 2020.

Στο ίδιο πλαίσιο κινείται και μια άλλη δράση της πρωτοβουλίας YoM, το Youth Opportunities Initiative (Ευκαιρίες για τους Νέους). Προκειμένου να ενισχύσει την απασχολησιμότητα και να μειώσει τα ποσοστά ανεργίας η επιτροπή μέσω αυτής της πρωτοβουλίας προτείνει κάποιες δράσεις μεταξύ των οποίων είναι : η χρησιμοποίηση 4 εκατομμυρίων ευρώ για βοήθεια στα κράτη μέλη προκειμένου να καταρτίσουν προγράμματα «εγγυήσεων για τους νέους», η διοχέτευση 1,3 εκατομμυρίου ευρώ στην

υποστήριξη της δημιουργίας θέσεων μαθητείας μέσω του Ευρωπαϊκού Κοινωνικού Ταμείου, χρησιμοποίηση 3 εκατομμυρίων ευρώ από την τεχνική συνδρομή του Ευρωπαϊκού Κοινωνικού Ταμείου για υποστήριξη των κρατών μελών στη δημιουργία προγραμμάτων υποστήριξης για νέους που ιδρύουν επιχειρήσεις και για επιχειρηματίες του κοινωνικού τομέα, η διοχέτευση των κονδυλίων, όσο γίνεται περισσότερο, σε τοποθετήσεις σε επιχειρήσεις και καθορισμός στόχου τουλάχιστον 130 000 τοποθετήσεων το 2012 βάσει των προγραμμάτων ERASMUS και Leonardo da Vinci κλπ. (ESOC, 2012) .

Τέλος, μια ακόμη δράση του YoM που βοηθάει τους νέους να βρουν μια θέση εργασίας σε άλλες χώρες της ΕΕ είναι η «Πρώτη σου δουλειά μέσω Eures». Στόχος της δράσης για την περίοδο 2012-13 είναι να βοηθηθούν 5.000 άτομα να καλύψουν κενές θέσεις εργασίας σε όλες τις χώρες της ΕΕ. Στο μέλλον, η δράση αυτή ενδέχεται να αποτελέσει μέρος του Eures, του δικτύου των ευρωπαϊκών υπηρεσιών απασχόλησης, το οποίο ήδη παρέχει βοήθεια για εύρεση εργασίας στο εξωτερικό.

5.3 Άλλα Ευρωπαϊκά προγράμματα στο πλαίσιο της Διεθνοποίησης της Ανώτατης Εκπαίδευσης

Είναι σαφές ότι η Ευρωπαϊκή Ένωση πρέπει να συνεχίσει προς την κατεύθυνση ενίσχυσης των προγραμμάτων κινητικότητας με τις τρίτες χώρες καθώς επίσης και με τις γειτονικές χώρες οι οποίες αποτελούν κύριους στρατηγικούς εταίρους κάτω από την ομπρέλα διεθνών εκπαιδευτικών προγραμμάτων για την Ανώτατη Εκπαίδευση (όπως το Erasmus Mundus, το Tempus, το Alfa, το EduLink και οι διμερείς συμφωνίες με ΗΠΑ και Καναδά), αλλά επίσης και πολυμερείς πρωτοβουλίες πολιτικής όπως η Eastern Partnership, η Στρατηγική ΕΕ/ Αφρική και το Forum για την πολιτική της Μπολόνια. Μολοντούτο, η προοπτική για τα Ιδρύματα Ανώτατης Εκπαίδευσης να εκπληρώσουν το ρόλο τους στην κοινωνία και να συμβάλουν στην ευημερία της Ευρώπης, ειδικά σε ένα όλο και περισσότερο διεθνοποιημένο περιβάλλον, είναι ακόμα ανεκμετάλλευτη και τα Κράτη Μέλη έχουν καλέσει την Επιτροπή να κάνει προτάσεις για μια κοινή Ευρωπαϊκή στρατηγική διεθνοποίησης της Ανώτατης Εκπαίδευσης³⁶. Τα ευρωπαϊκά πανεπιστήμια οφείλουν να αποτελέσουν τόπο προορισμού για τους φοιτητές των τρίτων και γειτονικών χωρών και η ενίσχυση της κινητικότητας με αυτές τις χώρες ασφαλώς κινείται προς αυτή την κατεύθυνση.

³⁶ Τα Κράτη Μέλη της ΕΕ ζητούν για ενισχυμένη δράση στον τομέα (Συμπεράσματα Συμβουλίου της 11ης Μαΐου 2010 για μια Διεθνή στρατηγική για την Ανώτατη Εκπαίδευση της ΕΕ)

Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή υποστηρίζει την στρατηγική αυτή μέσω των πολιτικών και των προγραμμάτων της. Η εξωτερική πολιτική της ΕΕ στοχεύει στην εγκαθίδρυση στενής συνεργασίας με άλλες περιφέρειες του κόσμου και συγκεκριμένα με τις γειτνιάζουσες χώρες μέσω της Ευρωπαϊκής Πολιτικής Γεινιάσης, που περιλαμβάνει σχεδόν όλες της χώρες της Μπολόνια και κάποιες Μεσογειακές χώρες. Τα Ευρωπαϊκά Προγράμματα καλύπτουν ένα μεγάλο εύρος μέτρων για την ανάπτυξη συνεργασιών στην Ανώτατη Εκπαίδευση μέσω των εξωτερικών οργάνων παροχής βοήθειας για υπό ένταξη χώρες, γειτονικές χώρες και αναπτυσσόμενες χώρες και πιο συγκεκριμένα μέσω του προγράμματος Tempus που έχει ετήσιο προϋπολογισμό περίπου 60 εκατομμυρίων ευρώ. Οι σχέσεις με άλλες ηπείρους υποστηρίζονται μέσω μιας σειράς διμερών προγραμμάτων συνεργασίας όπως τα EUUSA/ Canada, Edulink, το Alfa για την Λατινική Αμερική, το EU/ China και το Πρόγραμμα Nyeregere για την Αφρική (Αναλυτικά στον πίνακα 3). Επίσης από το 2007 η Επιτροπή θέσπισε ένα νέο πολυμερές πλαίσιο για υποστήριξη συνεργασίας με εκβιομηχανισμένες χώρες.

Το νέο πρόγραμμα Erasmus για Όλους, που καλύπτει τους τομείς της εκπαίδευσης, της κατάρτισης, της νεολαίας και του αθλητισμού, είναι ένα από τα εργαλεία της ΕΕ και των Κρατών Μελών για να επιτευχθούν οι στόχοι της Ευρώπης 2020, όπως για παράδειγμα η υλοποίηση της δια βίου μάθησης και της κινητικότητας, η βελτίωση της ποιότητας και της αποτελεσματικότητας της εκπαίδευσης και της κατάρτισης κ.α. Επίσης, αναγνωρίζοντας ότι το υψηλό επίπεδο των επενδύσεων στον τομέα της εκπαίδευσης και της κατάρτισης δεν συσχετίζονται πάντα με τα προβλήματα που πρέπει να επιλυθούν και ότι η ΕΕ δεν μπορεί να παρέμβει με το ίδιο επίπεδο έντασης ή τα ίδια εργαλεία σε κάθε πρόβλημα που εντοπίζεται, το πρόγραμμα δίνει προτεραιότητα στον πιο αποτελεσματικό συνδυασμό των εργαλείων και στους ξεκάθαρα προσδιορισμένους στόχους για επενδύσεις.

Πίνακας 3

Ευρωπαϊκά Εκπαιδευτικά προγράμματα και προϋπολογισμός

Υπάρχοντα προγράμματα	Κύρια χαρακτηριστικά	Ετήσιος προϋπολογισμός (μέσος όρος για 2007-2013) σε εκ. Ευρώ
Erasmus	Ακαδημαϊκή συνεργασία, κινητικότητα και προώθηση της Ευρωπαϊκής Ανώτατης Εκπαίδευσης (εντός Ευρώπης)	450
Erasmus Mundus	Ακαδημαϊκή συνεργασία (κοινά προγράμματα), κινητικότητα και προώθηση της Ευρωπαϊκής Ανώτατης Εκπαίδευσης (παγκοσμίως)	100 (δράση 1) 110 (δράση 2) 4 (δράση 3)
Tempus	Ακαδημαϊκή συνεργασία και capacity building (με τις γειτονικές χώρες)	60
Alfa	Ακαδημαϊκή συνεργασία και capacity building (με τις χώρες της Λατινικής Αμερικής)	10
EduLink	Ακαδημαϊκή συνεργασία και capacity building	5
Πρόγραμμα US/CANADA	Ακαδημαϊκή και κινητικότητα (διμερείς συμφωνίες)	7 (ΗΠΑ) 2 (Καναδάς)
Πρόγραμμα για εκβιομηχανισμένες χώρες (ICI)	Ακαδημαϊκή και κινητικότητα (διμερείς συμφωνίες)	3
Σύνολο		758 εκ. Ευρώ

Πηγή: Ευρωπαϊκή Επιτροπή,
http://ec.europa.eu/education/erasmus/statistics_en.htm#1 (ανάκτηση Μάρτιος 2012)

Μεγάλης σημασίας στο πλαίσιο της παγκόσμιας ακαδημαϊκής συνεργασίας αποτελεί το Erasmus Mundus. Ολοκληρωμένα Ευρωπαϊκά μεταπτυχιακά προγράμματα και ανταγωνιστικές υποτροφίες συνεισφέρουν δυναμικά στην ενίσχυση της ελκυστικότητας της Ευρώπης ως εκπαιδευτικός προορισμός. Το Tempus είναι επίσης ένα πρόγραμμα κλειδί για την συνεργασία στην Ανώτατη εκπαίδευση και προωθεί τις αρχές της Μπολόνια σε σχέση με τις γεινιάζουσες χώρες της Ευρώπης. Τα προγράμματα της ΕΕ με ΗΠΑ, Καναδά και άλλες εκβιομηχανισμένες χώρες είναι ένα εργαλείο για να προωθηθεί η ισορροπημένη συνεργασία η οποία βασίζεται στις εταιρικές σχέσεις, την κινητικότητα και τον διάλογο. Οι δράσεις για το Marie Curie προσφέρουν δυνατότητες σε ερευνητές να συμμετέχουν σε ερευνητικές ομάδες σε άλλες χώρες. Η χρηματοδότηση είναι διαθέσιμη για ερευνητές ούτως ώστε να μετακινηθούν τόσο εντός της Ευρώπης όσο και εκτός αυτής. Η Επιτροπή εγκαινίασε το «Σχέδιο Παγκόσμιας Προώθησης» (Global Promotion Project), στο πλαίσιο του Erasmus Mundus, το οποίο στοχεύει να ενδυναμώσει παγκοσμίως την εικόνα της Ευρωπαϊκής Ανώτατης Εκπαίδευσης.

Αυτό πολλές φορές επιτυγχάνεται μέσω διαφόρων πρωτοβουλιών: μέσω της ιστοσελίδας “Study in Europe”³⁷, χρησιμοποιώντας υπηρεσίες όπως οι σύμβουλοι Ευρωπαϊκής Εκπαίδευσης σε άλλα μέρη του κόσμου, αναπτύσσοντας το μάρκετινγκ στην Ανώτατη Εκπαίδευση σε θεσμικό και εθνικό επίπεδο μέσω ειδικών εργαστηρίων και οργανώνοντας Ευρωπαϊκές εκστρατείες. Οι τρίτες χώρες δείχνουν ενεργό ενδιαφέρον στην μεταρρύθμιση της Ευρωπαϊκής Ανώτατης Εκπαίδευσης και του πολιτικού διαλόγου που επακολουθεί. Είναι χαρακτηριστικό το παράδειγμα της Αυστραλίας που προσπάθησε μέσω του ανακοινωθέντος του Brisbane το 2006 να εγκαθιδρύσει ένα παρόμοιο με τον EXAE (Ευρωπαϊκό Χώρο Ανώτατης Εκπαίδευσης) χώρο στην περιφέρεια του Ειρηνικού και της Ασίας με τη συμμετοχή 52 χωρών (Asderaki & Maragos, 2012).

37 <http://www.study-in-europe.org>

5.4 Η διαδικασία της Μπολόνια και η επίδραση της στη διεθνοποίηση και την κινητικότητα

Με την ονομαζόμενη «διαδικασία της Μπολόνια» άρχισε το 1999 μία μεταρρύθμιση της Ανώτατης Εκπαίδευσης, η οποία είναι προβλέψιμο ότι θα αποτελέσει την μεγαλύτερη τομή στην εξέλιξη της ανώτατης εκπαίδευσης στην Ευρώπη – και πέραν των ορίων της – στη νεότερη ιστορία. Η διαδικασία αυτή άρχισε το 1998 με τη διακήρυξη της Σορβόνης, την οποία υπέγραψαν η Γαλλία, η Γερμανία, το Ηνωμένο Βασίλειο και η Ιταλία. Στόχος της ήταν η εκκίνηση μιας διαδικασίας για την εναρμόνιση των πτυχίων της ανώτατης εκπαίδευσης. Ο απώτερος σκοπός της ήταν η επίτευξη της συγκρισιμότητας και της αμοιβαίας αναγνώρισης των πανεπιστημιακών πτυχίων ως προϋπόθεσης για την ανεμπόδιστη κινητικότητα του ανθρώπινου δυναμικού των ευρωπαϊκών και των συνεργαζόμενων χωρών.

Στη Σύνοδο της Μπολόνια θεσμοθετήθηκε συγχρόνως η διαδικασία για την επίτευξη των αυτών στόχων με συναντήσεις κορυφής κάθε δύο χρόνια για την προώθηση των αλλαγών, για τον έλεγχο των πεπραγμένων και για ενδεχόμενες αναθεωρήσεις. Με δεδομένη την αυτονομία των πανεπιστημίων τονίστηκε από την αρχή, ότι απαιτείται η σύμπραξη των πανεπιστημίων, των φοιτητών και άλλων συλλογικών φορέων για την υλοποίηση των σκοπών της διαδικασίας. Έτσι ιδρύθηκαν: Η Ομοσπονδία των Ευρωπαϊκών Πανεπιστημίων (European University Association) στη Salamanca το 2001, οι Εθνικές Ενώσεις των Φοιτητών στην Ευρώπη (National Unions of Students in Europe) αναγνωρίστηκαν ως φορέας της διαδικασίας στην Πράγα το 2001 και η Ευρωπαϊκή Ομοσπονδία των Ιδρυμάτων της Ανώτατης Εκπαίδευσης (European Association of Institutions in Higher Education) ιδρύθηκε επίσης στην Πράγα το 2001.

Στην προσπάθεια για τη σύγκλιση των διαφορετικών εκπαιδευτικών πολιτικών για την Ανώτατη Εκπαίδευση συμμετέχουν σήμερα 47 ευρωπαϊκές χώρες, δηλαδή οι 27 χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης και 20 χώρες της Ευρωπαϊκής περιφέρειας. Πρωταρχικό στοιχείο της προσπάθειας αυτής είναι η διάρθρωση των εθνικών συστημάτων Ανώτατης Εκπαίδευσης, σύμφωνα με τη δομή των τριών κύκλων σπουδών (προπτυχιακό, μεταπτυχιακό, διδακτορικό) που θα αποδίδονται σε αντίστοιχες μονάδες του ευρωπαϊκού συστήματος πιστωτικών μονάδων (ECTS), η ύπαρξη εθνικών συστημάτων διασφάλισης ποιότητας με κοινά χαρακτηριστικά και κριτήρια, ώστε να υπάρχει διαφανής αποτίμηση του έργου των Ανώτατων Εκπαιδευτικών Ιδρυμάτων, που θα λειτουργούν στο πλαίσιο του Ευρωπαϊκού Χώρου Ανώτατης Εκπαίδευσης.

Παράλληλα, υιοθετήθηκαν στόχοι για την ενίσχυση της ελκυστικότητας του ΕΧΑΕ, την ενίσχυση της κοινωνικής διάστασης της διαδικασίας με μέτρα για την στήριξη των φοιτητών από ασθενέστερες κοινωνικά ομάδες, την ανάπτυξη της αριστείας των ευρωπαϊκών Ανώτατων Εκπαιδευτικών Ιδρυμάτων, την ανάπτυξη πολιτικών δια βίου μάθησης και την ενίσχυση της κινητικότητας φοιτητών και καθηγητών αλλά και του λοιπού προσωπικού των Ιδρυμάτων. Έτσι, στις αρχές του 21^{ου} αιώνα ο ΕΧΑΕ ρυθμίζει και διαχειρίζεται μια σειρά προβλημάτων που αντιμετωπίζουν τα ευρωπαϊκά κράτη στην Ανώτατη Εκπαίδευση, σε συνθήκες παγκοσμιοποίησης (Ασδεράκη 2008). Οι θεμελιώδεις αυτές αλλαγές έχουν ωθήσει τα κράτη στην ανάγκη συνεχούς μεταρρύθμισης των Ανώτατων Εκπαιδευτικών Ιδρυμάτων, όσον αφορά τη διακυβέρνηση, τα προγράμματα προπτυχιακών και μεταπτυχιακών σπουδών, την έρευνα, τη διδασκαλία και γενικά όλα τα θέματα που σχετίζονται με η δομή και τη λειτουργία τους.

Η Διαδικασία της Μπολόνια μετέφερε την υπάρχουσα διεθνή συνεργασία στην Ανώτατη Εκπαίδευση στην Ευρώπη σε διαφορετικό επίπεδο. Ενώ με τα προγράμματα ανταλλαγής υπάρχει μια ατομική στόχευση στον φοιτητή, στον καθηγητή ή στο Ίδρυμα με τη διαδικασία της Μπολόνια η διεθνοποίηση στην Ανώτατη Εκπαίδευση μεταφέρεται στο εθνικό επίπεδο της Ανώτατης Εκπαίδευσης μέσω των μεταρρυθμίσεων των δομών των διπλωμάτων ούτως ώστε να γίνουν περισσότερο συγκρίσιμα στις χώρες που συμμετέχουν στην Μπολόνια.

Οι στόχοι της Διαδικασίας, όπως αυτοί περιγράφονται στη Διακήρυξη της Μπολόνια, είναι να αυξηθεί η διεθνής ανταγωνιστικότητα του Ευρωπαϊκού συστήματος Ανώτατης Εκπαίδευσης, και να διασφαλίσει ότι κατέχει παγκόσμια ελκυστικότητα, ισάξια με τις «εξέχουσες πολιτιστικές και επιστημονικές παραδόσεις³⁸» της Ευρώπης. Η Διακήρυξη στην αρχική της μορφή υποστήριζε μια δέσμευση σε ένα ευρύ φάσμα μιας εξευρωπαϊσμένης Ανώτατης Εκπαίδευσης, που συνδέεται τόσο με έναν επαναπροσδιορισμό ήδη υπαρχόντων θεμάτων, που συμπεριλαμβάνουν τη χρήση των πιστωτικών μονάδων, τη διασφάλιση ποιότητας και την ανάπτυξη των κοινών προγραμμάτων σπουδών, όσο και με μια σειρά αλλαγών στους κανόνες διακυβέρνησης.

38 The Bologna Declaration, 1999, <http://ec.europa.eu/education/policies/educ/bologna/bologna.pdf> (ανάκτηση Φεβρουάριος 2012)

Το αρχικό όραμα όπως το είχε θέσει ο Claude Allègre, ο Γάλλος υπουργός παιδείας και εγνωσμένος επιστήμονας στον τομέα της Γεωχημείας, και οι τρεις υπουργοί που συμμετείχαν το 1998 ως συνυπογράφωντες στη διακήρυξη της Σορβόνης³⁹, έθετε την ευθύνη για δράση στους άλλους υπουργούς παιδείας, και όχι απλά σε εθελοντές ακαδημαϊκούς και Ιδρύματα, όπως γινόταν στην περίπτωση των πιλοτικών προγραμμάτων της δεκαετίας του '70. Η διακήρυξη καλούσε τις κυβερνήσεις να προωθήσουν τις δια-επιστημονικές ευρωπαϊκές συμφωνίες, και να συμμετέχουν πιο ενεργά στην αναγνώριση, να προωθήσουν τα κοινά διπλώματα, τις πιλοτικές πρωτοβουλίες και τον διάλογο με κάθε ενδιαφερόμενο.

Σε ποιο επίπεδο όμως η διαδικασία της Μπολόνια αποτελεί τροχοπέδη για πανεπιστήμια ή εκπαιδευτικά συστήματα που είναι πιο σκεπτικιστικά με τη χρήση της «Ευρώπης» για την προώθηση της ποιότητας στην Ανώτατη Εκπαίδευση; Η απάντηση βρίσκεται στις σχέσεις κυβέρνησης και εθνικής Ανώτατης Εκπαίδευσης. Αν και η Επιτροπή από το 2001 παίζει ένα δυναμικό ρόλο χρηματοδοτώντας σχέδια ανάπτυξης και έρευνας, δεν υπάρχουν Ευρωπαϊκά κείμενα που να αναγκάζουν τα κράτη να συμμετέχουν σε μέτρα συνεργασίας. Οι νομικές παρεμβάσεις έρχονται μέσω της εθνικής νομοθεσίας- όπως η εφαρμογή του Συστήματος Μεταφοράς και Συσσώρευσης Πιστωτικών Μονάδων (ECTS) το 2007⁴⁰ ή οι αλλαγές στη δομή, λειτουργία, διασφάλιση της ποιότητας των σπουδών και διεθνοποίηση των ανωτάτων εκπαιδευτικών ιδρυμάτων το 2011⁴¹.

Οι διαδικασίες όμως για τη δημιουργία ενός Ενιαίου Ευρωπαϊκού Χώρου Ανώτατης Εκπαίδευσης επιταχύνθηκαν και λόγω της απειλής των εξωευρωπαϊκών πανεπιστημίων και κυρίως των Ηνωμένων Πολιτειών. Εξ' ου και οι επισημάνσεις της Διακήρυξης της Μπολόνια όσον αφορά την ανάγκη να γίνουν τα Ευρωπαϊκά πανεπιστήμια πιο ανταγωνιστικά και ελκυστικά.

Οι ανάγκες της αγοράς οδήγησαν τα Ιδρύματα Ανώτατης Εκπαίδευσης να παρέχουν υπηρεσίες που να αυξάνουν τα έσοδα τους προσελκύοντας ξένους φοιτητές. Αυτό δε σημαίνει ότι οι κύριοι δρώντες έχουν τα ίδια συμφέροντα. Οι κυβερνήσεις θέλουν να

39 Η κοινή διακήρυξη της Σορβόνης για τον εναρμονισμό του Ευρωπαϊκού συστήματος Ανώτατης Εκπαίδευσης υπεγράφη από 4 υπουργούς (Γαλλία, Γερμανία, Ιταλία, Ηνωμένο Βασίλειο) στις 25 Μαΐου 1998.

40 Εφαρμογή του Συστήματος Μεταφοράς και Συσσώρευσης Πιστωτικών Μονάδων (ECTS): Απόφαση της Υπουργού Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων υπ' αριθμ. ΦΕΚ 821/2318Τ/89676/Ζ1. Δημοσιεύθηκε στο ΦΕΚ 1466/2007/13-8-2007, τεύχος Β.

41 Δομή, λειτουργία, διασφάλιση της ποιότητας των σπουδών και διεθνοποίηση των ανωτάτων εκπαιδευτικών ιδρυμάτων Ν. 4009/2011, Δημοσιεύθηκε στο ΦΕΚ 195/6-9-2011, τεύχος Α.

χρησιμοποιήσουν την Ευρώπη για να εισάγουν τις εσωτερικές μεταρρυθμίσεις. Η Επιτροπή επιθυμεί να επεκτείνει τις αρμοδιότητες στην Ανώτατη Εκπαίδευση.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΡΑΙΑ

6. Προγράμματα κινητικότητας: το Παράδειγμα του Erasmus

...the new world economy, with its knowledge intensity, requires a leap forward in each country's education effort- from primary to higher education, and even to lifelong learning and the accreditation of competences

Richard, 2002

Η Επιτροπή Ντελόρ τον Ιανουάριο του 1986, υπέβαλλε προς το Συμβούλιο την πρώτη πρόταση για το πρόγραμμα Erasmus (EuRopean community Action Scheme for the Mobility of University Students) καθώς και μια σειρά προγραμμάτων που αφορούσαν την εκπαίδευση όπως το Comett, το Lingua, το Petra κλπ. Αναμφίβολα το πρόγραμμα Erasmus σηματοδότησε την ανάπτυξη συνεργασιών στο χώρο της Ανώτατης Εκπαίδευσης και την καθιέρωση της κινητικότητας φοιτητών, καθηγητών και προσωπικού (Ασδεράκη 2008, σ. 207). Ο Ντελόρ, με τη συνδρομή του Προέδρου της Γαλλίας Francois Mitterand κατάφερε στο Ευρωπαϊκό Συμβούλιο του Λονδίνου (Δεκέμβριος 1986) να αποσπάσει τη συμφωνία των Αρχηγών Κρατών και Κυβερνήσεων για το πρόγραμμα και να κάμψει τις πολύμηνες αντιδράσεις των Υπουργών και της Επιτροπής Παιδείας (ό.π. σ.207).

Το πρόγραμμα Erasmus θεσπίστηκε με την απόφαση 87/327/ΕΟΚ του Συμβουλίου της 15.6.1987 και αποτελεί ένα πρόγραμμα δράσης της Ευρωπαϊκής Κοινότητας σχετικά με την κινητικότητα των φοιτητών (ERASMUS), προκειμένου να επιτευχθεί σημαντική αύξηση της κινητικότητας των φοιτητών στην Κοινότητα και να προωθηθεί η στενότερη συνεργασία μεταξύ των πανεπιστημίων⁴². Το πρόγραμμα Erasmus πήρε το όνομά του από τον φιλόσοφο Ντεζιντέριους Εράσμους του Ρότερνταμ που είναι γνωστός ως αντίπαλος του δογματισμού, ο οποίος έζησε και εργάστηκε σε πολλά μέρη της Ευρώπης για να επεκτείνει τις γνώσεις του και να αποκτήσει νέες εμπειρίες. Το πρόγραμμα είχε ως στόχο την προώθηση της συνεργασίας μεταξύ των πανεπιστημίων των κρατών-μελών, ώστε να υπάρξει μεγαλύτερη αμοιβαία αναγνώριση πτυχίων καθώς επίσης και την ενθάρρυνση της κινητικότητας σπουδαστών και προσωπικού

42 Απόφαση 87/327/ΕΟΚ του Συμβουλίου της 15.6.1987 για τη θέσπιση του κοινοτικού προγράμματος δράσης σχετικά με την κινητικότητα των φοιτητών (Erasmus), στο Συμβούλιο των ΕΚ, Κείμενα για την ΕΕΠ, 1987 σ.201-207, επίσης *Επίσημη Εφημερίδα*. L 166 της 25/06/1987 σ. 0020 - 0024

μεταξύ των εκπαιδευτικών ιδρυμάτων ανά την Ευρώπη. Η Επιτροπή έθεσε ως στόχο να καλυφθεί ένα 10% της κινητικότητας των σπουδαστών στα κράτη-μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Βεβαίως το πρόβλημα της μικρής, αναλογικά με τον φοιτητικό πληθυσμό, κινητικότητας έχει άμεση σχέση με την έλλειψη χρημάτων. Σύμφωνα με έρευνα του ευρωβαρόμετρου⁴³, το 53% των νέων στην Ευρώπη είναι πρόθυμοι να εργαστούν σε μια άλλη ευρωπαϊκή χώρα, όμως η έλλειψη χρημάτων αποθαρρύνει πολλούς να κάνουν το πρώτο βήμα, δηλαδή να παρακολουθήσουν μέρος των σπουδών τους στο εξωτερικό. Αυτό οφείλεται στο γεγονός ότι οι υποτροφίες που χορηγούνται στα περισσότερα προγράμματα κινητικότητας όπως το Erasmus για παράδειγμα, δεν είναι πλήρεις υποτροφίες και καλύπτουν μόνο ένα μέρος των εξόδων των φοιτητών. Αντίστοιχο είναι το πρόβλημα με τις υποτροφίες που δίνονται σε προγράμματα εκπαίδευσης ή κατάρτισης όπως είναι το Leonardo da Vinci.

Σύμφωνα με την ίδια έρευνα μόνο ένας στους 7 (14%) νέους Ευρωπαίους έχει παρακολουθήσει σπουδές ή κατάρτιση στο εξωτερικό. Από τα άτομα που δήλωσαν ότι επιθυμούσαν να πάνε στο εξωτερικό, το 33% ανέφερε ότι δεν μπόρεσε για οικονομικούς λόγους ενώ σχεδόν δύο τρίτα (63%) αυτών που έπρεπε να βασιστούν σε ιδιωτική χρηματοδότηση ή αποταμιεύσεις. Πολλές Εθνικές Μονάδες διαχείρισης του Erasmus έχουν στραφεί σε περισσότερο αριθμοκεντρική στρατηγική κινητικότητας. Έχει αποφασιστεί⁴⁴ ότι προκειμένου να δοθεί η ευκαιρία σε περισσότερους φοιτητές να μετακινηθούν, αυτοί θα λάβουν το ελάχιστο ποσό (σε χώρες όπως η Ισπανία και η Γαλλία που θεωρούνται οι κύριοι αποστολείς φοιτητών Erasmus το ποσό αυτό φτάνει ακόμα και τα 200 ευρώ). Άλλες Εθνικές Μονάδες, όπως είναι το ΙΚΥ για τη χώρα μας, προτιμάει διαχρονικά να στέλνει λιγότερους φοιτητές με αρκετά χρήματα- αλλά ακόμα όχι αρκετά για να θεωρηθούν πλήρης υποτροφία.

Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή αφουγκραζόμενη αυτό το πρόβλημα προσπαθεί να δώσει λύση μέσω τραπεζικών δανείων με χαμηλά επιτόκια σε φοιτητές που επιθυμούν να κάνουν τις μεταπτυχιακές τους σπουδές στο εξωτερικό μέσω κοινών μεταπτυχιακών

43 Flash Eurobarometer: Youth on the Move, May 2011, Διαθέσιμο στην ιστοσελίδα http://ec.europa.eu/education/higher-education/doc3039_en.htm (ανάκτηση Μάρτιος 2012)

44 Να σημειώσουμε ότι η Ευρωπαϊκή Επιτροπή δίνει τα maxima ποσά και η εκάστοτε Εθνική Μονάδα τα προσαρμόζει ποσοστιαία ανάλογα με το κόστος διαβίωσης των υπολοίπων χωρών που συμμετέχουν στο Erasmus.

προγραμμάτων σπουδών, κάτι το οποίο θα ισχύσει με το νέο πρόγραμμα Erasmus for All από το 2014-2020. Βεβαίως, αυτό δεν αποτελεί πανάκεια, καθώς οι υποτροφίες που δίνονται στο πλαίσιο των προγραμμάτων κινητικότητας δεν πρέπει να αντικατασταθούν από δάνεια, έστω και χαμηλότοκα.

Πίνακας 4

Οι προσαρμογές του Erasmus από το 1987 μέχρι σήμερα

1987/88	Κινητικότητα φοιτητών για σπουδές- 11 χώρες συμμετέχουν (Βέλγιο, Γαλλία, Γερμανία, Δανία, Ελλάδα, Ηνωμένο Βασίλειο, Ιρλανδία, Ισπανία, Ιταλία, Ολλανδία, Πορτογαλία)
1988/99	Το Λουξεμβούργο μπαίνει στο Erasmus
1990/91	Το Erasmus μπαίνει στη δεύτερη φάση
1992/93	Η Αυστρία , η Σουηδία , η Φινλανδία , η Ελβετία , η Νορβηγία και η Ισλανδία μπαίνουν στο πρόγραμμα- 18 χώρες πλέον συμμετέχουν στο Erasmus
1994	Το Λιχτενστάιν μπαίνει στο πρόγραμμα
1995	Το πρόγραμμα Erasmus εντάσσεται στο ευρύτερο πρόγραμμα Σωκράτης
1996	Τα Εντατικά Γλωσσικά Μαθήματα Erasmus εντάσσονται στο πρόγραμμα
1997/98	Κινητικότητα καθηγητών για διδασκαλία
1998/99	Η Τσεχία , η Ουγγαρία , η Πολωνία , η Ρουμανία , η Σλοβακία , η Κύπρος μπαίνουν στο πρόγραμμα
1999/00	Η Βουλγαρία , η Σλοβενία , η Εσθονία , η Λιθουανία , η Λετονία μπαίνουν στο πρόγραμμα- Ξεκινάνε τα Εντατικά Γλωσσικά Μαθήματα Erasmus (EILCs)
2000/01	Η Μάλτα μπαίνει στο πρόγραμμα- Το πρόγραμμα Erasmus εντάσσεται στο

	ευρύτερο πρόγραμμα Σωκράτης II
2002	1.000.000 φοιτητές Erasmus
2004/05	Η Τουρκία μπαίνει στο πρόγραμμα
2007/08	Κινητικότητα φοιτητών για πρακτική άσκηση- Κινητικότητα προσωπικού για επιμόρφωση- Το πρόγραμμα Erasmus εντάσσεται στο νέο πρόγραμμα Δια βίου Μάθηση
2009	2.000.000 φοιτητές Erasmus
2010/11	2.278.414 φοιτητές Erasmus- Η Κροατία και Ελβετία μπαίνουν στο πρόγραμμα- το σύνολο των χωρών που συμμετέχουν πλέον στον Erasmus είναι 33 .
2014/2020	Το νέο πρόγραμμα ονομάζεται Erasmus για όλους

Πηγή: ΙΚΥ, 2012

Το πρόγραμμα Erasmus από το 1987 που πρωτοξεκίνησε μέχρι σήμερα έχει υποστεί πολλές αλλαγές και προσαρμογές σε διάφορα επίπεδα, οι οποίες αντικατοπτρίζουν τις αλλαγές στο ευρύτερο πλαίσιο της διεθνοποίησης της Ανώτατης Εκπαίδευσης γενικότερα και της κινητικότητας πιο συγκεκριμένα. Η συμμετοχή των έντεκα κρατών μελών που συμμετείχαν (όλα εκτός από το Λουξεμβούργο που εντάχθηκε την επόμενη χρονιά) σηματοδότησαν την αρχή μιας νέας εποχής. Ο δρόμος πλέον είχε ανοίξει και το πρόγραμμα εισήλθε στη δεύτερη φάση του από το 1990 μέχρι το 1994. Η Αυστρία, η Σουηδία, η Φινλανδία, η Ελβετία, η Νορβηγία και η Ισλανδία μπαίνουν στο πρόγραμμα αυξάνοντας τον αριθμό των συμμετεχουσών χωρών στις 18. Κάποιες χώρες βλέπουν την ένταξη στο πρόγραμμα Erasmus ως ένα προενταξιακό σκαλοπάτι για την Ενωμένη Ευρώπη.

Το ακαδημαϊκό έτος 1994-1995, το Erasmus έγινε ένα υποπρόγραμμα του προγράμματος ΣΩΚΡΑΤΗΣ, το οποίο συγκεντρώνει τα περισσότερα εκπαιδευτικά προγράμματα υποστήριξης της Ευρωπαϊκής Ένωσης όπως το Lingua (για γλώσσες) το Arion (ανταλλαγές στελεχών), το Comenius (εταιρικές συμπράξεις σχολείων) και ορισμένες δράσεις του Tempus (ανταλλαγές με ευρωπαϊκά κράτη και τρίτες χώρες). Ο

σχεδιασμός και η διαμόρφωση των προγραμμάτων της περιόδου 1994-1999 βασίστηκε στη μείωση του αριθμού των προγραμμάτων δράσης και την ενσωμάτωσή τους σε μεγαλύτερα προγράμματα «ομπρέλες», ώστε να εξασφαλίζεται ο καλύτερος συντονισμός, η συνοχή και η συμπληρωματικότητα των προγραμμάτων και των δράσεων της Επιτροπής. Το 1997/98 εισάγεται μια νέα, Με τη δράση αυτή οι καθηγητές όλων των βαθμίδων μπορούσαν να μετακινηθούν για διδασκαλία σε ιδρύματα ανώτατης εκπαίδευσης του εξωτερικού και να ανταλλάξουν απόψεις και να παρακολουθήσουν διαφορετικές διδακτικές μεθόδους. Αυτό προσθέτει στα ιδρύματα προέλευσης και υποδοχής προστιθέμενη αξία και βοηθάει έστω και σε μικρό βαθμό στη διεθνοποίηση των πανεπιστημίων.

Η Τσεχία, η Ουγγαρία, η Πολωνία, η Ρουμανία, η Σλοβακία, η Κύπρος εντάσσονται στο πρόγραμμα το 1998/99 ενώ την επόμενη χρονιά η Βουλγαρία, η Σλοβενία, η Εσθονία, η Λιθουανία και η Λετονία κάνουν και αυτές την εμφάνισή τους στο πρόγραμμα δείχνοντας για μια ακόμη φορά ότι τα ευρωπαϊκά προγράμματα αποτελούν τον προθάλαμο για την ένταξη στην ΕΕ. Την ίδια χρονιά η Επιτροπή εισάγει τα Εντατικά Γλωσσικά Μαθήματα Erasmus, τα οποία προσφέρονται στις λιγότερο ομιλούμενες και διδασκόμενες γλώσσες της ΕΕ και πραγματοποιούνται πριν την έναρξη των ακαδημαϊκών εξαμήνων. Με αυτό τον τρόπο οι φοιτητές έχουν τη δυνατότητα να έρθουν σε μια πρώτη επαφή με τη γλώσσα της χώρας στην οποία πρόκειται να σπουδάσουν.

Το 2002 μετά από 15 χρόνια λειτουργίας του προγράμματος είχαν μετακινηθεί πάνω από 1.000.000 φοιτητές, αριθμός αρκετά σημαντικός. Η Τουρκία μπήκε στο πρόγραμμα από το 2004. Είναι σημαντικό να αναφέρουμε ότι η Εθνική Μονάδα της Τουρκίας είναι η μοναδική η οποία λογοδοτεί απευθείας στον Πρωθυπουργό της χώρας και όχι στον Υπουργό Παιδείας. Αυτό υποδεικνύει την ύψιστη σημασία που δείχνει η Τουρκία στα θέματα της Εκπαίδευσης καθώς μετά και την ένταξη της χώρας στο πρόγραμμα Erasmus, δόθηκε έμφαση στη διεθνοποίηση της Ανώτατης Εκπαίδευσης μέσω της ενίσχυσης, κυρίως οικονομικά, των Πανεπιστημίων της χώρας από την κυβέρνηση και την ίδρυση εκατοντάδων ιδιωτικών πανεπιστημίων με υπερσύγχρονες εγκαταστάσεις.

Το 2007 το πρόγραμμα Erasmus εισέρχεται στην πέμπτη φάση του και εντάσσεται στο πρόγραμμα Δια Βίου Μάθηση (2007-13), το οποίο θα αναλυθεί περαιτέρω στο κεφάλαιο 6.2. Νέες δράσεις όπως η πρακτική άσκηση φοιτητών και η επιμόρφωση προσωπικού εντάσσονται στο Erasmus. Το 2009 δυο εκατομμύρια φοιτητές έχουν

μετακινηθεί στο πλαίσιο του Erasmus και ο νέος στόχος οριοθετείται στα 3 εκατομμύρια φοιτητές μέχρι το τέλος του 2013. Μετά την ένταξη της Κροατίας και της Ελβετίας (η οποία είχε αποχωρήσει), στο πρόγραμμα συμμετέχουν πλήρως σε όλες τις δράσεις του Erasmus 33 χώρες.

6.1 Κινητικότητα και διεθνοποίηση

Όπως ήδη έχουμε αναφέρει και στην εισαγωγή, τα ευρωπαϊκά προγράμματα κινητικότητας συντελούν στη διεθνοποίηση της Ανώτατης Εκπαίδευσης. Για τους νέους Ευρωπαίους που αποφασίζουν να επενδύσουν στις σπουδές της Ανώτατης Εκπαίδευσης, το να περάσουν μια περίοδο των σπουδών τους στο εξωτερικό είναι πλέον μια συνηθισμένη επιλογή. Είναι πολύ σημαντικό για κάθε χώρα πλέον να αναπτύσσει μια συγκροτημένη στρατηγική διεθνοποίησης, η οποία να προσελκύει διεθνείς φοιτητές μέσω προγραμμάτων κινητικότητας. Το παράδειγμα χωρών όπως η Τσεχία και η Πολωνία, οι οποίες έχουν προγράμματα σπουδών στα Αγγλικά τόσο σε προπτυχιακό όσο και σε μεταπτυχιακό επίπεδο είναι χαρακτηριστικό καθώς τα τελευταία χρόνια προσελκύουν όλο και περισσότερους διεθνείς φοιτητές.

Σύμφωνα με στατιστικές, από την γενιά των φοιτητών που αποφοίτησαν τη δεκαετία του '90, περίπου το 10% φοίτησε στο εξωτερικό μέρος ή το σύνολο των σπουδών τους (Jahr *et al*, 2002). Μέχρι σήμερα το ποσοστό αυτό έχει αυξηθεί. Διαθέσιμα στοιχεία καταδεικνύουν ότι σχεδόν το 5% των Ευρωπαίων αποφοίτων πήραν το πτυχίο τους από ένα Πανεπιστήμιο εκτός της χώρας τους. Αυτά τα νούμερα ίσως φαίνονται πολύ χαμηλά αν λάβουμε υπ' όψιν την σημασία που δίνεται στην εποχή μας στη διεθνοποίηση και την παγκοσμιοποίηση. Αλλά είναι ιδιαίτερων υψηλά σε σύγκριση με υπολογισμούς ότι μόνο το 3% των Ευρωπαίων πολιτών με υψηλά προσόντα δουλεύουν στο εξωτερικό. Αν και η διεθνής φοιτητική κινητικότητα δεν είναι ένα μαζικό φαινόμενο, δεν είναι πλέον η εξαίρεση. Στις μέρες μας, τείνουμε να πιστεύουμε ότι η διεθνής κινητικότητα των φοιτητών στο εξωτερικό έχει αυξηθεί. Αυτό δεν ισχύει. Ο αριθμός των φοιτητών που σπουδάζουν στο εξωτερικό, σύμφωνα με στατιστικά της UNESCO, έχει αυξηθεί σε συνάρτηση με τα συνολικά νούμερα φοιτητών τις τελευταίες δεκαετίες. Αυτό το μερίδιο παρέμεινε σταθερό στο 2%. Αλλά η αναλογία των Ευρωπαίων φοιτητών που σπουδάζουν στο εξωτερικό αυξήθηκε και το μεγαλύτερο υποστηρικτικό πρόγραμμα για διεθνή φοιτητική κινητικότητα- το Erasmus- συνέβαλε καθοριστικά. Το πρόγραμμα Erasmus, το κατεξοχήν ευρωπαϊκό πρόγραμμα

κινητικότητας, εξυπηρετεί τον εξευρωπαϊσμό και συντελεί στη διεθνοποίηση της Ανώτατης Εκπαίδευσης.

6.2 Η επίδραση του Erasmus στην διεθνοποίηση της Ανώτατης Εκπαίδευσης

Το πρόγραμμα Erasmus συνεισφέρει στην Ανώτατη Εκπαίδευση σε μια ποικιλία επιπέδων, τόσο άμεσα όσο και έμμεσα. Διαφορετικά στοιχεία ή δράσεις του προγράμματος Erasmus μπορεί να έχουν διαφορετικές επιρροές. Για παράδειγμα, οι αποκεντρωμένες δράσεις όπως η κινητικότητα φοιτητών και καθηγητών, έχουν διαφορετικό αντίκτυπο απ' ό,τι οι κεντρικές δράσεις, όπως είναι παραδείγματος χάριν τα σχέδια ανάπτυξης προγραμμάτων σπουδών ή τα θεματικά δίκτυα. Ενώ τα αποκεντρωμένα σχέδια κινητικότητας επηρεάζουν περισσότερο άμεσα τις συμπεριφορές και τα προσόντα των καθηγητών και των φοιτητών, οι κεντρικές δράσεις βοηθούν τις διαδικασίες εκμοντερνισμού και διεθνοποίησης στο επίπεδο των ακαδημαϊκών τμημάτων και Ιδρυμάτων μέσω άμεσης επιρροής στη διδασκαλία, την έρευνα και τα μαθησιακά αποτελέσματα. Μέσω της ενσωμάτωσης της διεθνοποίησης και του εκμοντερνισμού στην «καθημερινή ζωή» προγραμμάτων, τμημάτων και κεντρικών δομών διοίκησης, το πρόγραμμα Erasmus μπορεί να έχει μια έμμεση επιρροή διάχυσης ("spill over effect") στα Ιδρύματα και στα συστήματα Ανώτατης Εκπαίδευσης γενικότερα. Τα Ιδρύματα πρέπει να προσαρμόσουν τις δομές και τις πρακτικές τους ούτως ώστε τόσο να ενσωματώσουν τη διεθνοποίηση και την κινητικότητα όσο και να μάθουν από διεθνείς εμπειρίες. Η επίδραση του προγράμματος Erasmus μπορεί να λάβει χώρα σε διάφορα οργανωτικά επίπεδα: σε συστημικό επίπεδο, σε επίπεδο Ιδρύματος και σε ατομικό επίπεδο⁴⁵ (πίνακας 5).

Ξεκινώντας από το ατομικό επίπεδο, είναι αυτονόητο να αναφέρουμε ότι η επίδραση του προγράμματος Erasmus είναι κάτι περισσότερο εμφανής και πολυσχιδής. Κατ' αρχάς όλοι οι οφελούμενοι από το Erasmus, είτε αυτοί είναι φοιτητές, είτε είναι καθηγητές είτε διοικητικό προσωπικό έχουν μόνο θετικά να προσμετρήσουν από τη συμμετοχή τους στο πρόγραμμα. Δεν είναι λίγοι οι φοιτητές, και ίσως σε κάποια μελλοντική μελέτη να αξίζει να το εξετάσουμε, οι οποίοι μετά από μια περίοδο Erasmus για σπουδές αποφασίζουν να μετακινηθούν είτε συναπτά είτε το επόμενο ακαδημαϊκό

45 Βλ. The Impact of ERASMUS on European Higher Education: Quality, Openness and Internationalization, DG EAC/ 33/ 2007

έτος για πρακτική άσκηση. Σε πολλές περιπτώσεις δε, έχει παρατηρηθεί το φαινόμενο φοιτητές, με τους οποίους η επιχείρηση υποδοχής είναι απολύτως ικανοποιημένη, να παραμένουν στην ίδια επιχείρηση ως κανονικοί εργαζόμενοι.

Είναι χαρακτηριστικά τα παραδείγματα ενός φοιτητή του τμήματος Μηχανικών Σχεδίασης Προϊόντων και Συστημάτων του πανεπιστημίου Αιγαίου, με έδρα τη Σύρο, ο οποίος μετακινήθηκε για πρακτική άσκηση στην Ολλανδία. Ο Ματθαίος Πετρόπουλος μετακινήθηκε αρχικά για σπουδές στην Ολλανδία και το πανεπιστήμιο Tu Delft, ένα από τα καλύτερα πανεπιστήμια της Ολλανδίας στο πλαίσιο του προγράμματος Erasmus το ακαδημαϊκό έτος 2009/10 για ένα χρόνο. Εκεί κατά τη διάρκεια της παρουσίας της διπλωματικής του εργασίας, «έτυχε» να βρίσκεται ένα στέλεχος της εταιρείας Philips ο οποίος και του πρότεινε να παραμείνει για πρακτική άσκηση στην Ολλανδία και συγκεκριμένα στην εταιρεία αυτή. Όπερ και εγένετο. Μετά το πέρας της πρακτικής άσκησης ο φοιτητής έμεινε επιπλέον 2 μήνες και ο επιβλέπων του, του έκανε πρόταση να παραμείνει ως κανονικός εργαζόμενος στο στελεχικό δυναμικό της εταιρείας⁴⁶.

Δεν θα πρέπει να παραβλεφθεί και η επίδραση που έχει το πρόγραμμα Erasmus στους καθηγητές και το διοικητικό προσωπικό που συμμετέχει σε αυτό. Οι καθηγητές που έχουν μετακινηθεί φέρνουν νέες ιδέες, εμπειρίες και δυνατότητες. Οι καθηγητές, εκτός από την αυτονόητη ανταλλαγή ακαδημαϊκών μεθόδων διδασκαλίας και επαφή με άλλα εκπαιδευτικά συστήματα, έχουν μόνο να κερδίσουν από τη συμμετοχή τους. Οι επαφές και η επακόλουθη δικτύωση που κάνουν τους βοηθάει σε ανεύρεση μελλοντικών εταίρων για συνεργασίες, συνέδρια ή δημοσιεύσεις. Οι επαφές που κάνουν με τα ξένα πανεπιστήμια ή και τις επιχειρήσεις (βλ. Κεφ. 4.2 σ. 38) δίνουν την ευκαιρία να διευρύνουν τις διμερείς συμφωνίες και να στείλουν φοιτητές για πρακτική άσκηση. Οι ευκαιρίες που ανοίγονται με το πρόγραμμα και η επιρροή του σε προσωπικό επίπεδο είναι τεράστιες και δεν πρέπει να υποτιμώνται.

Στο επίπεδο των Ιδρυμάτων Ανώτατης Εκπαίδευσης ο αντίκτυπος του προγράμματος Erasmus είναι εξίσου σημαντικός και σίγουρα καθοριστικός. Τα ιδρύματα επηρεάζονται τόσο άμεσα όσο και έμμεσα. Άμεσα επηρεάζονται από οικονομική και θεσμική σκοπιά. Οικονομικά γιατί δέχονται ένα σεβαστό χρηματικό ποσό για να διαχειριστούν το

46Βλ. «Το Erasmus με τα μάτια των φοιτητών», Διαθέσιμο στην ιστοσελίδα http://www.iky.gr/IKY/content/gr/socrates/erasmus/diafora/illadio_eras_1.pdf (ανάκτηση 15/3/2012)

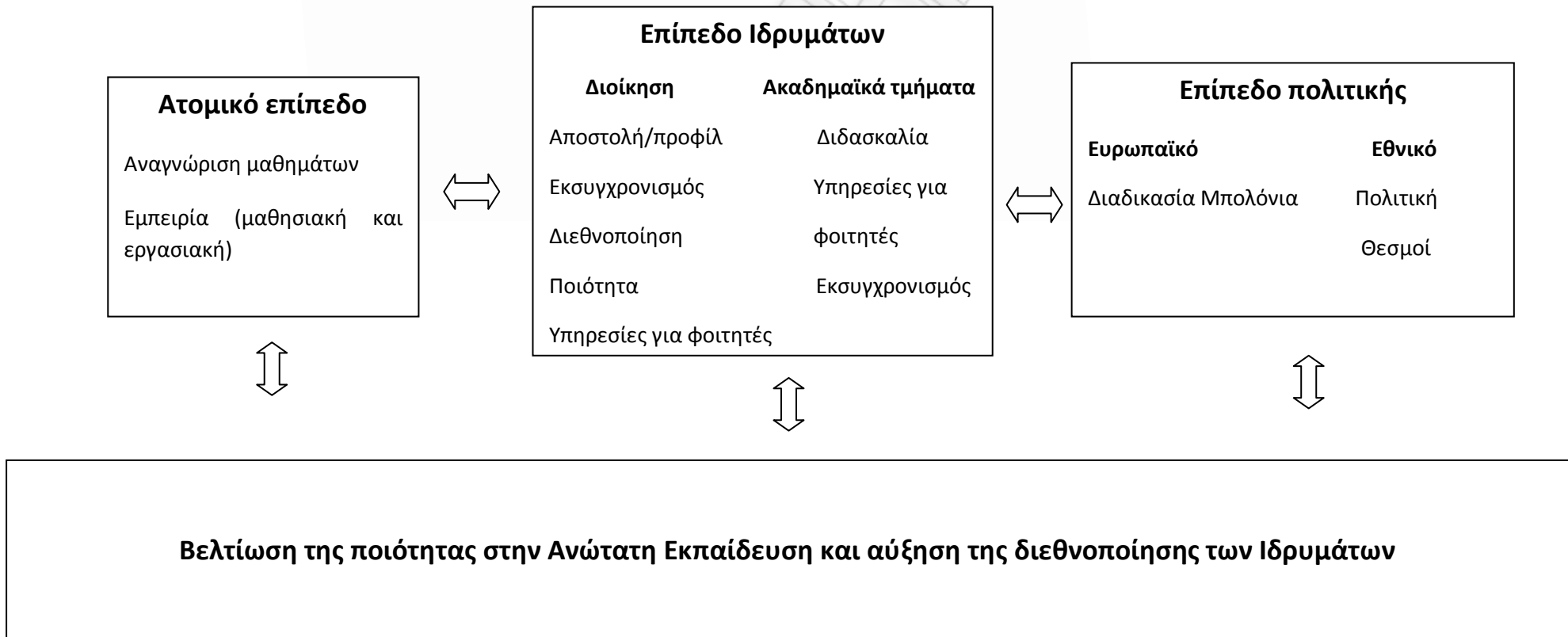
πρόγραμμα (υποτροφίες, διαχείριση κινητικότητας κλπ) αλλά και θεσμικά γιατί όπως ήδη έχουμε αναφέρει πολλά γραφεία διεθνών σχέσεων, κέντρα γλωσσών και εξειδικευμένα τμήματα λειτούργησαν για πρώτη φορά μετά την πρώτη επαφή με το πρόγραμμα Erasmus. Το Erasmus βοηθάει επίσης τα ιδρύματα να χτίσουν το διεθνές τους προφίλ και ως εκ τούτου να ενδυναμώσουν τη φήμη τους και επακολούθως να διευρύνουν τις συνεργασίες και τις διμερείς συμφωνίες τους. Ένα άλλο όφελος για τα πανεπιστήμια είναι η αναπροσαρμογή στα διεθνοποιημένα δεδομένα των ακαδημαϊκών προγραμμάτων σπουδών και των υποδομών τους προκειμένου να φιλοξενήσουν τους εισερχόμενους φοιτητές και προσωπικό. Και τέλος τα πανεπιστήμια χρησιμοποιώντας κάποια εργαλεία που εισήγαγε το Erasmus ή η διαδικασία της Μπολόνια, όπως το ECTS κατευθύνθηκαν προς μια πιο κοινή οπτική και λογική η οποία διευκόλυνε ακόμα περισσότερο τις σχέσεις τους με τα υπόλοιπα πανεπιστήμια.

Σε συστημικό επίπεδο το Erasmus πρέπει να αναφέρουμε ότι συνεισέφερε σημαντικά στη διαδικασία της Μπολόνια, στην αμοιβαία αναγνώριση πτυχίων, στη διαχείριση των υποτροφιών των φοιτητών, στη δημιουργία δικτύων διεθνοποίησης και πολλές άλλες πρωτοβουλίες. Επίσης, αξίζει να αναφέρουμε ότι σε περίοδο οικονομικής ύφεσης όπως αυτή που διάγουμε τα τελευταία 3 χρόνια η χρηματοδότηση μέσω Erasmus και γενικότερα μέσω των Ευρωπαϊκών προγραμμάτων αποτελεί για πολλά πανεπιστήμια, ειδικά τα περιφερειακά, μονόδρομος. Από τη στιγμή που η κάνουλα της κρατικής χρηματοδότησης στενεύει τα ευρωπαϊκά χρήματα ελκύουν όλο και περισσότερα βλέμματα.

Πίνακας 5

Η επίδραση του Erasmus στην διεθνοποίηση της Ανώτατης Εκπαίδευσης

Πρόγραμμα Erasmus

Πηγή: Έρευνα για τον αντίκτυπο του Erasmus στην Ευρωπαϊκή Ανώτατη Εκπαίδευση, Γενική Διεύθυνση Εκπαίδευση και Πολιτισμός (σελ. 30)

6.3 Το Erasmus στο LLP

Υπό την αιγίδα του προγράμματος Δια Βίου Μάθηση, που τέθηκε σε ισχύ το 2007, το Erasmus εισήλθε σε μια νέα φάση με νέα στοιχεία και μεγαλύτερο προϋπολογισμό, λίγο περισσότερο από μισό δισεκατομμύριο ευρώ το 2012. Η εκπαιδευτική του διάσταση ενισχύθηκε με ένα στοιχείο κατάρτισης τόσο για τους φοιτητές όσο και για το προσωπικό, όπως επίσης και με μια έμφαση στη συνεργασία με τις επιχειρήσεις. Η πρακτική άσκηση φοιτητών μεταφέρθηκε από το Leonardo da Vinci και προσαρμόστηκε στο περιεχόμενο του Erasmus με πολύ μεγάλη επιτυχία όπως φαίνεται και στον πίνακα 6. Πλέον όλο και περισσότεροι φοιτητές στρέφονται στην πρακτική άσκηση καθώς τη βλέπουν ως ένα επιπρόσθετο προσόν στο βιογραφικό τους ή ακόμα περισσότερο από το 2009 και μετά μια ευκαιρία για εξεύρεση εργασίας σε μια άλλη ευρωπαϊκή χώρα. Οι ενδείξεις είναι ενθαρρυντικές και όλα δείχνουν ότι η τάση πλέον είναι να πηγαίνουν οι φοιτητές για πρακτική άσκηση σε πολύ μεγαλύτερο ποσοστό αναλογικά με τις σπουδές.

Πίνακας 6

Ανάπτυξη πρακτικής άσκησης σε πανευρωπαϊκό επίπεδο από το 2006 έως το 2010

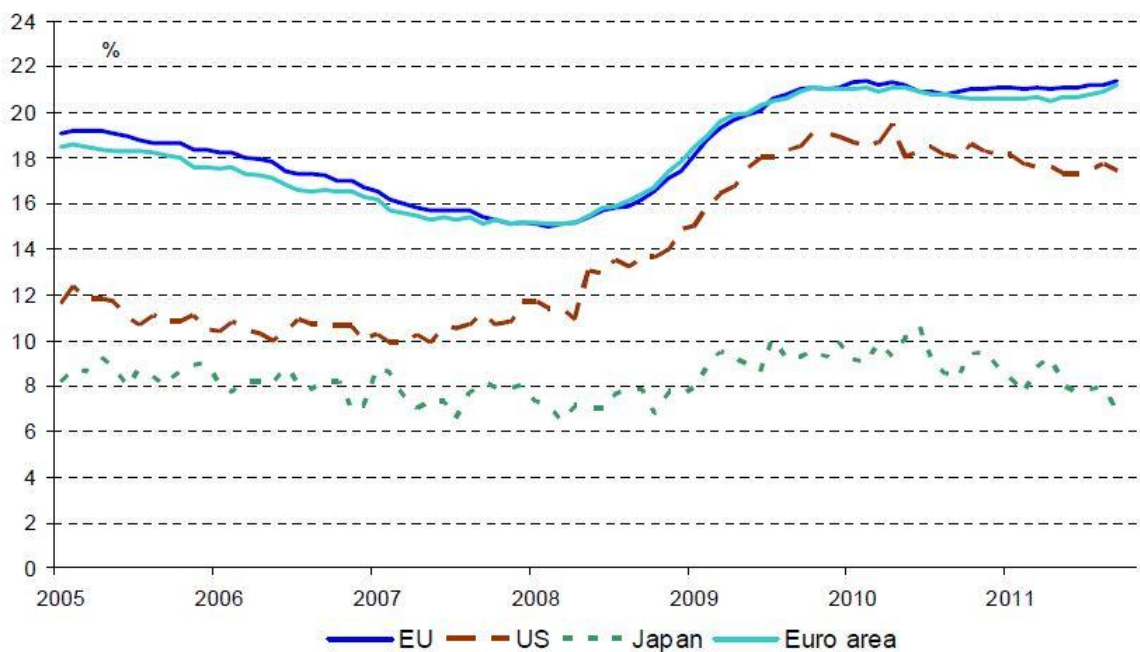

Πηγή: Ευρωπαϊκή Επιτροπή, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα http://ec.europa.eu/education/erasmus/statistics_en.htm#1 (ανάκτηση Μάρτιος 2012)

Περισσότεροι από 5 εκατομμύρια νέοι άνθρωποι στην Ευρωπαϊκή Ένωση είναι άνεργοι σήμερα. Μεταξύ 2008 και 2010 ο αριθμός των ανέργων αυξήθηκε κατά ένα εκατομμύριο (πίνακας 7). Αυτό σημαίνει ότι ένας στους πέντε νέους στην αγορά εργασίας δεν μπορεί να βρει δουλειά. Το ποσοστό ανεργίας των νέων (πάνω από 20%) είναι δυο φορές πάνω από το συνολικό αριθμό των εργαζομένων και σχεδόν τρεις φορές υψηλότερο από το ποσοστό του ενήλικου ενεργού πληθυσμού. Σε κάποιες χώρες, όπως η Ελλάδα, τα ποσοστά είναι πάνω από 40 % (πίνακας 8).

Πίνακας 7

Εξέλιξη της ανεργίας των νέων (15-24) από το 2005

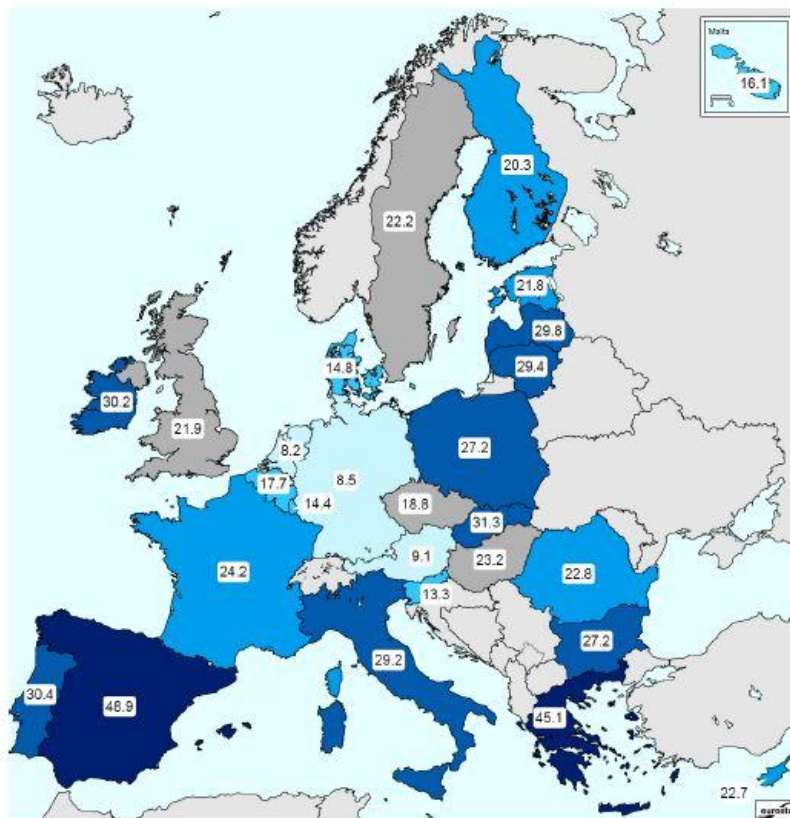
Πηγή: Ανακοίνωση της Επιτροπής Πρωτοβουλία «Ευκαιρίες για τους νέους», COM(2011) 933 final Βρυξέλλες, 20.12.2011 (σελ.2)

Προκειμένου η Ευρώπη να αντιμετωπίσει αυτές τις προκλήσεις πρέπει να επενδύσει στους νέους ανθρώπους και να προτείνει άμεσες και αποτελεσματικές δράσεις για να μειώσει τα ποσοστά ανεργίας. Γι' αυτό το λόγο η Επιτροπή πρότεινε το Δεκέμβριο του 2011 την Πρωτοβουλία "Ευκαιρίες για τους Νέους" (Youth Opportunities Initiative) στοχεύοντας σε νέους ανθρώπους που δεν εργάζονται (COM 2011, 933 final). Η νέα πρωτοβουλία «Ευκαιρίες για τους νέους», ζητεί μεταξύ άλλων από τα κράτη μέλη να βοηθήσουν τους νέους να αναπτύξουν δεξιότητες σχετικές με την αγορά εργασίας και να εξασφαλίσουν την εργασιακή εμπειρία και την ενδοϋπηρεσιακή κατάρτιση που θα

βοηθήσουν τους νέους να βρουν μια πρώτη καλή θέση εργασίας. Η Επιτροπή παροτρύνει επίσης τα κράτη μέλη να αξιοποιήσουν καλύτερα το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο το οποίο εξακολουθεί να διαθέτει 30 δισεκατομμύρια ευρώ που δεν έχουν ακόμη δεσμευτεί για συγκεκριμένα έργα. Επιπροσθέτως, η Επιτροπή έχει προτείνει μια δέσμη συγκεκριμένων δράσεων που θα χρηματοδοτηθούν άμεσα από κονδύλια της ΕΕ. Συγκεκριμένα για το πρόγραμμα Erasmus έχει προτείνει τη διοχέτευση των κονδυλίων, όσο γίνεται περισσότερο, σε τοποθετήσεις σε επιχειρήσεις με στόχο τουλάχιστον 130.000 τοποθετήσεις το 2012 (συμπεριλαμβανομένων και των τοποθετήσεων για Leonardo da Vinci). Για την Ελλάδα συγκεκριμένα το ποσό που αναλογεί για χρηματοδότηση πρακτικής άσκησης μέσω του Erasmus και του Leonardo da Vinci είναι 2.1 εκατομμύρια ευρώ⁴⁷.

Πίνακας 8

Ποσοστά ανεργίας νέων 15-25 τον Οκτώβριο 2011

Πηγή: Ανακοίνωση της Επιτροπής, «Πρωτοβουλία «Ευκαιρίες για τους νέους», COM(2011) 933 final, Βρυξέλλες, 20.12.2011 | (σελ.3)

47 EAC/B.1/AC/1bAres (2012)

Επιπροσθέτως, δόθηκε η ευκαιρία σε όλο το προσωπικό των ιδρυμάτων Ανώτατης Εκπαίδευσης, και όχι μόνο στο ακαδημαϊκό προσωπικό, να μετακινηθεί για επιμόρφωση στο εξωτερικό. Επίσης προσκαλούμενο προσωπικό από επιχειρήσεις έχει πλέον τη δυνατότητα να διδάξει στα ιδρύματα. Αυτές οι δυο νέες δυνατότητες είναι εξαιρετικά σημαντικές και πρέπει να τις δούμε στο ευρύτερο πλαίσιο διεθνοποίησης της Ανώτατης Εκπαίδευσης. Το γεγονός ότι έμπειροι άνθρωποι από την αγορά εργασίας έχουν τη δυνατότητα να έρθουν και να μεταφέρουν την τεχνογνωσία τους στα Ιδρύματα Ανώτατης Εκπαίδευσης προσδίδει μεγαλύτερο κύρος στα ιδρύματα που θα επιλέξουν να το κάνουν και μεγάλο συγκριτικό πλεονέκτημα σε σχέση με ιδρύματα που δεν το κάνουν είτε λόγω αδράνειας είτε λόγω έλλειψης μια κεντρικής στρατηγικής διεθνοποίησης.

Και τέλος οι Εθνικές Μονάδες υποδέχτηκαν με χαρά τον αυξημένο διαχειριστικό τους ρόλο, τόσο σε κονδύλια όσο και σε project, με την ανάθεση της διαχείρισης των Εντατικών προγραμμάτων Erasmus. Το 2007, όταν η Ευρώπη γιόρταζε τα 50 χρόνια από τη συνθήκη της Ρώμης, το Erasmus υποδείχθηκε ως ένα από τα κύρια οφέλη της ευρωπαϊκής ενοποίησης. Απολαμβάνει μια φήμη που ξεπερνά τα όρια της ακαδημαϊκής κοινότητας, έχει υψηλή αναγνώριση και ασκεί μεγάλη επιρροή στις γείτονες χώρες της ΕΕ, καθώς όλες θέλουν να γίνουν μέλος αυτού του συστήματος ανταλλαγών. Ένας από τους λόγους που εξηγούν αυτή την επιτυχία είναι ότι το πρόγραμμα προσφέρει ένα πλαίσιο κανόνων και συνθήκες που ευνοούν τη επιτυχή μαζική συμμετοχή. Το πρόγραμμα βασίζεται σε ένα τεράστιο δίκτυο διμερών συμφωνιών για ανταλλαγές σε όλη την Ευρώπη, με κεντρικό και ουδέτερο «διαιτητή» και γενικό διαχειριστή την Ευρωπαϊκή Επιτροπή.

Οι αριθμοί μιλούν από μόνοι τους. Η μετακίνηση περισσότερων από 200.000 φοιτητών ανά χρονιά δίνουν το κέντρο βάρους του προγράμματος, όπως φαίνεται και στον πίνακα 9. Η πρακτική άσκηση συγκεκριμένα έχει μεγάλη ζήτηση. Στα μέσα του 2009 ο στόχος των δυο εκατομμυρίων φοιτητών Erasmus επετεύχθη. Με τους υψηλούς ρυθμούς ανάπτυξης, το πρόγραμμα είναι πολύ κοντά στο να φτάσει τον στόχο των τριών εκατομμυρίων φοιτητών κατά το ακαδημαϊκό έτος 2012/13. Πάνω από το 4% των Ευρωπαίων φοιτητών από 33 χώρες συμμετέχουν σε αυτό.

Πίνακας 9

Εξερχόμενοι φοιτητές από το 2007/08 μέχρι το 2009/10 υπό το LLP

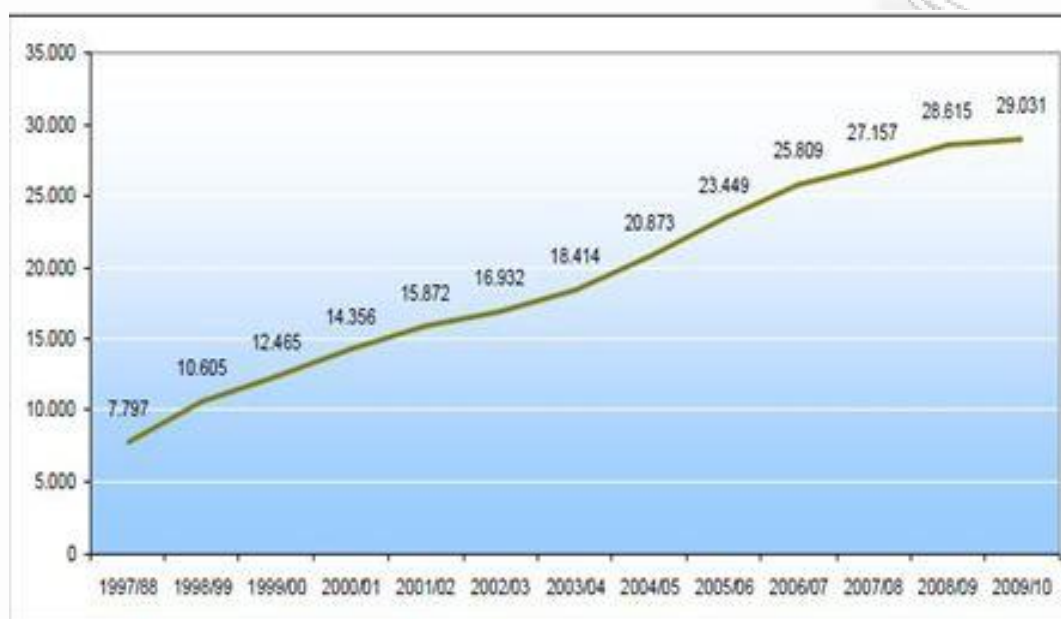
Country of the home institution	Lifelong Learning Programme - Erasmus								
	Study mobility 2007/08	Placement mobility 2007/08	Study + placement 2007/08	Study mobility 2008/09	Placement mobility 2008/09	Study + placement 2008/09	Study mobility 2009/10	Placement mobility 2009/10	Study + placement 2009/10
BE - België/Belgique/Belgien	4.781	605	5.386	5.041	904	5.945	5.269	1.078	6.347
BG - България	1.078	62	1.140	1.283	137	1.420	1.451	236	1.687
CZ - Česká republika	5.335	252	5.587	5.440	605	6.045	5.338	637	5.975
DK - Danmark	1.674	322	1.996	1.648	475	2.123	1.794	622	2.416
DE - Deutschland	23.553	2.733	26.286	23.407	4.487	27.894	24.029	4.825	28.854
EE - Eesti	595	122	717	551	207	758	725	214	939
GR - Ελλάς	2.308	160	2.468	2.737	292	3.029	2.790	389	3.179
ES - España	23.107	1.877	24.984	24.399	3.006	27.405	27.448	3.710	31.158
FR - France	22.556	3.389	25.945	23.560	4.723	28.283	24.426	5.787	30.213
IE - Éire / Ireland	1.514	303	1.817	1.421	415	1.836	1.600	528	2.128
IT - Italia	17.562	802	18.364	17.754	1.622	19.376	19.118	1.921	21.039
CY - Κύπρος	148	4	152	144	13	157	199	17	216
LV - Latvija	968	219	1.187	1.104	358	1.462	1.269	467	1.736
LT - Lietuva	2.392	261	2.653	2.425	575	3.000	2.277	725	3.002
LU - Lëtzebuerg/Luxembourg	367	5	372	426	0	426	445	23	468
HU - Magyarország	3.292	460	3.752	3.518	539	4.057	3.421	719	4.140
MT - Malta	107	10	117	142	9	151	122	67	189
NL - Nederland	4.699	1.287	5.986	4.902	2.103	7.005	5.358	2.320	7.678
AT - Österreich	4.133	475	4.608	4.053	886	4.939	4.234	878	5.112
PL - Polska	11.879	975	12.854	11.784	1.618	13.402	11.613	2.408	14.021
PT - Portugal	4.471	282	4.753	4.834	560	5.394	4.677	711	5.388
RO - Romania	2.953	426	3.379	3.064	680	3.744	3.129	865	3.994
SI - Slovenija	1.018	174	1.192	1.132	176	1.308	1.118	250	1.368
SK - Slovenská republika	1.452	245	1.697	1.703	317	2.020	1.798	353	2.151
FI - Suomi / Finland	3.265	687	3.952	3.436	975	4.411	3.529	1.020	4.549
SE - Sverige	2.348	193	2.541	2.413	270	2.683	2.728	269	2.997
UK - United Kingdom	7.523	2.755	10.278	7.429	3.397	10.826	8.053	3.670	11.723
IS - Ísland	210	6	216	186	12	198	215	10	225
LI - Liechtenstein	30	15	45	20	2	22	19	6	25
NO - Norge	1.103	51	1.154	1.317	93	1.410	1.262	94	1.356
TR - Türkiye	6.274	845	7.119	6.920	874	7.794	8.016	742	8.758
HR - Hrvatska							235	0	235
Total	182.685	20.002	182.687	168.193	30.330	198.523	177.705	38.561	213.266

Πηγή: Ευρωπαϊκή Επιτροπή, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα <http://ec.europa.eu/education/erasmus/doc/stat/llpout.pdf> (ανάκτηση Μάρτιος 2012)

Όπως αναφέραμε και στην αρχή αυτού του κεφαλαίου το 1997/98 στο πλαίσιο του προγράμματος Socrates η Επιτροπή αποφάσισε να εισαγάγει μια νέα δράση, αυτή της κινητικότητας καθηγητών για διδασκαλία. Μέχρι το 2009/10 πάνω από 250.000 κινητικότητες καθηγητών έχουν χρηματοδοτηθεί στο πλαίσιο του προγράμματος μέχρι τώρα με ρυθμό που αυξάνεται από χρονιά σε χρονιά (πίνακας 10).

Πίνακας 10

Κινητικότητα προσωπικού για διδασκαλία από 1997/98 μέχρι 2009/10

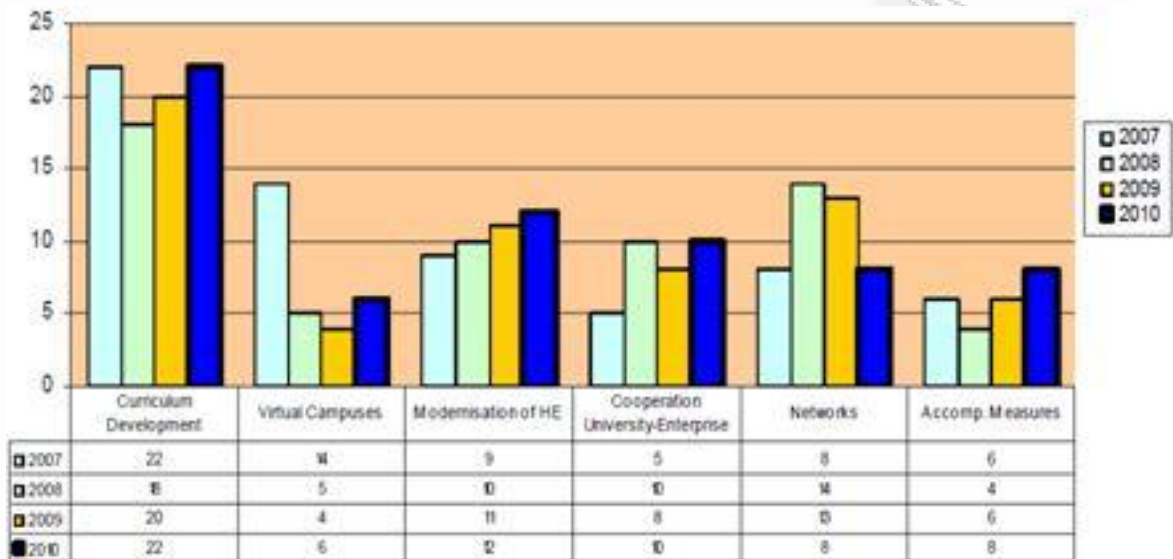

Πηγή: Ευρωπαϊκή Επιτροπή, <http://ec.europa.eu/education/erasmus/doc/stat/table3.pdf> (ανάκτηση Μάρτιος 2012)

Ο ίδιος αριθμός φοιτητών που μετακινήθηκαν με το πρόγραμμα την πρώτη χρονιά λειτουργίας του τώρα μετακινείται κάθε εβδομάδα. Αλλά το Erasmus δεν είναι μόνο κινητικότητα φοιτητών. Κάθε χρόνο 60 πολυμερή σχέδια και δίκτυα (πίνακας 11), χρηματοδοτούμενα από το πρόγραμμα βοηθούν στον εκσυγχρονισμό πολλών πτυχών των συστημάτων Ανώτατης Εκπαίδευσης, ακαδημαϊκών τμημάτων, προγραμμάτων σπουδών και των ίδιων των ιδρυμάτων.

Πίνακας 11

Αριθμός αιτήσεων για κεντρικές δράσεις Erasmus, 2007-2010

Πηγή: Ευρωπαϊκή Επιτροπή, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα <http://ec.europa.eu/education/erasmus/doc/stat/appli.pdf> (ανάκτηση Μάρτιος 2012)

Το πρόγραμμα Erasmus είχε τεράστιο αντίκτυπο σε όλα τα επίπεδα της Ανώτατης Εκπαίδευσης: στα ιδρύματα Ανώτατης Εκπαίδευσης, στους φοιτητές και το προσωπικό που συμμετέχουν μέσω της κινητικότητας και άλλων δραστηριοτήτων, όσο επίσης και σε όλο τον τομέα της Ανώτατης Εκπαίδευσης.

Το πρόγραμμα Erasmus υπήρξε η κινητήριος δύναμη που βοήθησε στη διαμόρφωση του τοπίου της Ανώτατης Εκπαίδευσης στην Ευρώπη. Για μια σειρά ετών το πρόγραμμα Erasmus αποτελούσε σχεδόν το κύριο εργαλείο εξευρωπαϊσμού και ενίσχυσης της διεθνοποίησης της Ελληνικής Ανώτατης Εκπαίδευσης, σε επίπεδο πολιτικής και θεσμών σε κεντρικό επίπεδο αλλά και σε επίπεδο των ιδρυμάτων Ανώτατης Εκπαίδευσης.

Για παράδειγμα στην Ελλάδα είναι αξιοσημείωτο ότι τα γραφεία Διεθνών Σχέσεων των ελληνικών ιδρυμάτων Ανώτατης Εκπαίδευσης δημιουργήθηκαν εξαιτίας του προγράμματος. Νέες δομές δημιουργήθηκαν τόσο σε τμηματικό επίπεδο (Erasmus departmental coordinator-επιτροπές Erasmus) όσο και σε Ιδρυματικό. Ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι ότι καθορίστηκε υπεύθυνος για το πρόγραμμα για κάθε ίδρυμα ο Πρύτανης ή ο Αντιπρύτανης, γεγονός που αποδεικνύει την μεγάλη σημασία που δίνουν τα ίδια τα ιδρύματα στο πρόγραμμα Erasmus.

Για πολλά ιδρύματα Ανώτατης Εκπαίδευσης, η συμμετοχή στο Erasmus οδήγησε σε καινοτομία σε κύριες δραστηριότητες όπως στις διδακτικές και μαθησιακές μεθόδους, στην αναγνώριση της περιόδου κινητικότητας με τη χρήση του ECTS και του Παραρτήματος Διπλώματος, σε υποστηρικτικές υπηρεσίες για φοιτητές, σε δραστηριότητες για έρευνα, στην συνεργασία με τις επιχειρήσεις όπως και στη διαχείριση των ιδρυμάτων. Αυτά μπορεί να μην είναι αρκετά αλλά είναι μια πολύ καλή βάση για τη συγκρότηση μια συνεκτικής στρατηγικής διεθνοποίησης των ιδρυμάτων.

Για το προσωπικό, ειδικά για τους καθηγητές, μια περίοδος Erasmus στο εξωτερικό, συνήθως σχετικά μικρή, είναι χρήσιμη για την επαγγελματική τους σταδιοδρομία. Και λόγω της εμπειρίας τους στο εξωτερικό γίνονται οι καλύτεροι πολλαπλασιαστές για τους φοιτητές προκειμένου να τους «μεταγγίσουν» το ευρωπαϊκό πνεύμα και να μετακινηθούν και αυτοί στο εξωτερικό. Βέβαια, είναι γεγονός ότι λόγω της μη επαρκούς χρηματοδότησης για τους καθηγητές πολλοί διστάζουν να μετακινηθούν αφού πολλές φορές η κινητικότητα τους δεν αναγνωρίζεται επαρκώς στο Ίδρυμα τους. Αυτή η περίπτωση είναι χαρακτηριστική στα Ελληνικά Ίδρυματα, των οποίων οι περισσότεροι καθηγητές προτιμούν να συμμετέχουν σε συνέδρια παρά στο Erasmus καθώς με το υπάρχον σύστημα αξιολόγησης των καθηγητών μια μετακίνηση με το Erasmus δεν τους προσφέρει καμία προστιθέμενη αξία στην εξέλιξη τους.

Βέβαια τα πράγματα στο Erasmus δεν είναι πάντα ρόδινα. Η προετοιμασία των περιόδων κινητικότητας και η αναγνώριση των σπουδών στο εξωτερικό θα μπορούσε να είναι καλύτερη. Το ακαδημαϊκό περιεχόμενο της κινητικότητας Erasmus θα μπορούσε να ενισχυθεί για να προωθήσει τον αντίκτυπο που έχει το Πρόγραμμα ERASMUS στην απασχολησιμότητα των φοιτητών. Πολλοί φοιτητές αντιμετωπίζουν προβλήματα με την αναγνώριση των μαθημάτων καθώς πολλές φορές οι καθηγητές στα ιδρύματα αποστολής δεν αναγνωρίζουν τα μαθήματα παρά το γεγονός ότι έχουν υπογράψει τη συμφωνία σπουδών. Επίσης δεν υπάρχει κάποιο κοινό πλαίσιο για το ακαδημαϊκό περιεχόμενο της κινητικότητας Erasmus. Κάποια βήματα πραγματοποιούνται μέσω της διαδικασίας της Bologna όσον αφορά την εναρμόνιση των συστημάτων ανώτατης εκπαίδευσης και κοινού πλαισίου όσον αφορά την αναγνώριση των μαθημάτων.

6.4 Το μέλλον του Erasmus (2014-2020)

Τον Ιούνιο του 2011, μετά από μια διαδικασία διαβουλεύσεων όλων των ενδιαφερόμενων μερών, η Επιτροπή κατέθεσε, την πρόταση για τον πρόχειρο προϋπολογισμό και τη βασική δομή του κοινού προγράμματος για τους τομείς της Εκπαίδευσης, της Κατάρτισης, της Νεολαίας και του Αθλητισμού. Το προτεινόμενο ποσό είναι πάνω από 19 δισεκατομμύρια ευρώ για την επταετή περίοδο από το 2014 μέχρι το 2020 και αντιπροσωπεύει μια αύξηση της τάξης του 170% σε σχέση με τα πρόσφατα επίπεδα και με δεδομένο ότι η Ανώτατη Εκπαίδευση θα παραμείνει προτεραιότητα στο νέο πρόγραμμα (Πίνακας 12).

Το νέο πρόγραμμα θα στηριχτεί στις ήδη υπάρχουσες ευρωπαϊκές δραστηριότητες που υποστηρίζουν την κινητικότητα και τη συνεργασία στην Ανώτατη Εκπαίδευση, αλλά θα τις ολοκληρώσει εξορθολογώντας και διευρύνοντας τις. Νέα στοιχεία επίσης θα προστεθούν. Οι Ευρωπαίοι φοιτητές και τα ιδρύματα Ανώτατης Εκπαίδευσης θα δουν τις ευκαιρίες για να κάνουν τις σπουδές τους ή να αποκτήσουν εργασιακή εμπειρία στο εξωτερικό, να αυξάνονται δραματικά. Οι γεινιάζουσες με την ΕΕ χώρες θα εμπλακούν σε όλες τις δραστηριότητες.

Το μελλοντικό πρόγραμμα θα είναι ενεργό σε τρεις κυρίως τομείς: στην παροχή στοχευμένων διακρατικών μαθησιακών ευκαιριών. Στην υποστήριξη της συνεργασίας μεταξύ ιδρυμάτων και επιχειρήσεων ούτως ώστε να ενισχυθεί ο εκσυγχρονισμός της εκπαίδευσης, η καινοτομία και η νεανική επιχειρηματικότητα. Και τέλος στην συγκέντρωση στοιχείων για την αποτελεσματικότητα των επενδύσεων στην εκπαίδευση προκειμένου να βοηθήσει τα Κράτη Μέλη να υλοποιήσουν ικανές πολιτικές και να παρέχουν βοήθεια σε συζητήσεις για θέματα πολιτικής με εταίρους από όλο τον κόσμο.

Η Επιτροπή αποφάσισε να ενώσει τα εσωτερικά και εξωτερικά προγράμματα Ανώτατης Εκπαίδευσης, που αναπτύχθηκαν ξεχωριστά όλα αυτά τα χρόνια. Αρχικά, το Erasmus Mundus γεννήθηκε ως αδερφό πρόγραμμα του Erasmus για την αντιμετώπιση των προκλήσεων της παγκοσμιοποίησης. Πλέον, ένα συνδυαστικό πρόγραμμα μπορεί καλύτερα να υποστηρίξει την ολοένα αυξανόμενη τάση για διεθνοποίηση των ιδρυμάτων Ανώτατης Εκπαίδευσης. Η υποστήριξη για τη συνεργασία και την κινητικότητα με τις γεινιάζουσες με την ΕΕ χώρες θα ενισχυθεί ουσιαστικά, ειδικότερα μετά την κατάσταση που έχει προκύψει μετά τις πρόσφατες εξελίξεις στις Αραβικές χώρες.

Η κινητικότητα Erasmus θα είναι ο κύριος συνεισφέρων στον νέο στόχο της ΕΕ για το ποσοστό του 20% αποφοίτων που μέχρι το 2020 θα έχουν πραγματοποιήσει μια περίοδο κινητικότητας. Οι φοιτητές θα συνεχίζουν να παίρνουν υποτροφίες για να σπουδάσουν σε κοινά προγράμματα όπως γίνεται στο Erasmus Mundus αλλά θα έχουν επίσης τη δυνατότητα να παίρνουν δάνειο για ένα πλήρες μεταπτυχιακό πρόγραμμα στο εξωτερικό μέσω ενός συστήματος δανειοδότησης με την υποστήριξη της ΕΕ. Βέβαια αυτό είναι κάτι που δύσκολα να βρει εφαρμογή σε χώρες που έχουν υποστεί τις συνέπειες της κρίσης, όπως οι περισσότερες χώρες του νότου. Αυτή η υποστήριξη είναι από τις καινοτομίες του νέου προγράμματος. Χάριν στην ενσωμάτωση των διαφορετικών προγραμμάτων, θα ξεπεραστεί η υπάρχουσα διάσπαση των οργάνων της ΕΕ που υποστηρίζουν τη διεθνή συνεργασία στην Ανώτατη Εκπαίδευση.

Πίνακας 12

Χρηματοδότηση του Erasmus for All ανά δράση σε σύγκριση με το LLP

Erasmus for All	2007-2013 programmes*	Average year 2014-2020	% Increase	Concentration
Erasmus Higher Education (including tertiary VET)	585	1100 – 1150	85%-95%	Students, staff, joint programmes, masters, strategic partnerships, knowledge alliances
Erasmus Higher Education - International dimension (including 4 funding)	220**	259	17%	Students, staff, capacity building in particular in neighbourhood countries
Erasmus Training (VET and adult learning)	330 of which 60 for adult learning	500 – 540 of which around 110 for adult learning	50% — 60% overall, around 80% for adult learning	Students, staff, strategic partnerships, sector skills alliances, IT platforms
Erasmus Schools	180	250 – 275	40% -55%	Staff, strategic partnerships, IT platforms
Erasmus Youth Participation	150	190 – 210	25% — 40%	Young people, staff, strategic partnerships, IT platforms
Operating grant (NAs)	55	63	15%	
Policy support	75	92	20%	
Jean Monnet	30	45	50%	
Sport	NA	34	NA	

Πηγή: Διαθέσιμο στην ιστοσελίδα http://ec.europa.eu/education/erasmus-for-all/doc/com_en.pdf σ.16 (ανάκτηση 20/3/2012)

7. Η εφαρμογή του Erasmus στην Ελλάδα

Από το 1987 μέχρι σήμερα έχουν μετακινηθεί στο εξωτερικό με το πρόγραμμα Erasmus περίπου 48.000 φοιτητές εγγεγραμμένοι στα Ελληνικά Ιδρύματα Ανώτατης Εκπαίδευσης. Ο αντίκτυπος του Erasmus στα Ελληνικά Πανεπιστήμια είναι πολύ μεγάλος ενώ αποτελεί ένα από τα σημαντικότερα στοιχεία διεθνοποίησης των Ελληνικών Πανεπιστημίων. Εκτός από τη θετική επίδραση που έχει στους φοιτητές, όπως η αναβάθμιση των δεξιοτήτων και η αύξηση της απασχολησιμότητας, που έχουν ήδη τονιστεί σε προηγούμενες μελέτες, η επίδραση του Erasmus στα ιδρύματα ανώτατης εκπαίδευσης θεωρείται σημαντική. Η κινητικότητα των φοιτητών και του προσωπικού έδωσε το έναυσμα για τη δημιουργία γραφείων Διεθνών Σχέσεων και Ευρωπαϊκών Προγραμμάτων και υπηρεσιών αρωγής τόσο για τους μετακινούμενους φοιτητές όσο και για τους φοιτητές της χώρας. Νέες δομές δημιουργήθηκαν τόσο σε τμηματικό επίπεδο (Erasmus departmental coordinator- επιτροπές Erasmus) όσο και σε Ιδρυματικό. Ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι ότι καθορίστηκε υπεύθυνος για το πρόγραμμα για κάθε ίδρυμα ο Πρύτανης ή ο Αντιπρύτανης, γεγονός που αποδεικνύει την μεγάλη σημασία που δίνουν τα ίδια τα ιδρύματα στο πρόγραμμα Erasmus.

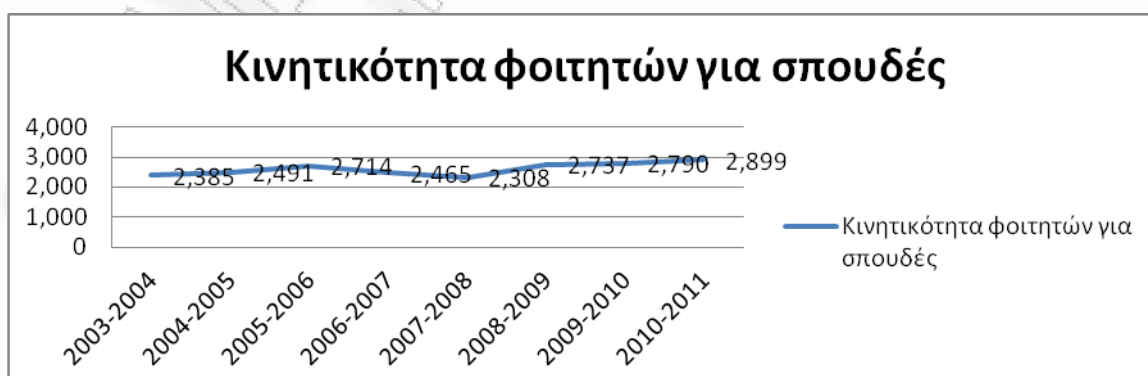
Το Erasmus επέδρασε επίσης θετικά στην ποιότητα της διδασκαλίας και της μάθησης δεδομένου ότι η κινητικότητα φοιτητών και καθηγητών άνοιξε το δρόμο για νέες μεθόδους διδασκαλίας και ανταλλαγή ορθών πρακτικών. Η δυνατότητα που παρέχει το πρόγραμμα στους καθηγητές εκτός από διδασκαλία να μετακινηθούν για επιμόρφωση και σε εταιρείες δίνει το συγκριτικό πλεονέκτημα σε αυτούς που θα το επιλέξουν καθώς μπορούν να πετύχουν ένα διπλό στόχο. Να επιμορφωθούν αυτοί προσωπικά στο αντικείμενο τους και κατά δεύτερον να κάνουν κάποιες συμφωνίες με αυτές τις εταιρείες για να στέλνουν μετά τους φοιτητές για πρακτική άσκηση. Η δυνατότητα επισκέψεων επίβλεψης σε εταιρείες από ακαδημαϊκό προσωπικό αναμένεται να ενισχυθεί ιδιαίτερων στο νέο πρόγραμμα. Εκτός αυτού, οδήγησε στον εκσυγχρονισμό και τη διεθνοποίηση των πανεπιστημιακών προγραμμάτων σπουδών καθώς και στη διαφάνεια και δυνατότητα μεταφοράς των επαγγελματικών προσόντων, όπως τη γενικευμένη χρήση του ευρωπαϊκού συστήματος μεταφοράς και συσσώρευσης ακαδημαϊκών μονάδων.

7.1 Στατιστικά στοιχεία για την ελληνική κινητικότητα

Τα Ελληνικά Ιδρύματα Ανώτατης Εκπαίδευσης που συμμετέχουν στο πρόγραμμα ανέρχονται για το ακαδημαϊκό έτος 2011/12 στα 43, εκ των οποίων 23 είναι Πανεπιστήμια, 15 ΤΕΙ ενώ ακόμη συμμετέχουν η Εθνική Σχολή Δημόσιας Υγείας, Ανωτάτη Εκκλησιαστική Ακαδημία Θεσσαλονίκης, το Μεσογειακό Αγρονομικό Ινστιτούτο Χανίων, η Ανωτάτη Σχολή Παιδαγωγικής και Τεχνολογικής Εκπαίδευσης και ο Όμιλος Πρακτικής Άσκησης του ΤΕΙ Αθήνας. Στον τελευταίο συμμετέχουν αρκετά ΤΕΙ και Πανεπιστήμια τα οποία δεν επιθυμούν ή δεν μπορούν να διαχειριστούν την κινητικότητα για πρακτική άσκηση, τη διαχείριση της οποίας αναλαμβάνει ο Όμιλος του ΤΕΙ Αθήνας. Όλο και περισσότεροι φοιτητές μετακινούνται με το Erasmus κάθε χρονιά (πίνακας 13) ενώ ιδιαίτερα σημαντική είναι αύξηση των φοιτητών που συμμετέχουν στην Πρακτική Άσκηση Erasmus, μια δράση που όπως έχουμε ήδη αναφέρει έχει ενσωματωθεί από το 2007 στο πρόγραμμα. Είναι πολύ ενδιαφέρον, όπως παρατηρούμε και στον αντίστοιχο πίνακα (πίνακας 14), η κατακόρυφη αύξηση από χρονιά σε χρονιά που έχει το Erasmus Placement. Αυτό είναι ενδεικτικό για την τάση που θα ακολουθηθεί μελλοντικά με τους φοιτητές πλέον να θέλουν να δοκιμάσουν την εργασιακή εμπειρία στο εξωτερικό. Από τους 160 φοιτητές που συμμετείχαν το ακαδημαϊκό έτος 2007/2008 η Ελλάδα έφτασε τους 389 το 2009/2010 και 538 το 2010/11. Στο αυξημένο ποσοστό της πρακτικής άσκησης Erasmus βοηθάει και το γεγονός ότι το ποσό της υποτροφίας που δίνεται για το 2009/10 στους Έλληνες φοιτητές είναι το πέμπτο μεγαλύτερο στις συμμετέχουσες χώρες με 651,5 ευρώ μέσο όρο (πίνακας 15).

Πίνακας 13

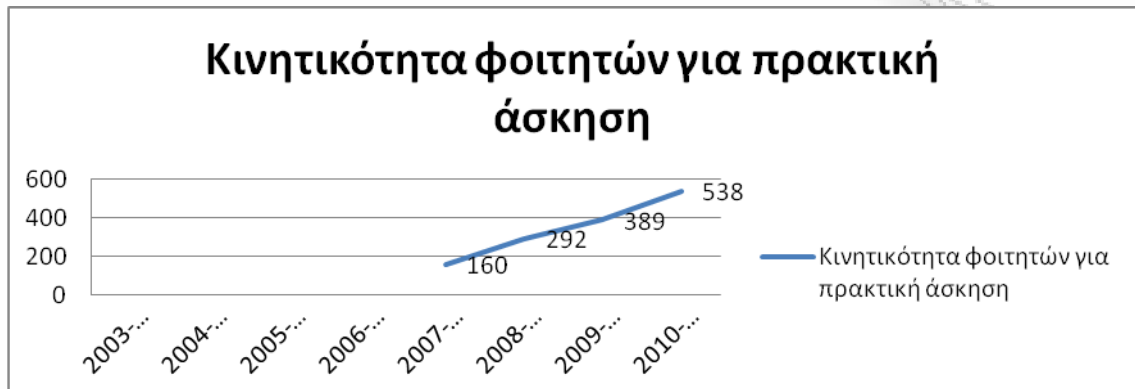
Κινητικότητα για σπουδές φοιτητών Ελληνικών Ιδρυμάτων Ανώτατης Εκπαίδευσης από το 2003/04 έως 2010/11

Πηγή: ΙΚΥ

Πίνακας 14

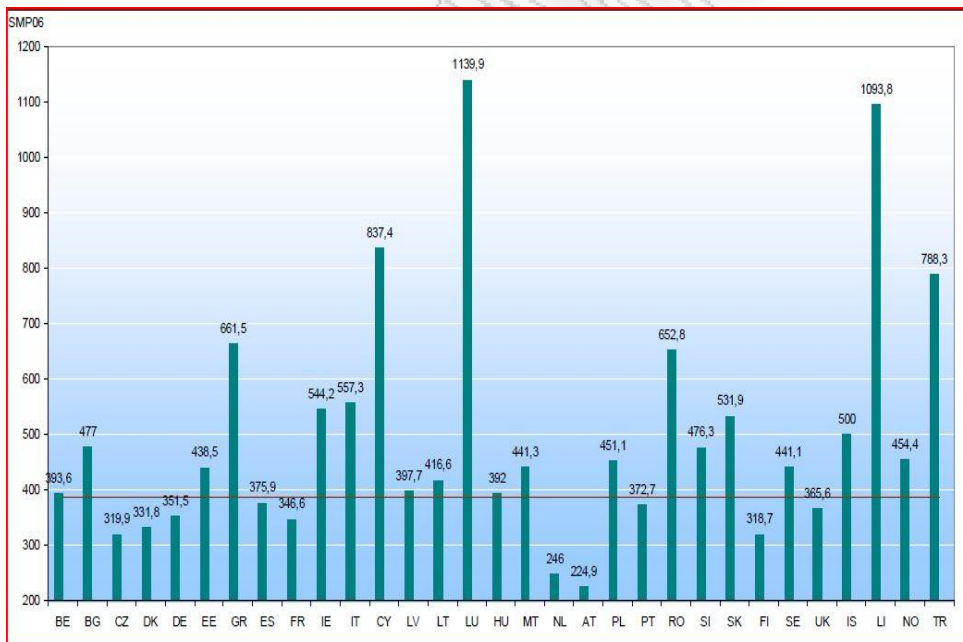
Κινητικότητα για πρακτική άσκηση φοιτητών Ελληνικών Ιδρυμάτων Ανώτατης Εκπαίδευσης από το 2003/04 έως 2010/11

Πηγή: ΙΚΥ

Πίνακας 15

Μέσος όρος υποτροφιών για πρακτική άσκηση μέσω του Erasmus 2009/10

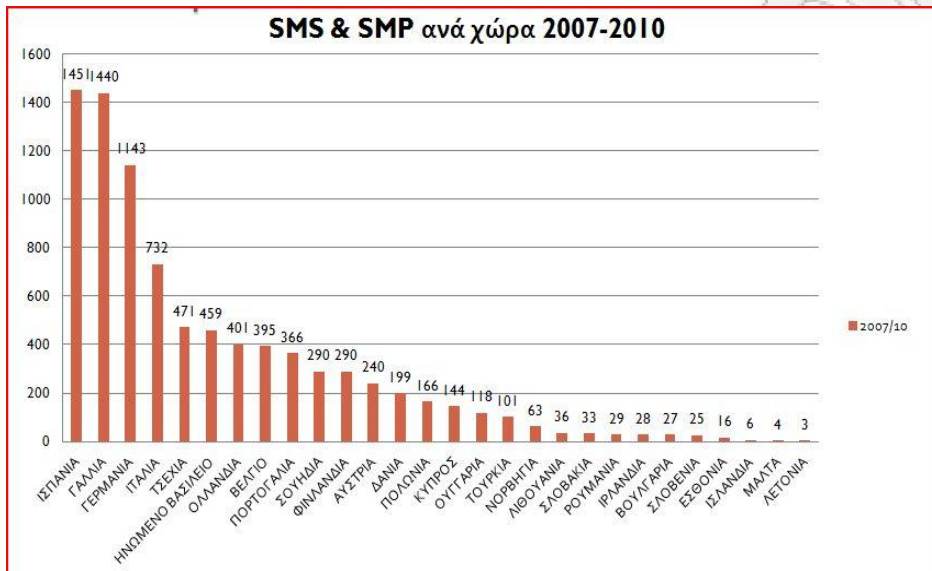
Πηγή: διαθέσιμο στην ιστοσελίδα

<http://passthrough.fwnotify.net/download/742757/http://ec.europa.eu/education/erasmus/doc/stat/0910/report.pdf> (σελ 79) (ανάκτηση Μάρτιος 2012)

Οι περισσότεροι Έλληνες φοιτητές πάνε στην Ισπανία, τη Γαλλία, τη Γερμανία και την Ιταλία ενώ μικρότερη απήχηση φαίνεται να έχουν προορισμοί όπως η Λετονία, η Μάλτα, η Ισλανδία και η Εσθονία (Πίνακας 16).

Πίνακας 16

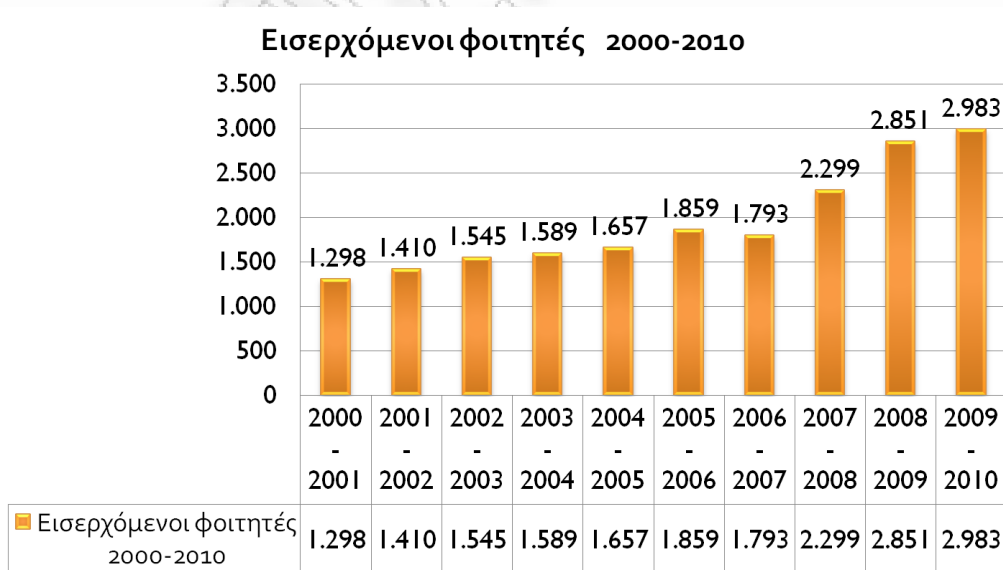
Προορισμός ανά χώρα φοιτητών Ελληνικών Ιδρυμάτων Ανώτατης Εκπαίδευσης από το 2007 έως το 2010

Πηγή: ΙΚΥ

Πίνακας 17

Εισερχόμενοι φοιτητές στην Ελλάδα 2007-2010

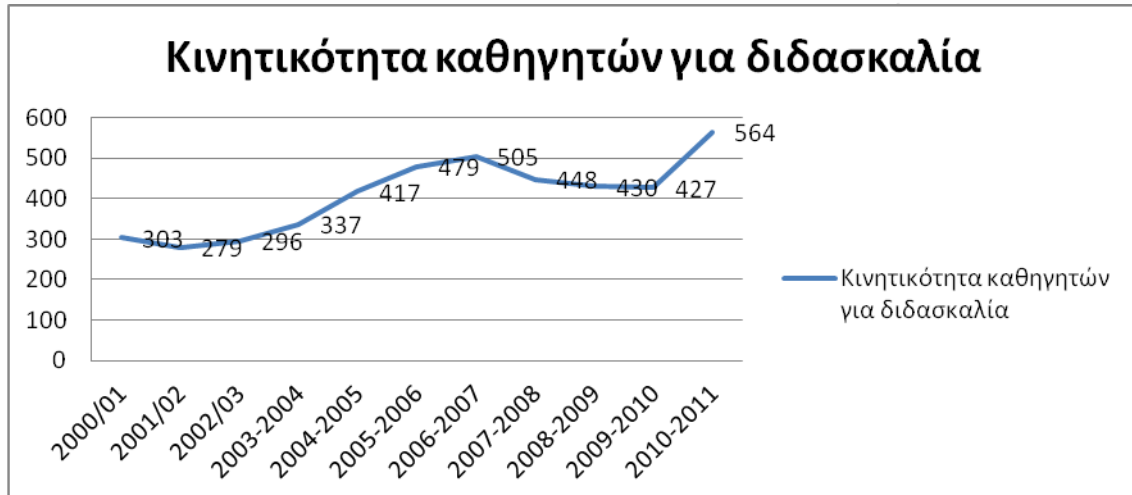
Πηγή: ΙΚΥ

Αξιοσημείωτος είναι και ο αριθμός των εισερχόμενων φοιτητών Erasmus στα Ελληνικά Ιδρύματα Ανώτατης Εκπαίδευσης. Όπως παρατηρούμε και στον πίνακα 17 ο αριθμός τους αυξάνεται απο χρονιά σε χρονιά και απο 1.298 το ακαδημαϊκό έτος 2000/01 αυξήθηκαν σε 2.983 το 2009/10. Η Ελλάδα είναι απο τις λίγες χώρες που παρουσιάζει ισορροπία στη σχέση εισερχόμενων- εξερχόμενων φοιτητών. Τα Ελληνικά πανεπιστήμια πρέπει να εκμεταλευτούν το γεγονός της μεγάλης εισροής εισερχόμενων φοιτητών- των οποίων τα κίνητρα αν και δεν έχει πραγματοποιηθεί εθνική μελέτη- είναι περισσότερο τουριστικά και πολιτισμικά παρά ακαδημαϊκά. Αν τα Ελληνικά Ιδρύματα Ανώτατης Εκπαίδευσης ενισχύσουν τις δομές που αυξάνουν τη διεθνοποίηση τους, όπως μαθήματα σε διεθνείς γλώσσες, καλύτερες υποδομές και οργάνωση και περισσότερες συνεργασίες με τα υπόλοιπα ευρωπαϊκά ιδρύματα, τότε ο αριθμός των εισερχόμενων θα αυξηθεί και ποσοτικά όσο και ποιοτικά.

Πέραν από την αυξητική πορεία που παρατηρούμε στην κινητικότητα των φοιτητών για σπουδές (λιγότερο) και για πρακτική άσκηση (περισσότερο) αξίζει να σταθούμε λίγο στην κινητικότητα των καθηγητών για διδασκαλία και του προσωπικού και των καθηγητών για επιμόρφωση. Η κινητικότητα διδακτικού προσωπικού πραγματοποιείται με σκοπό τη διδασκαλία σε Ίδρυμα – εταίρο του εξωτερικού. Οι εταίροι πρέπει να έχουν συμφωνήσει εκ των προτέρων για το πρόγραμμα διδασκαλίας των μαθημάτων που θα παραδώσει ο επισκέπτης καθηγητής. Κατά τη διάρκεια των τριών πρώτων χρόνων του LLP (2007-2009) παρουσιάστηκε μια μείωση στον αριθμό των καθηγητών που μετακινήθηκαν για διδασκαλία. Αυτό οφείλεται, σύμφωνα με τις τελικές εκθέσεις που παραδίδουν οι ίδιοι με την επιστροφή τους στο Ίδρυμα αποστολής, στην μη επαρκή χρηματοδότηση και στην έλλειψη αναγνώρισης της μετακίνησης από το Ίδρυμα τους. Παρ' όλα αυτά το τελευταίο ακαδημαϊκό έτος (2010/11) είχαμε μια σημαντική αύξηση της τάξης του 24% (πίνακας 18). Είναι πολύ σημαντικό τα ιδρύματα να θεσπίσουν ένα σύστημα όπου οι μετακινήσεις των καθηγητών είτε για διδασκαλία είτε για επιμόρφωση μέσω ευρωπαϊκών προγραμμάτων θα πρέπει να επιβραβεύεται με κάποιο τρόπο στην ακαδημαϊκή ή διοικητική τους εξέλιξη. Αυτό σε συνδυασμό με καλύτερη ενημέρωση εκ μέρους των γραφείων Ευρωπαϊκών Προγραμμάτων/ Erasmus που διαχειρίζονται το πρόγραμμα θα οδηγήσει σε επακόλουθη αύξηση της κινητικότητας και δη της ποιοτικής αφού θα λειτουργήσει θετικά προς αυτή την κατεύθυνση και ο ανταγωνισμός μεταξύ των καθηγητών.

Πίνακας 18

Κινητικότητα καθηγητών για διδασκαλία 2000-2011

Πηγή: ΙΚΥ

Αυτό είναι ενδεικτικό της τάσης των καθηγητών να διευρύνουν τους ακαδημαϊκούς τους ορίζοντες και να διεθνοποιήσουν το ακαδημαϊκό τους προφίλ, είτε μέσω της διδασκαλίας είτε μέσω της ενίσχυσης της δικτύωσης τους με καθηγητές και πανεπιστήμια του εξωτερικού. Η τάση αυτή φαίνεται να συνεχίζεται και στο τρέχον ακαδημαϊκό έτος, γεγονός που δείχνει στα Ιδρύματα ότι μια σημαντική οδός διεθνοποίησης είναι και το πρόγραμμα Erasmus. Αυτό που απομένει πλέον κατά την άποψη μας, και επαφίεται στις αρχές των Ιδρυμάτων, είναι να αναγνωρίσουν τις κινητικότητες του ακαδημαϊκού τους προσωπικού και να τις συνδέσουν περισσότερο με την επαγγελματική τους ανέλιξη. Οι καθηγητές είναι πολλαπλασιαστές διεθνοποίησης για ένα Ίδρυμα, το οποίο οφείλει να τους δίνει τα κίνητρα να παραμένουν ενεργοί και δραστήριοι σε αυτό τον τομέα.

Η τελευταία νεοεισαχθείσα δράση του Erasmus, η κινητικότητα προσωπικού και καθηγητών για επιμόρφωση, παρουσιάζει τα πιο μικρά ποσοστά αλλά και μια συνεχή ανοδική τάση (πίνακας 19). Η πρόβλεψη μας είναι ότι και στο μέλλον οι αριθμοί θα συνεχίσουν να αυξάνονται καθώς όλο και περισσότερο τα Ιδρύματα θα αντιλαμβάνονται την ανάγκη να διεθνοποιηθούν, και το πρόγραμμα Erasmus είναι ένα από τα καλύτερα μέσα για να το κάνουν. Είναι πολύ σημαντικό σε αυτό το σημείο να τονίσουμε ότι στο πλαίσιο αυτής της δράσης οι καθηγητές αλλά και το διοικητικό προσωπικό έχει την ευκαιρία να επιμορφώνεται σε επιχειρήσεις ή εταιρείες. Μια ακόμη σημαντική πτυχή αυτής της δράσης και σίγουρα η λιγότερο γνωστή είναι η δυνατότητα

που δίνει σε ανθρώπους της αγοράς εργασίας να διδάξουν ή να επιμορφώσουν καθηγητές και φοιτητές στο χώρο των πανεπιστημίων.

Πίνακας 19

Κινητικότητα προσωπικού για επιμόρφωση 2007-2011

Πηγή: ΙΚΥ

7.2 Προβλήματα και αδυναμίες της ελληνικής Ανώτατης Εκπαίδευσης

Αν και η Ελλάδα ήταν από τα πρώτα κράτη που προσυπέγραψαν την εγκαθίδρυση του Ευρωπαϊκού Χώρου Ανώτατης Εκπαίδευσης το 1999 στη Μπολόνια, εντούτοις μόλις από το 2005 με μια σειρά νομοθετικών παρεμβάσεων έκανε πράξη τις βασικές αρχές-άξονες της Διαδικασίας της Μπολόνια.

Το πρόβλημα με την Ελληνική περίπτωση είναι ότι η ευρωπαϊκή παρέμβαση ακόμα και μέσω ενός προγράμματος κινητικότητας όπως είναι το Erasmus, εκλήφθηκε ως απειλή από τις εσωτερικές ομάδες πίεσης (φοιτητικές οργανώσεις, ΠΟΣΔΕΠ). Επιπλέον, παρόλο που η Ελλάδα ήταν ενεργό μέλος στη διαδικασία της Μπολόνια, στην πράξη εμφανίζει αρκετές δυσλειτουργίες στην εφαρμογή της κυρίως διότι η διαδικασία στο εσωτερικό δαιμονοποιήθηκε (Ασδεράκη, 2011). Έτσι, παρά τις νομοθετικές παρεμβάσεις που έγιναν έστω και καθυστερημένα για την υιοθέτηση εργαλείων όπως το ECTS, το DS και τα κοινά διπλώματα, η διαδικασία της Μπολόνια θεωρήθηκε παράγοντας που επέδρασε αρνητικά στην ενεργοποίηση των ιδρυμάτων στα προγράμματα κινητικότητας και στη χρήση μέσων και εργαλείων που θα διευκόλυναν την κινητικότητα σε πρώτο βαθμό και τη διεθνοποίηση. Η σημερινή κρίση με την επακόλουθη μείωση κονδυλίων οδήγησε τα ιδρύματα στην αναζήτηση διεθνών συνεργασιών και κινήθηκαν προς τα ευρωπαϊκά προγράμματα κινητικότητας.

Το γεγονός ότι έχει ψηφιστεί από το 2005 ο νόμος για την Εφαρμογή του Συστήματος Μεταφοράς και Συσσώρευσης Πιστωτικών Μονάδων (ECTS) (ν.3374/2005) και ο νόμος για τον καθορισμό του παραρτήματος διπλώματος (ΦΕΚ Β 1091: 2161/8-11-2007) δεν έχει φέρει τα αναμενόμενα αποτελέσματα. Είναι χαρακτηριστικό ότι κανένα ελληνικό ίδρυμα Ανώτατης Εκπαίδευσης στην Ελλάδα δεν κατέχει το ECTS label, το οποίο είναι ένα βραβείο για τη άριστη χρήση του Ευρωπαϊκού Συστήματος Συσσώρευσης και Μεταφοράς Πιστωτικών Μονάδων (ECTS)- σε αντίθεση με 5 πανεπιστήμια από την Τουρκία που το έχουν λάβει. Αντίστοιχα, μόλις 3 (ΤΕΙ Δυτικής Μακεδονίας, ΤΕΙ Καβάλας και Μεσογειακό Αγρονομικό Ινστιτούτο Χανίων) είναι τα ελληνικά ιδρύματα που τους έχει απονεμηθεί από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή το DS label, το οποίο συνοδεύει ένα δίπλωμα Ανώτατης Εκπαίδευσης, παρέχοντας μια τυποποιημένη περιγραφή της φύσης, του επιπέδου, του πλαισίου, του περιεχομένου και του καθεστώτος των σπουδών που έχουν ολοκληρωθεί από τον κάτοχο του.

Προκειμένου να ευαισθητοποιήσει τα ελληνικά ιδρύματα Ανώτατης Εκπαίδευσης το Ίδρυμα Κρατικών Υποτροφιών, Εθνική Μονάδα του προγράμματος Δια Βίου Μάθησης, σε συνεργασία με το Υπουργείο Παιδείας και την ενεργό συμμετοχή των εθνικών εμπειρογνομόνων σε θέματα του Ευρωπαϊκού Χώρου Ανώτατης Εκπαίδευσης (Bologna Experts) πραγματοποίησε Συναντήσεις Ευαισθητοποίησης σε 27 Ανώτατα Ιδρύματα Ανώτατης Εκπαίδευσης (IAE) της χώρας, στο πλαίσιο του ευρωπαϊκού προγράμματος “National Teams of Bologna Experts 2009-2011”. Σκοπός των συναντήσεων ευαισθητοποίησης είναι οι εξής:

- Να διαχυθεί η ενημέρωση σωστής χρήσης του συστήματος μεταφοράς και συσσώρευσης πιστωτικών μονάδων (European Credit Transfer System) και η χορήγηση του Παραρτήματος Διπλώματος (Diploma Supplement), όπως έχουν θεσμοθετηθεί με τον ν.3374/2005 και η εφαρμογή τους να είναι σύμφωνη με τις σχετικές Υπουργικές Αποφάσεις (Υ.Α. Φ/5/72535/Β3, ΦΕΚ 1091/10-8-06 τ.Β' όπως διορθώθηκε στο ΦΕΚ 2161/8-11-2007 τ. Β' και Υ.Α. Φ5/89656/Β3, ΦΕΚ 1466/13-8-2007 τ.Β').
- Να καταγραφούν και να συζητηθούν οι όποιες δυσκολίες υπάρχουν στην εφαρμογή του ECTS και στη χορήγηση του DS από τα IAE και να προταθούν λύσεις.

Η πρωτοβουλία του ΙΚΥ να πραγματοποιήσει αυτές τις συναντήσεις ευαισθητοποίησης έτυχε θετικής ανταπόκρισης από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή που

με τη σειρά της προωθεί αυτό το παράδειγμα καλής πρακτικής και στις υπόλοιπες Εθνικές Μονάδες. Τα δυο DS Label του ΤΕΙ Δυτικής Μακεδονίας και του ΤΕΙ Καβάλας ήταν αποτέλεσμα των συναντήσεων ευαισθητοποίησης. Στο φετινό ακαδημαϊκό έτος θα υποβάλλει αίτηση το ΤΕΙ Κρήτης και το Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, το μεγαλύτερο από άποψη κινητικότητας Erasmus για σπουδές Ίδρυμα Ανώτατης Εκπαίδευσης. Αυτό ενδέχεται να λειτουργήσει πολλαπλασιαστικά καθώς τα υπόλοιπα Ιδρύματα ενδέχεται το δουν σαν παράδειγμα καλής πρακτικής και ένα επιπλέον κίνητρο. Το θετικό στοιχείο των συναντήσεων ευαισθητοποίησης είναι ότι τα Ελληνικά Ιδρύματα βλέπουν ότι πίσω από τον νόμο υπάρχει μια ενεργή και δραστήρια ομάδα που ασχολείται και ενθαρρύνει τα Ιδρύματα να αποκτήσουν περισσότερα εργαλεία διεθνοποίησης. Κατά τη διάρκεια των συναντήσεων αυτών δίνεται η ευκαιρία να διατυπώσουν οι συμμετέχοντες ότι απορία έχουν, διότι υπάρχει ο χρόνος και η άνεση, κάτι που δεν προσφέρεται σε τέτοιο βαθμό στις κεντρικές συναντήσεις που διοργανώνει το Ι.Κ.Υ. Επίσης οι ερωτήσεις που υποβάλλονται αφορούν όλους τους συμμετέχοντες, οπότε υπάρχει έντονο ενδιαφέρον από όλους τους συμμετέχοντες και ξεκαθαρίζονται δυσκολίες που έχουν να κάνουν με ιδιαιτερότητες του κάθε Ιδρύματος. Γίνεται σε όλους ξεκάθαρο το πόσο σημαντικό είναι να συμμετέχουν στη διαδικασία των μεταρρυθμίσεων της παιδείας.

7.3. Ο ρόλος του ΙΚΥ στη διεθνοποίηση της Ελληνικής Ανώτατης Εκπαίδευσης

Το Ίδρυμα Κρατικών Υποτροφιών (Ι.Κ.Υ.) ιδρύθηκε το 1951 (Α.Ν. 1825), με στόχο την παροχή δυνατότητας σε νέους επιστήμονες να πραγματοποιήσουν με υποτροφία μεταπτυχιακές σπουδές, αρχικά μόνο στο εξωτερικό και αργότερα και στη χώρα μας, να διευρύνουν τους ορίζοντές τους, να αξιοποιήσουν τις ικανότητές τους και να προσφέρουν καλύτερες υπηρεσίες στο κοινωνικό σύνολο της πατρίδας μας. Αξιόλογοι πνευματικοί άνθρωποι της εποχής, όπως ο Γ. Βεντήρης, ο Α. Δελμούζος, ο Ξ. Ζολώτας, ο Γ. Πεσματζόγλου, ο Α. Αγγέλου και ο Κ.Θ. Δημαράς συνέβαλαν στο έργο του σχεδιασμού και της λειτουργίας του ΙΚΥ.

Το Ι.Κ.Υ. διατρέχει μια μακρόχρονη πορεία ιστορικής προσφοράς στην προώθηση της εκπαίδευσης, της επιστήμης, της τέχνης, της γλώσσας και του πολιτισμού και στην ανάδειξη τους στη σύγχρονη κοινωνία υπό το πρίσμα των απαιτήσεων που θέτει το διεθνές περιβάλλον. Στο πλαίσιο των δραστηριοτήτων του, ως Εθνικός Φορέας

Υποτροφιών, σχεδιάζει, προκηρύσσει και υλοποιεί ετησίως, ένα πλήθος προγραμμάτων υποτροφιών εσωτερικού και εξωτερικού, μέσω των οποίων Έλληνες, ομογενείς, αλλοδαποί, μαθητές, φοιτητές, επιστήμονες, ερευνητές και καλλιτέχνες ενισχύονται οικονομικά, προκειμένου να αποκτήσουν ανώτερους τίτλους σπουδών στην Ελλάδα ή στο εξωτερικό και να διακριθούν επιστημονικά και επαγγελματικά.

Το Ι.Κ.Υ. από το 1987 έχει την ευθύνη της διάδοσης, της διαχείρισης, του συντονισμού και της υλοποίησης των Ευρωπαϊκών Προγραμμάτων για την Εκπαίδευση (1987 Erasmus, 1990 Lingua, 1995-1999 ΣΩΚΡΑΤΗΣ Ι, 2000-2006 ΣΩΚΡΑΤΗΣ ΙΙ). Το 2007 ορίστηκε ως Εθνική Μονάδα για το νέο Ευρωπαϊκό Πρόγραμμα Δια Βίου Μάθηση (2007-2013).

Από το 1996, το Ι.Κ.Υ. υλοποιεί προγράμματα υποτροφιών χρηματοδοτούμενα από το Επιχειρησιακό Πρόγραμμα Εκπαίδευσης και Αρχικής Επαγγελματικής Κατάρτισης (ΕΠΕΑΕΚ) και το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο (ΕΚΤ). Σκοπός των προγραμμάτων αυτών είναι η ενίσχυση του επιστημονικού δυναμικού της χώρας σε επιστήμες και τεχνολογίες αιχμής.

Το Ι.Κ.Υ. συνεργάζεται με Ευρωπαϊκούς Οργανισμούς (Academic Cooperation Association – ACA, Deutscher Akademischer Austauschdienst-DAAD, European Space Agency-ESA) με στόχο την από κοινού ανάπτυξη προγραμμάτων ενίσχυσης της ερευνητικής κινητικότητας, αλλά και πολιτικών στον τομέα της διεθνούς συνεργασίας.

Ωστόσο, το Ι.Κ.Υ. έχει κάποιες εμφανείς αδυναμίες οι οποίες το εμποδίζουν να αναπτυχθεί περαιτέρω και να το καταστήσουν ένα ίδρυμα -πυρήνα διεθνοποίησης για την Εκπαίδευση στη χώρα μας. Με την παρούσα νομική του μορφή, αποκεντρωμένη υπηρεσία του Υπουργείου Παιδείας, έχει ελάχιστη αυτονομία και συχνά εξαρτάται από την κυβέρνηση, με πιο χαρακτηριστικό φαινόμενο των ορισμό των Διοικητικών Συμβουλίων του Ι.Κ.Υ. τα οποία ορίζονται από την εκάστοτε κυβέρνηση. Αυτό δεν επιτρέπει στο Ι.Κ.Υ. να χαράξει μια σταθερή και συνεχιζόμενη στρατηγική. Επίσης οι υλικοτεχνικές υποδομές του Ιδρύματος δεν είναι επαρκείς. Τέλος, το Ι.Κ.Υ. δεν διαθέτει μια επαρκή στρατηγική επικοινωνίας, η οποία θα του επέτρεπε να κάνει περισσότερο γνωστά τα υπάρχοντα προγράμματα. Παρ' όλα αυτά, το Ίδρυμα Κρατικών Υποτροφιών, και ειδικά το Τμήμα Προγραμμάτων Ευρωπαϊκής Ένωσης που διαχειρίζεται το πρόγραμμα Erasmus από το 1987, έχει επιδείξει αξιοσημείωτη

συνέπεια και επιτυχία στη διαχείριση του προγράμματος. Είναι σημαντικό να αναφέρουμε ότι το ΙΚΥ, έχει δεχτεί πλείστες επισκέψεις από ελεγκτικά όργανα τα τελευταία χρόνια (με πιο πρόσφατη την επίσκεψη του Ευρωπαϊκού Ελεγκτικού Συνεδρίου τον Γενάρη του 2011), στις οποίες ανταπεξήλθε με τον καλύτερο δυνατό τρόπο, αποσπώντας τα εύσημα των ελεγκτών για την καλή διαχείριση των Ευρωπαϊκών Προγραμμάτων.

7.4. Παραδείγματα καλής πρακτικής ευρωπαϊκών φορέων διεθνοποίησης

Για να γίνουν πιο σαφείς οι αδυναμίες αλλά και να αναδειχτούν οι προοπτικές του Ιδρύματος Κρατικών Υποτροφιών θα δούμε κάποια παραδείγματα καλής πρακτικής από αντίστοιχους φορείς σε άλλες ευρωπαϊκές χώρες, όπως η DAAD στη Γερμανία, ο Nuffic στην Ολλανδία και το Βρετανικό Συμβούλιο στη Μεγάλη Βρετανία.

Η Γερμανική Υπηρεσία Ακαδημαϊκών Ανταλλαγών⁴⁸ (DAAD) είναι ο μεγαλύτερος οργανισμός χρηματοδότησης στον κόσμο ο οποίος υποστηρίζει την διεθνή ανταλλαγή φοιτητών και μελετητών. Από την ίδρυση της το 1925, περισσότεροι από 1.5 εκατομμύρια φοιτητές από την Γερμανία και το εξωτερικό έχουν λάβει χρηματοδότηση από την DAAD. Είναι ένας αναγνωρισμένος οργανισμός, μέλη του οποίου είναι Γερμανικά Ιδρύματα Ανώτατης εκπαίδευσης και φοιτητικά σωματεία. Οι δραστηριότητες της ξεφεύγουν από την απλή χορήγηση χρηματοδοτήσεων και υποτροφιών. Η DAAD υποστηρίζει την διεθνοποίηση των Γερμανικών Πανεπιστημίων, προωθεί τις Γερμανικές σπουδές και τη Γερμανική γλώσσα στο εξωτερικό, παρέχει βοήθεια στις αναπτυσσόμενες χώρες ως προς την ίδρυση βιώσιμων πανεπιστημίων και συμβουλεύει τους φορείς λήψεως αποφάσεων σε θέματα πολιτισμικής, εκπαιδευτικής και αναπτυξιακής πολιτικής.

Ο προϋπολογισμός της προέρχεται κυρίως από ομοσπονδιακά κονδύλια διαφόρων Υπουργείων, πρωτίστως από το γερμανικό Ομοσπονδιακό Υπουργείο Εξωτερικών, αλλά επίσης και από την Ευρωπαϊκή Ένωση και έναν αριθμό εταιρειών, οργανισμών και ξένων κυβερνήσεων. Διατηρεί επαφές και παρέχει συμβουλές στις κυριότερες χώρες- εταίρους σε κάθε ήπειρο μέσω ενός δικτύου 14 τοπικών γραφείων και 50 κέντρων ενημέρωσης.

48 <http://www.daad.de/portrait/wer-wir-sind/kurzportrait/08940.en.html> (ανάκτηση Ιανουάριος 2012)

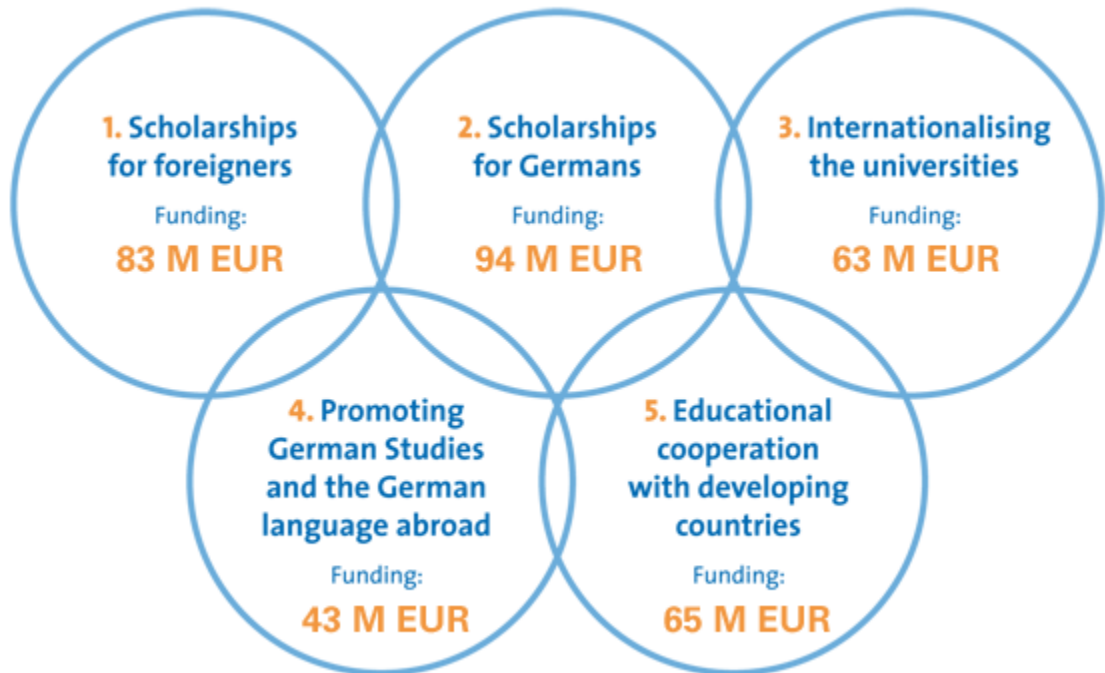
Η DAAD «τρέχει» πάνω από 250 προγράμματα, μέσω των οποίων χρηματοδοτεί πάνω από 74.000 Γερμανούς και ξένους φοιτητές παγκοσμίως κάθε χρόνο. Αυτά τα προγράμματα ποικίλλουν από εξάμηνα στο εξωτερικό για προπτυχιακούς έως διδακτορικά προγράμματα, από πρακτικές ως επισκέψεις μελέτης και από επισκέψεις για συλλογή πληροφοριών ως τη βοήθεια στην ίδρυση νέων πανεπιστημίων στο εξωτερικό. Υποστηρίζει τις διεθνείς δραστηριότητες των Γερμανικών ιδρυμάτων Ανώτατης Εκπαίδευσης μέσω υπηρεσιών μάρκετινγκ, εκδόσεων, την πραγματοποίηση εκδηλώσεων και μαθήματα κατάρτισης.

Όπως φαίνεται και στον παρακάτω πίνακα τα προγράμματα της DAAD έχουν τους ακόλουθους πέντε στρατηγικούς στόχους:

- Να ενθαρρύνουν νέους φοιτητές και ακαδημαϊκούς από το εξωτερικό να έρθουν στη Γερμανία για σπουδές και έρευνα και, αν είναι δυνατόν, να διατηρήσουν επαφή με αυτούς ως εταίροι για πάντα
- Να προάγουν νέους Γερμανούς ερευνητές και επαγγελματίες στα καλύτερα Ιδρύματα ανά τον κόσμο.
- Να προωθούν τη διεθνοποίηση και την αίγλη των Γερμανικών Ιδρυμάτων Ανώτατης Εκπαίδευσης
- Να υποστηρίζουν τη Γερμανική γλώσσα, λογοτεχνία και τις πολιτισμικές σπουδές στα ξένα πανεπιστήμια
- Να βοηθούν τις αναπτυσσόμενες χώρες στο νότιο ημισφαίριο και τις χώρες του πρώην ανατολικού μπλοκ στην ίδρυση βιώσιμων συστημάτων Ανώτατης Εκπαίδευσης.

Πίνακας 20

Χρηματοδότηση DAAD σε εκπαιδευτικές δραστηριότητες

Πηγή: διαθέσιμο στην ιστοσελίδα <http://www.daad.de/portrait/wer-wir-sind/kurzportrait/08940.en.html> (ανάκτηση Ιανουάριος 2012)

Στο ίδιο πλαίσιο κινείται και ο NUFFIC⁴⁹, ο Ολλανδικός οργανισμός για τη διεθνή συνεργασία στην Ανώτατη Εκπαίδευση. Οι δραστηριότητες οι οποίες εντάσσονται στο στρατηγικό πλαίσιο του Nuffic είναι οι εξής:

- Η διαχείριση προγραμμάτων υπό τις οδηγίες της ολλανδικής κυβέρνησης, της Ευρωπαϊκής Ένωσης και τρίτων μερών.
- Η παροχή αξιόπιστων στοιχείων για το Ολλανδικό σύστημα ανώτατης εκπαίδευσης.
- Η ενίσχυση της θέσης της Ολλανδικής επιστημονικής έρευνας
- Η αξιολόγηση των πτυχίων και η διασφάλιση της ποιότητας των εκπαιδευτικών συστημάτων.
- Ο συνδυασμός γνώσης και εμπειρίας και η διαθεσιμότητα τους

⁴⁹ <http://www.nuffic.nl/home/about-nuffic/mission-and-strategy> (ανάκτηση Ιανουάριος 2012)

- Η δημιουργία δραστηριοτήτων για τρίτα μέρη τα οποία δεν χρηματοδοτούνται από δημόσια κονδύλια δεδομένου ότι αυτές οι δραστηριότητες είναι στο ίδιο πλαίσιο με την κυβερνητική πολιτική

Από την ίδρυση του το 1952, τα καθήκοντα και η αποστολή του Nuffic έχουν παραμείνει τα ίδια. Έξι δεκαετίες μετά όμως, σε ένα περιβάλλον που διαρκώς αλλάζει ο Nuffic συμβαδίζει χωρίς να χάσει την ταυτότητα του.

Ο Nuffic είναι μέρος του Ολλανδικού συστήματος ανώτατης εκπαίδευσης. Στόχος του είναι να υποστηρίξει τα Ολλανδικά εκπαιδευτικά ιδρύματα και τις κυβερνητικές αρχές στη διεθνή συνεργασία. Οι υπηρεσίες του προσφέρονται κυρίως μέσα στην Ολλανδία, αν και η αποστολή του επεκτείνεται πολύ πέρα από τα σύνορα της χώρας. Ο Nuffic συνεργάζεται ενεργά με ξένους εταίρους, ιδρύματα και κυβερνητικές αρχές. Όσον αφορά την βοήθεια για να γίνει η παγκόσμια Ανώτατη Εκπαίδευση προσβάσιμη, ο ολλανδικός οργανισμός έχει ως προτεραιότητα την ενεργή ανάμιξη στις αναπτυσσόμενες χώρες. Η αποτελεσματικότητα έχει πρωταρχική σημασία υπό αυτή την έννοια. Το σημείο εκκίνησης είναι ότι η ενεργή συνεργασία μπορεί να επιτευχθεί μόνο αν υποστηρίζεται πλήρως από τα Ολλανδικά Ιδρύματα εφαρμοσμένων επιστημών και τα ερευνητικά πανεπιστήμια.

Το Βρετανικό Συμβούλιο ένας εκτελεστικός δημόσιος φορέας, ο οποίος ιδρύθηκε το 1934, λογοδοτεί στη Βασίλισσα Ελισάβετ II και αποτελεί τον διεθνή οργανισμό υπεύθυνο για τις πολιτιστικές και εκπαιδευτικές σχέσεις του Ηνωμένου Βασιλείου. Το Βρετανικό Συμβούλιο έχει 191 γραφεία σε 110 χώρες του κόσμου. Κύριος σκοπός του Βρετανικού Συμβουλίου είναι να δημιουργήσει διεθνείς ευκαιρίες για τους πολίτες του Ηνωμένου Βασιλείου και πολίτες άλλων χωρών και να δημιουργήσει «σχέσεις εμπιστοσύνης» μεταξύ τους, κάτι που ονομάζουν «πολιτιστικές σχέσεις⁵⁰». Οι κύριοι στόχοι του είναι οι εξής:

- 1) Να προωθεί τις πολιτισμικές σχέσεις και την κατανόηση διαφορετικών πολιτισμών μεταξύ των πολιτών του Ηνωμένου Βασιλείου και πολιτών άλλων χωρών
- 2) Να προωθεί την ευρύτερη γνώση για το Ηνωμένο Βασίλειο

50 <http://www.britishcouncil.org/new/PageFiles/13001/2010-11%20Annual-Report2.pdf>
(ανάκτηση Φεβρουάριος 2012)

- 3) Να αναπτύσσει την ευρύτερη διάδοση της Αγγλικής γλώσσας
- 4) Να ενθαρρύνει τις πολιτισμικές, επιστημονικές, τεχνολογικές και άλλες εκπαιδευτικές συνεργασίες μεταξύ του Ηνωμένου Βασιλείου και άλλων χωρών και
- 5) Να προωθεί την ανάπτυξη της εκπαίδευσης

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΡΑΙΑ

8. Συμπεράσματα- Προτάσεις

«Κατά τις δύο τελευταίες δεκαετίες, η έννοια της διεθνοποίησης της Ανώτατης Εκπαίδευσης μεταφέρεται από το περιθώριο του ιδρυματικού ενδιαφέροντος στον ίδιο τον πυρήνα της διεθνοποίησης. Στα τέλη της δεκαετίας του 1970 μέχρι τα μέσα της δεκαετίας του 1980, οι δραστηριότητες που μπορούν να περιγραφούν ως διεθνοποίηση συνήθως ούτε είχαν αυτό το όνομα ούτε είχαν το κύρος και ήταν μάλλον απομονωμένες και άσχετες. Στα τέλη της δεκαετίας του 1980 σημειώθηκαν αλλαγές: Η διεθνοποίηση εφευρέθηκε ως έννοια με όλο και αυξανούσα σημασία» (Bradeburg and De Wit, 2011). Και αυτό το οφείλει σε πολύ μεγάλο βαθμό και στο πρόγραμμα Erasmus.

Το πρόγραμμα Erasmus είχε επίδραση στην Ανώτατη Εκπαίδευση στην Ευρώπη σε ατομικό, ιδρυματικό και συστημικό επίπεδο. Σε ατομικό επίπεδο συνεισέφερε στην αναβάθμιση των γνωστικών, γλωσσικών αλλά και κοινωνικών δεξιοτήτων («soft skills») των αποφοίτων και κατ' επέκταση συνεισέφερε στην επαγγελματική τους εξέλιξη. Η κινητικότητα των καθηγητών δημιούργησε δίκτυα έρευνας, αύξησε τις γενικές ακαδημαϊκές δεξιότητες και σε μικρότερο βαθμό, συνεισέφερε σε ανεπτυγμένες ακαδημαϊκές πρακτικές. Σε επίπεδο ιδρύματος η υπάρχουσα βιβλιογραφία εστιάζει στη συνεισφορά του Erasmus στην ατζέντα διεθνοποίησης των πανεπιστημίων. Το Erasmus ενέπνευσε τα πανεπιστήμια να αναπτύξουν και να επιτελέσουν περισσότερες δομημένες πολιτικές διεθνοποίησης. Το Erasmus συνεισέφερε σημαντικά στη διαδικασία της Μπολόνια, στην αμοιβαία αναγνώριση πτυχίων, στη διαχείριση των υποτροφιών των φοιτητών, στη δημιουργία δικτύων διεθνοποίησης και πολλές άλλες πρωτοβουλίες.

Πολλά γραφεία διεθνών σχέσεων, κέντρα γλωσσών και εξειδικευμένα τμήματα λειτούργησαν για πρώτη φορά μετά την πρώτη επαφή με το πρόγραμμα Erasmus. Το Erasmus βοηθάει επίσης τα ιδρύματα να χτίσουν το διεθνές τους προφίλ, να συμμετάσχουν σε πολλά δίκτυα και ως εκ τούτου να ενδυναμώσουν τη φήμη τους.

Σε εθνικό επίπεδο το Erasmus έθεσε τη διεθνοποίηση στο ψηλότερο σημείο της πολιτικής ατζέντας για την Ανώτατη Εκπαίδευση. Επίσης, ενδυνάμωσε τον ευρωπαϊκό προσανατολισμό στη διεθνή Ανώτατη Εκπαίδευση. Το πρόγραμμα Erasmus ενέπνευσε

πρωτοβουλίες σε εθνικό επίπεδο, που δάνεισε είτε μια γενική ιδέα είτε κάποιες διαδικασίες του Erasmus για εσωτερικές ή περιφερειακές δραστηριότητες. Σε υπερεθνικό επίπεδο, τρεις περιοχές, στις οποίες το Erasmus επέδρασε σημαντικά, πρέπει να τονιστούν σε αυτό το σημείο. Το πρόγραμμα Erasmus επηρέασε την ατζέντα της διαδικασίας της Μπολόνια και συνεισέφερε καταλυτικά σε συγκεκριμένα στοιχεία της διαδικασίας, όπως το ECTS και το Παράρτημα Διπλώματος καθώς και τα Κοινά Προγράμματα Σπουδών. Το Erasmus συνεισέφερε σημαντικά στη διαδικασία της Μπολόνια, στην αμοιβαία αναγνώριση πτυχίων, στη διαχείριση των υποτροφιών των φοιτητών, στη δημιουργία δικτύων διεθνοποίησης και πολλές άλλες πρωτοβουλίες.

Επιπροσθέτως, το Erasmus συνέβαλε σε μεγάλο βαθμό στις ευρωπαϊκές εξελίξεις όσον αφορά στη διασφάλιση ποιότητας, τόσο μέσω της ευαισθητοποίησης σχετικά με τη σημασία του θέματος, όσο και υποστηρίζοντας συγκεκριμένους οργανισμούς και πρωτοβουλίες όπως η ENQA και το EQAR. Τέλος, το πλαίσιο προσόντων είναι ένας άλλος τομέας, στον οποίο το Erasmus είχε ουσιώδη συμμετοχή τόσο στο αρχικό στάδιο όσο και στην τελική φάση υλοποίησης.

Όπως αναφέραμε και στο κεφάλαιο για τη διεθνοποίηση της Ανώτατης Εκπαίδευσης, υπάρχουν τρία επίπεδα στα οποία πρέπει να κινηθούν τα εκπαιδευτικά προγράμματα όπως το Erasmus προκειμένου να επιτευχθούν οι στόχοι της διεθνοποίησης της Ανώτατης Εκπαίδευσης. Το Ευρωπαϊκό, το εθνικό και το ιδρυματικό.

Το πρόγραμμα Erasmus, το κατεξοχήν ευρωπαϊκό πρόγραμμα κινητικότητας, εξυπηρετεί τον εξευρωπαϊσμό και συντελεί στη διεθνοποίηση της Ανώτατης Εκπαίδευσης. Σε επίπεδο πολιτικής ΕΕ είναι αναγκαίες κατευθυντήριες γραμμές για τον τρόπο υιοθέτησης και εφαρμογής του Erasmus σε εθνικό επίπεδο. Όπως έχουμε ήδη αναφέρει στο θεωρητικό κομμάτι της εργασίας μεμονωμένα κράτη προσπαθούν να «ανεβάσουν» προτιμήσεις σε Ευρωπαϊκό επίπεδο- στις Βρυξέλλες- (upload procedure), καθώς επίσης και να «κατεβάσουν» αποφάσεις σε Ευρωπαϊκό επίπεδο (download procedure)⁵¹ ή να τις μεταφέρουν (cross load) από τη μια εθνική αρένα στην άλλη. Επιπρόσθετα η Ευρώπη πρέπει να διατηρήσει την Ευρωπαϊκή διάσταση ως κύριο στόχο και να μελετήσει συγκεκριμένα παραδείγματα καλής πρακτικής για την όσο καλύτερη διάχυση των αποτελεσμάτων μέσω κάποιου ευρωπαϊκού portal. Στη

51 Dyson, Kenneth and Goetz, Klaus H. (2003) Living with Europe: power, constraint and contestation. In: Dyson, Kenneth and Goetz, Klaus H., (eds.) Germany, Europe and the politics of constraint.

διαδικασία της προώθησης του Erasmus θα πρέπει να λαμβάνεται υπόψη το γεγονός ότι πολλές χώρες ενσωματώνουν την κινητικότητα αυτή με άλλες πρωτοβουλίες κινητικότητας και πηγές χρηματοδότησης. Είναι επίσης πολύ σημαντικό να διερευνηθεί/αναλυθεί γιατί πολλά εκπαιδευτικά Ιδρύματα δεν έχουν ECTS/DS Label και να βελτιωθεί η χρήση τους ούτως ώστε να γίνει πιο εύκολος ο τρόπος απόκτησής τους.

Σε εθνικό επίπεδο είναι εξαιρετικά σημαντικό ν' αναπτυχθεί η ηλεκτρονική διανομή (e-distribution) μεταξύ των ομάδων-στόχων καθώς σε ένα διεθνοποιημένο περιβάλλον η έγκαιρη και όσο το δυνατόν διαδραστικότερη διάδοση της πληροφορίας καθίσταται προτεραιότητα. Επίσης, πρέπει να γίνει μια έρευνα των εντυπώσεων των φοιτητών Erasmus τόσο μετά από την μετακίνηση τους για σπουδές όσο και για πρακτική άσκηση με την επιστροφή τους στο οικείο Ίδρυμα. Στο ίδιο πλαίσιο πρέπει να καταγραφούν και να προσδιοριστούν τα εθνικά εμπόδια κινητικότητας με στόχο να ομαλοποιηθούν. Όπως έχουμε πει και στην πρώτη υπόθεση εργασίας η Ευρωπαϊκή πολιτική για την εκπαίδευση και τα ευρωπαϊκά προγράμματα κινητικότητας συντελούν στη διεθνοποίηση της Ανώτατης Εκπαίδευσης. Το Erasmus είναι ένας τρόπος να βελτιώσουμε την διεθνοποίηση στην κάθε χώρα.

Τέλος σε ιδρυματικό επίπεδο είναι ύψιστης σημασίας η συνεχής επικοινωνία οι ημέρες ενημέρωσης καθώς επίσης και παροχή συμβουλών σχετικά με την κινητικότητα κλπ. Σύμφωνα με την προηγούμενη μελέτη *οι φοιτητές που λαμβάνουν πληροφόρηση σχετικά με τις δυνατότητες σπουδών στο εξωτερικό σε πρώιμο στάδιο της ακαδημαϊκής τους σταδιοδρομίας επιδεικνύουν μεγαλύτερο ενδιαφέρον για συμμετοχή σε προγράμματα κινητικότητας. Υπάρχει περιθώριο διάδοσης περισσότερων πληροφοριών σχετικά με τις σπουδές στο εξωτερικό και τα ευρύτερα οφέλη αυτών, συμπεριλαμβανομένων των μεταβιβάσιμων δεξιοτήτων και των γλωσσικών δεξιοτήτων, στα τελευταία στάδια της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης*⁵².

Ένας επιπρόσθετος τομέας που πρέπει να δοθεί έμφαση είναι η παροχή κινήτρων στο ακαδημαϊκό προσωπικό. Οι καθηγητές, όπως και το διοικητικό προσωπικό, πρέπει έμπρακτα να ανταμείβονται ηθικά και υλικά από τη συμμετοχή τους στο πρόγραμμα. Μια λύση θα ήταν η συμμετοχή σε προγράμματα που συμβάλουν στη διεθνοποίηση των Ιδρυμάτων να αποτελεί κριτήριο για την επαγγελματική τους εξέλιξη. Με αυτό τον

52 ό.π. σελ 10

τρόπο όλο και περισσότεροι καθηγητές θα εμπλέκονται με το πρόγραμμα Erasmus αλλά και άλλα προγράμματα όντας πιο αφοσιωμένοι. Σε αυτό το πλαίσιο κρίνεται ιδιαίτερα σημαντικό να συγχρηματοδοτείται και να ενισχύεται η ευρωπαϊκή διάσταση μέσω αυτών των προγραμμάτων και να εξετάζονται οι στόχοι, τα μέτρα και η δυνατότητα εξεύρεσης πιθανών πόρων. Τέλος οι Αρχές του Πανεπιστημίου πρέπει να υποστηρίζουν το θέμα της αναγνώρισης προκειμένου να κάνουν τα προγράμματα σπουδών των Ιδρυμάτων τους πιο θελκτικά.

Το πρόγραμμα Erasmus αποτελούσε κατά το παρελθόν και ακόμα αποτελεί το κύριο εργαλείο εξευρωπαϊσμού και ενίσχυσης της διεθνοποίησης της Ελληνικής πολιτικής για την Ανώτατη Εκπαίδευση, σε επίπεδο κεντρικών υπηρεσιών και υπηρεσιών των Ανώτατων Εκπαιδευτικών Ιδρυμάτων.

Τα διαδοχικά κύματα της διεύρυνσης της ΕΕ- της οποίας προπομπός και προπαρασκευαστικό βήμα αποτελούσε στα ζητήματα της Ανώτατης Εκπαίδευσης η συμμετοχή στο Erasmus- αύξησαν τα ποσοστά των συμμετεχόντων φοιτητών, καθηγητών και προσωπικού. Η Αυστρία και οι Σκανδιναβικές χώρες εισήλθαν στις αρχές της δεκαετίας του 90, ακολουθούμενες λίγα χρόνια μετά από κεντροευρωπαϊκές χώρες, την Μάλτα, την Κύπρο και τέλος την Τουρκία. Πέρασαν κάποια χρόνια για τους νεοεισελθόντες να βρουν τη «θέση» τους στις ανταλλαγές, γεγονός που φαίνεται στην ανισορροπία στις ροές κινητικότητας ακόμα και σήμερα.

Ωστόσο, όπως ανέφερε ο Hans de Wit στην εκδήλωση για τον εορτασμό των 25 χρόνων στην Κοπεγχάγη στις 9 Μαΐου⁵³, «αντί να υπερηφανευόμαστε για τα νούμερα των φοιτητών θα έπρεπε αντιθέτως να επικεντρωθούμε στα μαθησιακά αποτελέσματα και στην ποιότητα». Και κατά τη γνώμη μου αυτό είναι το πιο σημαντικό και προς τα εκεί πρέπει να εστιάσει η ευρωπαϊκή πολιτική για την κινητικότητα στην Ανώτατη Εκπαίδευση. Η διεθνοποίηση δεν είναι αυτοσκοπός αλλά ένας τρόπος για να ενισχυθεί η ποιότητα στην Ανώτατη Εκπαίδευση και στην έρευνα. Αυτό που χρειάζεται σύμφωνα με την ομιλία του Hans de Wit είναι «ένας επαναπροσδιορισμός των αποτελεσμάτων και των επιπτώσεων και πρέπει να ξεφύγουμε από την καθαρά αριθμητική προσέγγιση». Δεν πρέπει να μειώνεται η περίοδος παραμονής προκειμένου να υπάρχει αύξηση στην κινητικότητα.

53 Celebrating Erasmus 25 years- Past achievements and future perspectives, Copenhagen, 9 Μαΐου 2012

Σύμφωνα με την έρευνα της Γενικής διεύθυνσης εσωτερικών πολιτικών της Ένωσης σχετικά με τη βελτίωση της συμμετοχής στο πρόγραμμα Erasmus⁵⁴ οι οικονομικές δυσκολίες αποτελούν τον σημαντικότερο παράγοντα που περιορίζει τη συμμετοχή στο πρόγραμμα ERASMUS. 57% των φοιτητών που δεν συμμετέχουν στο πρόγραμμα ERASMUS δηλώνουν ότι η φοίτηση στο εξωτερικό είναι υπερβολικά ακριβή και δεν σκέπτονται καν να συμμετάσχουν και 29% των φοιτητών απορρίπτουν το πρόγραμμα ERASMUS κατόπιν σκέψης, διότι η προσφερόμενη υποτροφία δεν επαρκεί για την κάλυψη των εξόδων του⁵⁵. Σύμφωνα με την ίδια μελέτη υπάρχουν σημαντικές εθνικές διαφορές όσον αφορά τα σημαντικότερα εμπόδια για τη συμμετοχή στο πρόγραμμα ERASMUS: είναι σημαντικό οι συστάσεις σε επίπεδο πολιτικής να εστιάσουν σε καταστάσεις συγκεκριμένες για κάθε χώρα και να επιζητηθούν συγκεκριμένες για κάθε χώρα λύσεις στα εγχώρια προβλήματα⁵⁶.

Όσον αφορά την Ελληνική περίπτωση το Ι.Κ.Υ. πρέπει να εξελιχθεί σε έναν οργανισμό εφαρμογής προγραμμάτων και παροχής υπηρεσιών, κυρίως μέσω των υποτροφιών και μέσω της πρόβλεψης για επικοινωνιακές και προωθητικές δραστηριότητες. Το Ι.Κ.Υ. δεν πρέπει να αποτελεί έναν κλειστό οργανισμό ούτε ένα εκπρόσωπο συγκεκριμένων συμφερόντων. Πρέπει να γίνει ένας σημαντικός οργανισμός εφαρμογής προγραμμάτων και παροχής υπηρεσιών που να ακούει τους χρήστες των υπηρεσιών του. Επιπρόσθετα, πρέπει να έχει γνώση της αποτελεσματικότητας των προγραμμάτων που διαχειρίζεται. Το Ι.Κ.Υ. οφείλει να δουλεύει για όλα τα εκπαιδευτικά Ιδρύματα και όλους τους φοιτητές.

Το Ι.Κ.Υ. πρέπει να λειτουργήσει στο μέλλον ως μονάδα υποστήριξης κι ενημέρωσης για τα διαθέσιμα εθνικά, ευρωπαϊκά και διεθνή εργαλεία, την ανάπτυξη συνεργασιών και συνεργιών. Οφείλει να εντείνει και να αναπτύξει ακόμη περαιτέρω τη συνεργασία με κοινωνικούς εταίρους, να ενισχύσει πολιτικές προβολής και μάρκετινγκ, όπως και να πραγματοποιεί εκστρατείες ενημέρωσης και να συμμετέχει σε εκθέσεις. Τέλος, πρέπει να δημιουργήσει μια ιστοσελίδα προβολής όχι μόνο των προγραμμάτων αλλά και των επιτευγμάτων των Ελληνικών Ιδρυμάτων Ανώτατης Εκπαίδευσης.

54 IP/B/CULT/IC/2009_053, 07/10

55 ό.π. σελ 4

56 ό.π. σελ 10

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΑΝΑΦΟΡΕΣ

Ελληνόγλωσση Βιβλιογραφία

ΑΣΔΕΡΑΚΗ, Φ. (2006), Ο σχηματισμός ενός διεθνούς καθεστώτος. Ο Ευρωπαϊκός Χώρος Ανώτατης Εκπαίδευσης, Διδακτορική διατριβή, Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών.

ΑΣΔΕΡΑΚΗ, Φ. (2008), *Ευρώπη και Παιδεία. Ο Ευρωπαϊκός Χώρος Ανώτατης Εκπαίδευσης*, Αθήνα, Σιδέρης.

ΑΣΔΕΡΑΚΗ, Φ. (2010), 'Η Διαδικασία της Bologna και ο στόχος της ενίσχυσης της απασχόλησης, στο Παπαδάκης, Ν. και Μ. Σπυριδάκης, Αγορά Εργασίας, Κατάρτιση, Δια βίου Μάθηση και Απασχόληση. Δομές, Θεσμοί και Πολιτικές, Εκδ. Σιδέρης, Αθήνα, σσ. 117-161.

ΑΣΔΕΡΑΚΗ, Φ. (2010), «Το Πανεπιστήμιο στη δίνη των νέων προκλήσεων: διακυβέρνηση και χρηματοδότηση στην αναζήτηση της αριστείας», *Έμφαση*, τ.45 Δεκέμβριος 2010, σελ. 108-116.

ΑΣΔΕΡΑΚΗ, Φ. (2011), 'Ο εξευρωπαϊσμός της Ελληνικής Ανώτατης Εκπαίδευσης (1999-2009)', στο Μαραβέγιας, Ν. (επιμ.), *Εξευρωπαϊσμός στο Μεσογειακό Χώρο, Νομική Βιβλιοθήκη*, σσ. 297-326..

ΗΦΑΙΣΤΟΣ, Π. (2004), Πολιτική Ένωση και παιδεία: κοινωνικές και πολιτικές προϋποθέσεις, προσχέδιο ομιλίας στην ΟΕΛΜΕΚ Κύπρου, 28-1-2004.

ΚΟΤΙΟΣ, Α. (1999), «Η Ελλάδα στον ευρωχώρο: Πριν και μετά», Σειρά Ερευνητικών Εργασιών Αρ. 2000-02.

ΚΟΤΙΟΣ, Α. (2011), «Η Ελλάδα, η ΟΝΕ και η Κρίση, Σειρά Ερευνητικών Εργασιών», 17(1): 1-20, διαθέσιμο ηλεκτρονικά
http://www.prd.uth.gr/uploads/discussion_papers/2011/uth-prd-dp-2011-01_gr.pdf

ΚΥΡΙΑΖΗΣ, Α. (2010), «Διαχρονικές και σύγχρονες αξίες στην ανώτατη εκπαίδευση», *Έμφαση*, τ.45, σσ. 29-39.

ΜΟΣΧΟΝΑΣ, Α. (2006), 'Εκπαιδευτική Πολιτική της ΕΕ και η Ελλάδα: Τάσεις και Προοπτικές, Ιδιαίτερα στην Τριτοβάθμια Εκπαίδευση', στο ΜΑΡΑΒΕΓΙΑΣ, Ν. Και ΣΑΚΕΛΛΑΡΟΠΟΥΛΟΣ, Φ. *Ευρωπαϊκή Ολοκλήρωση και Ελλάδα, Οικονομία, Κοινωνία, Πολιτικές*, Αθήνα, Εκδόσεις Διόνικος.

ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ (2006), Επίτευξη της Ατζέντας εκσυγχρονισμού για πανεπιστήμια: εκπαίδευση, έρευνα και καινοτομία, COM(2006) 208 της 10.05.2006, τελικό.

ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ (2008), Ευρωπαϊκό Σχέδιο Οικονομικής Ανάκαμψης, COM(2008) 800 της 26.11.2008, τελικό.

ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ (2009), Κοινή δέσμευση για την απασχόληση, COM (2009) 257 της 3.06.3009, τελικό.

ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ (2011), Οδηγός για τα δικαιώματα των μετακινούμενων φοιτητών στην Ευρωπαϊκή Ένωση, Βρυξέλλες, SEC(2010) 1047, Λουξεμβούργο: Υπηρεσία Εκδόσεων της Ευρωπαϊκής Ένωσης, 2011, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα http://ec.europa.eu/education/pub/pdf/higher/move_el.pdf, (ανάκτηση 15/3/2012)

ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ ΤΩΝ ΕΚ, ΑΠΟΦΑΣΗ 87/327/ΕΟΚ ΤΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ ΤΗΣ 15.6.1987 για τη θέσπιση του κοινοτικού προγράμματος δράσης σχετικά με την κινητικότητα των φοιτητών (Erasmus), στο ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ ΤΩΝ ΕΚ, Κείμενα για την ΕΕΠ, 1987 σσ.201-207, επίσης Επίσημη Εφημερίδα αριθ. L 166 της 25/06/1987 σσ. 0020 – 0024

Ξενόγλωσση Βιβλιογραφία

ALTBACH, P. & TEICHLER, U. (2001), "Internationalization and exchanges in a globalized university", *Journal of Studies in International Education*, 5(1), pp. 5–25.

ALTBACH, P. (2004), "Globalization and the University: Myths and Realities in an Unequal World", *The NEA 2005 Almanac of Higher Education*, Washington, D.C.: National Education Association, pp. 63-74.

ALTBACH, P. & KNIGHT, J. (2006), "The Internationalization of Higher Education: Motivations and Realities", *The NEA 2006 Almanac of Higher Education*, Washington, D.C.: National Education Association, pp. 27-36.

ASDERAKI, F. (2009), "The Impact of the Bologna Process on the Development of the Greek Quality Assurance System", *Quality in Higher Education*, 15(2), pp. 105-122.

ASDERAKI, F. (2012), "Internationalization: challenges and opportunities for Greek higher education in the time of crisis:", ICIB, Thessaloniki, 17-19 May 2012.

ASDERAKI, F. & MARAGOS, D. (2012). The Internationalization of Higher Education: the added value of the European portals and social media pages for the national and the institutional internationalization strategies, International Conference on ICT in Education, Rhodes. 5-7 July 2012.

BACHE, I. AND MARSHALL, A. (2004), "Europeanization and Domestic Change: A Governance Approach to Institutional Adaptation in Britain", *Europeanization Online Papers*, Queen's University Belfast, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα «<http://www.qub.ac.uk/schools/SchoolofPoliticsInternationalStudies/FileStore/EuropeanizationFiles/Fileupload,5456,en.pdf>» (ανάκτηση 15/3/2012)

BACHE, I (2004), "The Europeanization of Higher Education: Markets, Politics or Learning?", *JCMS* 2006 Volume 44. Number 2. pp. 231–48.

BOLOGNA DECLARATION (1999). Joint declaration of the European Ministers of Education, Bologna 19 June 1999.

BÖRZEL TA, RISSE T. (2000), "When Europe hits home: Europeanization and domestic change", *European Integration online Papers* 4

Bracht, O, Engel C, Janson K, Over A, Schomburg H & Teichler U (2006), „The professional value of Erasmus Mobility”, *Journal of Studies in International Education* Fall/Winter 2007 Vol. 11 No. 3-4, pp. 486-495.

BRADBURY U and DE WIT H (2011). The end of Internationalization, *International Higher Education*, No 62, pp. 15-17.

BULMER S.J. AND RADAELLI C. (2000), "The Europeanisation of National Policy?", *Queen's Papers on Europeanisation*.

CHEPS, INCHER-KASSEL AND ECOTEC, (2008), "The Bologna Process Independent Assessment The first decade of working on the European Higher Education Area" Volume 1.

CORBETT, A. (2002), Ideas, institutions and policy entrepreneurship in European Community higher education policy 1955–95. Unpublished PhD thesis, London School of Economics and Political Science, University of London.

COMMISSION OF THE EUROPEAN COMMUNITIES (2009a), Promoting the learning mobility of young people, Green Paper, COM(2009) 329 final, Brussels, 8.7.2009.

COMMISSION OF THE EUROPEAN COMMUNITIES (2009b), A Shared Commitment for Employment, Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions, COM(2009) 257 final, Brussels, 3.6.2009.

COMMISSION DES COMMUNAUTÉS EUROPÉENNES (1991) Mémorandum sur l'enseignement supérieur dans la Communauté européenne. Communication de la Commission au Conseil du 5 novembre 1991 [Memorandum on Higher Education in the European Community. Communication of the Commission to the Council on the 5 November 1991] (Bruxelles, COM(91) 349 final.

COMMUNICATION from the commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the regions. Youth Opportunities Initiative COM (2011) 933 final, Brussels, 20.12.2011.

CONCLUSIONS DU CONSEIL ET DES MINISTRES DE L'EDUCATION, RÉUNIS AU SEIN DU CONSEIL DU 6 OCTOBRE 1989 sur la coopération et la politique en matière d'éducation dans la perspective de 1993, JOCE, no C 277/5 du 31/10/89 [Conclusions of the Council and the ministers for Education meeting within the Council of 6 October 1989 on cooperation and Community policy in the field of education in the run-up to 1993].

COWLES M. G., RISSE T. & CAPORASO J. A. (2001), *Transforming Europe: Europeanization and Domestic Change*, Cornell University Press.

DE WIT, H. (2000), Changing rationales for the internationalization of higher education. *Internationalization of higher education: An institutional perspective*, Bucharest, Romania: UNESCO/CEPES.

DE WIT, H. (2002), *Internationalization of higher education in the United States of America and Europe: A historical, comparative and conceptual analysis*, Westport, CT: Greenwood.

DELANTY, G., (2001), "The University in the Knowledge Society", *Organization*, 8 (2), p. 149-153.

DYSON, K. & GOETZ, K. H. (2003) Living with Europe: power, constraint and contestation. In: Dyson, Kenneth and Goetz, Klaus H., (eds.) Germany, Europe and the politics of constraint.

ECONOMIST (2005). The brains business. September 8, 2005, available at <http://www.economist.com/node/4339960>

ENDERS, J., & FULTON, O. (Eds.) (2002), *Higher education in a globalising world*, Dordrecht: Kluwer Academic Publishers.

EUROPEAN COMMISSION (1995) White paper on education and training. Towards the Learning Society (Luxembourg, Office for Official Publications of the European Communities).

EUROPEAN COMMISSION (2000), EDUCATION, A new generation of programmes (2000-2006), information brochure, Brussels 2000.

EUROPEAN COMMISSION (2003). The role of the universities in the Europe of knowledge. COM(2003) 58 final, Brussels, 05.02.2003.

EUROPEAN COMMISSION (2006a). Delivering on the Modernisation Agenda for Universities: Education, Research and Innovation. COM(2006) 208 final, Brussels, 10.5.2006.

EUROPEAN COMMISSION (2006b). The history of European cooperation in education and training, Europe in the Making- an example. Office for Official Publications of the European Communities, Belgium, pp. 99-202

EUROPEAN COMMISSION (2011a). Supporting growth and jobs – an agenda for the modernisation of Europe's higher education systems. Brussels, COM(2011) 567 final, 20.9.2011.

EUROPEAN COMMISSION (2011b). Recent developments in European higher education systems. European Commission staff working document, SEC (2011) 1063 final, 20 September 2011.

EUROPEAN COUNCIL (2008), Presidency Conclusions, Brussels, 7652/1/08. REV 1, 13-14 March 2008.

EUROPEAN ECONOMIC AND SOCIAL COMMITTEE (2012), Information Memo, Youth Opportunities Initiative, SO/ 450, Brussels 12/3/2012.

FIELD, H. M. (2009), "Introduction: Crossing Borders Is Inevitable in Higher Education" In Fegan, J. and M. H. Field (Eds.). *Education Across Borders Politics, Policy and Legislative Action*, pp.1-18.

GOETZ, K. H. (2002) British political science and the study of contemporary Germany. In: Grix, Jonathan, (ed.) *Approaches to the study of contemporary Germany: research methodologies in German studies*. Continuum International Publishing Group University of Birmingham Press, Birmingham, pp. 162-181.

GURUZ, KEMAL (2003) Higher Education in the Global Knowledge Economy Prepared for Presentation at the Convocation October 8, 2003 Binghamton, New York.

HAAS ERNST, (1972) «International Integration: The European and the Universal Process» στο Hodges Michael (ed.) *European Integration* (Penguin, Harmondsworth, 1972).

HACKL, E. (2001), "Towards a European Area of Higher Education: Change and Convergence in European Higher Education", EUI Working Papers.

HAUG, G. (1999) Trends and issues in learning structures in higher education in Europe. Paper presented at the Confederation of European Rectors' Conferences and European Association of Universities CRE, Genève.

HEDSTRÖM, PETER (2005), *Dissecting the Social. On Principles of Analytical Sociology*, Cambridge: Cambridge University Press.

HIGH LEVEL EXPERT FORUM ON MOBILITY (2008), Making learning mobility an opportunity for all, July 2008, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα http://ec.europa.eu/education/doc/2008/mobilityreport_en.pdf (ανάκτηση 20/3/2012).

HOFFMAN S. (1964) "The European Process at Atlantic Crosspurposes", *Journal of Common Market Studies*, No 3, pp. 224–55.

HOLLAND, M. (1991) *The future of European political cooperation: essays on theory and practice*, Houndsmills, Macmillan.

HUISMAN, J., WENDE MC VAN DER (2004), On cooperation and competition. National and European policies for internationalisation of higher education. ACA Papers on International Cooperation. Bonn: Lemmens.

IAU SURVEY REPORT (2003). Internationalization of Higher Education: Practices and Priorities written by Jane Knight, International Association of Universities.

JAHN, V., SCHOMBURG, H. & TEICHLER U. (2002), Internationale Mobilität von, Absolventinnen und Absolventen europäischer Hochschulen, Kassel, Wissenschaftliches, Zentrum für Berufs- und Hochschulforschung der Universität Gesamthochschule Kassel).

KEHM, B.M./TEICHLER, U. (2007), „Research on Internationalization in Higher Education”, *Journal of Studies in International Education*, 11 (3/4), pp. 260-273.

KERR, C. (1990). "The Internationalisation of Learning and the Nationalisation of the Purposes of Higher Education: Two «Laws in Motion» Conflict?", *European Journal of Education*, Vol.25, No 1, pp. 5-22.

KNIGHT, JANE (2004) Internationalization remolded: Definitions, Approaches, and Rationales, in: *Journal of Studies in International Education* 8(1), pp. 5-31.

KNIGHT, J. AND DE WIT, H. (1995) 'Strategies for Internationalisation of Higher Education: Historical and Conceptual Perspectives' in de Wit (ed.) *Strategies for Internationalisation of Higher Education – A Comparative Study of Australia, Canada, Europe and the United States of America*, Amsterdam, EAIE.

KNILL C, LEHMKUHL D. (1999). How Europe matters. Different mechanisms of Europeanization. *European Integration online Papers* 3

- LEUVEN AND LOUVAIN-LA-NEUVE COMMUNIQUE (2009). Communiqué of the Conference of European Ministers Responsible for Higher Education, Leuven and Louvain-la-Neuve, 28-29 April 2009. The Bologna Process 2020 -The European Higher Education Area in the new decade.
- LONDON COMMUNIQUÉ (2007). Towards the European Higher Education Area: responding to challenges in a globalised world.
- MAIWORM, F. & TEICHLER, U. (1996) *Study abroad and early career: experiences from former ERASMUS students*, London, Jessica Kingsley.
- MARCH JG, OLSEN JP. (1989), *Rediscovering institutions*, New York: Free Press.
- MENON, A. AND HAYWARD, J. (1996), 'States, Industrial Policies and the European Union' in H. Kassim and A. Menon (eds.), *The European Union and National Industrial Policy*, London: Routledge, pp. 267-90.
- MONNET J. (1962) "A Ferment of Change", *Journal of Common Market Studies*, n. 1, pp. 203-211.
- NEAVE, G. (2002). "Anything Goes: Or, How the Accommodation of Europe's Universities to European Integration Integrates an Inspiring Number of Contradictions", *Tertiary Education and Management*, 8 (2), pp. 181-197.
- NEAVE, G. (2003), "The Bologna Declaration: Some of the historic dilemmas posed by the reconstruction of the community in Europe's systems of higher education", *Educational Policy*, Vol. 17, no 1, 2003, pp. 141-164.
- OLSEN JP. (2002), "The many faces of Europeanization. *Journal of Common Market Studies* 40. pp. 923-924.
- OSTROM E, GARDNER R, WALKER J. (1994), *Rules, games, and common-pool resources*, Ann Arbor: University of Michigan.
- PAPATSIBA, V. (2011), *Making higher education more European through student mobility? Revisiting EU initiatives in the context of the Bologna Process*, University of Oxford, UK.
- RADAELLI, C.M. (2000), "Whither Europeanization? Concept stretching and substantive change.", *European Integration online Papers (EIoP) Vol.4 (2000) N°8*.
- RADAELLI, C.M. (2003) 'The Europeanization of public policy', in K. Featherstone and C.M. Radaelli (Eds.) *The Politics of Europeanization*, Oxford, Oxford University Press.
- RAIKOU, N. and KARALIS, TH. (2007), "Student Mobility from a Greek Perspective: Benefits and Difficulties as Expressed by the Participating Students", *Higher Education in Europe*, 32(4), pp. 347 - 357.
- RICHARD, JEAN FRANCOIS, (2002), *High noon: 20 global problems, 20 years to solve them*, Basic Books, New York.
- SADLAK, J. (2001), "Globalization in Higher Education", *International Educator*, 10 (4), pp. 3-5.

- SALMI, J., (2009), *The Challenge of Establishing World- Class Universities*, Washington D.C., World Bank.
- SABATIER PA, (1999), *Theories of the policy process.*, Boulder: Westview Press.
- SACKMANN R., (2006), Europeanization via mobility, Presentation at the 6th European Urban and Regional Studies Conference, Roskilde. University of Bremen
- SCOTT, P. (Ed.) (1998), *The globalisation of higher education*, SRHE/Open University Press, Buckingham.
- SCHARPF FW. (1997), *Games real actors play. Actor-centered institutionalism in policy research.* Boulder. Westview Press.
- SCHARPF FW. (2001) "Notes towards a theory of multilevel governing in Europe", *Scandinavian Political Studies*, 24. pp. 1-26.
- SCHMIDT VA. (2002), "Europeanization and the mechanics of economic policy adjustment", *Journal of European Public Policy* 9. pp. 894-912.
- SMITH, A. (1980) From 'Europhoria' to pragmatism: towards a new start for higher education cooperation? *European Journal of Education*, 15(1). pp. 77–95.
- SMITH, A. (1996), 'Regional cooperation and mobility in a global setting: the example of the European Community', in: P. Blumenthal, C. Goodwin, A. Smith & U. Teichler (Eds) *Academic mobility in a changing world* (London, Jessica Kingsley). pp. 129–146.
- SZARKA, J. (2003), "Student Mobility in the EU", *European Integration Studies* 2 (2), pp. 123–138.
- TEICHLER, U. (1999) "Internationalisation as a Challenge for Higher Education in Europe", *Tertiary Education and Management* 5. pp. 5-23.
- TEICHLER, U. (2001), "Changes of ERASMUS under the umbrella of SOCRATES", *Journal of Studies in International Education*, 5, pp. 201–227.
- TEICHLER, ULRICH (2005), "Research on Higher Education in Europe, *European Journal of Education*, 40, pp. 447–469.
- TEICHLER, U. (2007). "Higher Education and the European Labour Market". In Froment, E./Kohler, J./Purser, L./Wilson, L., eds. *EUA Bologna Handbook – Making Bologna Work*. Berlin: Raabe, article A 3.2-1, pp. 1-10.
- TEICHLER, U. (2008). Diversification? Trends and explanations of the shape and size of higher education. *The International Journal of Higher Education and Educational Planning*, 56(3), September 2008, 349–379.
- TEICHLER, U. (2009), "Internationalisation of higher education: European experiences", *Asia Pacific Education Review*, 10(1), 93-106.
- UNESCO/INSTITUTE FOR STATISTICS (2010). *Global Education Digest. Comparing Education Statistics Across the World*. Montreal, Quebec, Canada.

WALLACE, H. (2000) 'Europeanization and Globalization: Complimentary or Contradictory Trends?' *New Political Economy*, Vol. 5, No. 3, pp. 369–82.

WENDE, MC VAN DER (2001). The international dimension in national higher education policies: What has changed in Europe over the last five years? *European Journal of Education* 36, pp. 431- 441.

WACHTER, BERND (2004), The Bologna Process: developments and prospects, *European Journal of Education*, Vol 39, No. 3, pp. 265–273.

WÄCHTER, B. (2008), Internationalisation and the European Higher Education Area. Report prepared for the Bologna Process Seminar Bologna 2020: Unlocking Europe's Potential - Contributing to a Better World, Ghent, 19-20 May 2008 available at http://www.ond.vlaanderen.be/hogeronderwijs/bologna/BolognaSeminars/documents/Ghent/Ghent_May08_Bernd_Waechter.pdf.

VINK, MAARTEN (2002), What is Europeanization? And Other Questions on a New Research Agenda. Paper for the second YEN Research Meeting on Europeanization, University of Bocconi, Milan, Milan, 22-23 November 2002.

VUGHT V.F., VAN DER WENDE, M. C., & WESTERHEIJDEN, D. F. (2002) 'Globalization and Internationalisation. Policy Agendas Compared', in J. Enders and O. Fulton (eds), *Higher Education in a Globalizing World. International Trends and Mutual Observations* Dordrecht: Kluwer, pp.103-120.

VUGHT V.F. , (2009). Creating the European Knowledge Society. An analysis of EU higher education and research policies. A paper for the Higher Education Review Group of the University Grants Committee of Hong Kong.

